

ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อเรื่อง เทาะอะโย่งกย้าจ๊กของชาวมอญ
วัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

A STUDY OF DHAMMA PRINCIPLE AND BELIEFS IN “TAO A YONG KYAT”
OF MON COMMUNITY, WAT MAKHAM, PATHUMTHANI PROVINCE

พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อัครมโม (ชื่นอารมณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

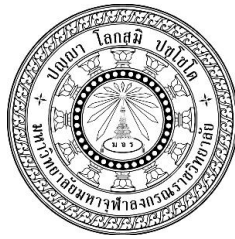
ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อเรื่อง เทาะอะโย่งก้าย่าจ็ก
ของชาวมอญวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อัครธมฺโม (ชื่นอารมณ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of Dhamma Principle and Beliefs in “Tao A Yong Kyat”
of Mon Community, Wat Makham, Pathumthani Province.

Phrakhrubaideika Artit Aggadhammo (Chuenarrom)

Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาหลักสูตรและคติความเชื่อเรื่อง เทาะโง่งงย้าจกข์ของชาวมอญ วัดมะขาม จังหวัด
ปทุมธานี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

(พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาบุญไทย บุญณมโน, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์)

กรรมการ

(รศ.ดร.เวย์ บรรณกรกุล)

กรรมการ

(พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

รศ.ดร.เวย์ บรรณกรกุล

ประธานกรรมการ

พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อคฺคธมฺโม)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อเรื่อง เทาะอะโย่งกย้าจก
ของชาวมอญวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี
- ผู้วิจัย** : พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อัครมโม (ชื่นอารมณ์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล, ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา),
ศษ.ม. (ประชากรศึกษา), พธ.ด. (บาลีพุทธศาสตร์)
 - : พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร., ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา),
M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก"๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อ ในประเพณีที่เกี่ยวกับ "เทาะอะ-โย่งกย้าจก"๓) ศึกษาการจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก" ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี โดยการศึกษาทบทวนคัมภีร์หนังสือตำราที่เกี่ยวข้อง เสนออาจารย์ที่ปรึกษา ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ เรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา จากการศึกษาพบว่า

พิธีกรรมเทาะโย่งกย้าจก มีความหมายว่าเป็นการอุทิศขึ้นของพระพุทธเจ้า โดยการจำลองเหตุการณ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าขณะบำเพ็ญเพียร หลังจากที่ได้รับข่าวมรณภาพของนางสุชาดาแล้ว เสด็จไปริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราแล้วอธิษฐานลอยถาด ๆ นั้นลอยทวนน้ำไปแล้วจมลงไปซ้อนกับถาดของอดีตพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ซึ่งพญานาคที่นอนเฝ้าได้อุทานว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกอีกองค์ ชาวมอญจึงจำลองพิธีนี้ให้เห็นเป็นรูปธรรม

เทาะโย่งกย้าจก เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ การสร้างพระพุทธรูปเพื่ออุทิศให้แก่บุพการี โดยชาวมอญมีความกตัญญู กตเวทิตา ต่อบุพการีที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว โดยเชื่อว่าผลบุญกุศลนี้จะบังเกิดทิพยสมบัติแก่บุพการี เพราะชาวมอญ หรือชาวมอญมีความเชื่ออย่างเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องบุญ-บาป ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาเรียกว่าตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งให้ความเคารพยกย่องดังในความเชื่อที่ยกมาตั้งแต่ต้น และคนมอญมีความเชื่อว่า การทำใด ๆ ขณะเดียวกันถ้าได้กระทำการที่

ถูกต้องแล้วก็เกิดบุญกุศล ความดีงามและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็จะได้อันสืบสืไปด้วย

การจัดการจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้าย่าจ้ก" ในชุมชนวัดมะขามในปัจจุบันพิธีกรรมนี้ยังคงได้รับการสืบทอดและปฏิบัติอยู่ โดยความคิดก้าวหน้าของอดีตเจ้าอาวาสองค์ก่อนที่ ท่านมองเห็นการไกลว่าถ้าจัดพิธีนี้ตามแบบโบราณจะไม่สามารถรักษาประเพณีนี้ได้ เพราะการจัดแบบโบราณจะจัดเป็นการเฉพาะกับญาติสนิท คนทั่วไปจะได้เห็นพิธีนี้น้อยมาก ท่านจึงได้เปลี่ยนแปลงเวลาการจัดพิธีกรรมเสียใหม่ ให้คนทั่วไปได้เห็นการจัดพิธีนี้ เพื่อจะได้ติดตาม และคุ้นชินในความทรงจำ เมื่อถึงเวลาที่จะต้องใช้งานจริงก็จะได้ปฏิบัติด้วยตนเองมาก เพราะเพียงแค่เปลี่ยนเวลา ก็สามารถทำให้คนรู้จักพิธีนี้มากขึ้น มีความเข้าใจมากขึ้น จึงทำให้ประเพณีนี้อยู่ได้นาน การจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้าย่าจ้ก" ของชาววัดมะขามเองก็ยังมีแตกต่างจากชุมชนมอญอื่น ๆ อยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นความหลากหลายที่สร้างความน่าสนใจแก่วัฒนธรรมของตน

Thesis Title : A Study of Dhamma Principle and Beliefs in “Tao A Yong Kyat” of Mon Community, Wat Makham, Pathumthani Province

Researcher : Phrakhru bideeka artit Aggadhammo (Chuenarrom)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Assoc. Prof. Dr. Wate Bunnakornkul, Pali IX,
B.A. (Philosophy), M.A. (Population Education),
Ph.D. (Pali Buddhist Studies)
- : Phrakhru Pipithvarakijjanukam, Dr., B.A. (Religion and Philosophy),
M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 13, 2018

Abstract

There were 3 purposes of this thesis to 1) study the history of “Tao A Yong Kyat” ceremony, 2) study the virtues and beliefs regarding to “Tao A Yong Kyat”, and 3) study on ritual arrangement of “Tao A Yong Kyat” according to tradition of Wat Makham community. It was a documentary research done by reviewing the scriptures, books, related texts proposed to advisor, corrected by his advices and finally written in descriptive type. The study was found that;

“Tao A Yong Kyat” literally means the rise of the Great Buddha by imitating the events when the Buddha practiced extreme meditation after having received Madhupayasa rice from Sujata, processed on the bank of Neranjara river. At the river bank, he made resolution with floating tray reversing up the river sinking and stacking with the tray of previous Buddhas which was guarded by Naga who suddenly uttered that the Buddha had arisen again, such great event happened quickly. Mon people had made its imitation in concrete form.

“Tao A Yong Kyat” ceremony is a ritual regarding to the Buddha image making to dedicate to their ancestors of Mon people with gratitude to their dead relatives. They believed that the sacrifice done through this ceremony will result the divine properties to their ancestors due to their strong beliefs on the Buddhism and strict Buddhists doctrine of merit and demerit because the teaching of the Buddha deals with human life from birth till death. In addition, Mon people felt most respects to the Buddha’s teaching regarding to the right deeds done correctly would bring a great fruit of merits to their lives, relatives, family.

The performance of “Tao A Yong Kyat” ritual at Wat Makham has been well preserved and carried on by Mon community up to present by long vision of 2 previous abbots of Wat Makham on which if this ritual will be arranged as in the past, then it will be disappear because this ritual will be arranged only for the relatives not in public in which less people can participate, therefore the previous abbots had modified the schedule time of the ritual for public participating in order to make public impressed and well-recognized. When public had experienced, then they would arrange by himself. It also will be the social norms and this Buddhist ritual will remain for long time, while many traditional rituals had been disappeared due to its expensive cost and difficulties. At the present, “Tao A Yong Kyat” ritual arrangement of Mon people at Wat Makham may be different from other Mon communities for attracting visitors but its essence of ritual still remains the same.

กิตติกรรมประกาศ

เกล้าฯ ขอประทานโอกาสกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นอย่างยิ่ง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้เมตตาเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ขึ้น เพื่อให้โอกาสในการศึกษา อันส่งผลให้เกล้าฯ ได้เข้ามาศึกษาเป็นรุ่นที่ ๒

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโกมล กมล รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ขอกราบขอบพระคุณพระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา) รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาวิจัยขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณ พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูป และขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสาทความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษา และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกท่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ และกัลยาณมิตรปริญญโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่น ๒ ทุกท่าน ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ตลอดจนเอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยเรื่องนี้

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำมาบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดทั้งครูอาจารย์และท่านผู้เป็นเจ้าของตำรา ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ยังผลให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อคฺคธมฺโม (ชินอารมณ)

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑..

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม เทาะอะโยกย้าจก	๑๐
๒.๑ ความเป็นมาของชุมชนวัดมะขามจังหวัดปทุมธานี	๑๐
๒.๒ ความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป	๑๖
๒.๓ คติที่ปรากฏในพระพุทธรูป	๒๖
๒.๔ ความเชื่อจากเรื่องปฐมสมโพธิกถา	๓๐
๒.๕ บทสรุป	๔๐
บทที่ ๓ หลักธรรม และคติความเชื่อในประเพณี เทาะอะโยกย้าจก	๔๑
๓.๑ ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา	๔๑
๓.๒ ความเชื่อเรื่องการอุทิศผลบุญ	๕๐
๓.๓ ความเชื่อเรื่องอานิสงค์ของการทำทาน	๕๕
๓.๔ บทสรุป	๖๕

บทที่ ๔ การจัดพิธีกรรม เทาะอะโย่งก้าย่าจก์ ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี	๖๖
๔.๑ ขนบธรรมเนียม ประเพณีการสร้างพระพุทธรูป ของชาววัดมะขาม	๖๖
๔.๒ การจัดพิธีกรรม เทาะอะโย่งก้าย่าจก์ ในปัจจุบัน	๖๙
๔.๓ บทสรุป	๘๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๘๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๗
บรรณานุกรม	๘๙
ภาคผนวก	๙๒
ภาคผนวก ก เอกสารภาษามอญ	๙๓
ภาคผนวก ข ภาพ การทำพิธีเทาะอะโย่งก้าย่าจก์	๑๑๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบุ เล่ม/ข้อ /หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๒/๑๒ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๑๒ หน้า ๑๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑-๒	วิ.มหา.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๓-๕	วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๖-๗	วิ.จุ.	(ไทย) = วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
๘	วิ.ป.	(ไทย) = วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๐	ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	สั.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	สั.นิ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๑๗	สั.ข.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
๑๘	สั.สฟา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
๑๙	สั.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.เอกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
	อง.ฉก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒๓	อง.สตตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
	อง.อฏฐก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๔	อง.ทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ข.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
	ขุ.ธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
	ขุ.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
	ขุ.อิติ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เถร.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา	(ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.พุก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาต ชาดก	(ภาษาไทย)
๓๑	ขุ.ป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
๓๓	ขุ.พุทธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น
และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้^๑

ในบรรดาจาริกที่เก่าแก่ที่สุดที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เท่าที่พอจะมีในเขตสุวรรณภูมิ ก็คงจะเป็นพระคาถา เย ธัมมา โดยจาริกที่พบเป็นจาริกบนแผ่นอิฐ จาริกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษามคธ ค้นพบที่จังหวัดสุพรรณบุรี และพระคาถา เย ธัมมา นี้ก็ได้พบที่พระปฐมเจดีย์ด้วยเช่นกัน ตามหลังพระพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อว่าพระคาถานี้ทำให้ได้พระอัครสาวกซ้าย-ขวา ซึ่งเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อใดที่ใครค้นพบและเห็นจาริกแล้วค้นคว้าก็จะทำให้มีใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้

พระพุทธรูป เป็นสิ่งแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า พระพุทธรูปจะสร้างด้วยหิน ดิน หวาย หรือวัสดุอย่างใดก็ตาม เมื่อเป็นรูปพระพุทธรูปขึ้นแล้ว ผู้คนก็จะพากันเคารพนับถือกราบไหว้โดยมิได้นึกถึงความเป็นวัสดุนั้นอีกต่อไป พระพุทธรูปจึงเป็นสื่อความหมายให้ผู้คนคิดถึงพระพุทธเจ้าและเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าได้ดีที่สุด^๒ แต่เดิมนั้นพุทธศาสนาไม่มีรูปเคารพแต่อย่างใด ศาสนาพราหมณ์ หรือ ฮินดู ซึ่งมีมาก่อนศาสนาพุทธ ก็ไม่มีรูปเคารพเป็นเทวรูปเช่นกัน หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ผู้ที่เลื่อมใสในพุทธศาสนา อยากจะมีสิ่งที่จะทำให้อำนาจถึง หรือเป็นสัญลักษณ์ขององค์ศาสดา เพื่อที่จะบอกกล่าวเล่าขาน เรื่องราวขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงศึกษาค้นคว้าหาทางดับทุกข์ และทรงชี้แนะสอนสั่งผู้คน ถึงการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความเป็นอยู่ที่ก่อให้เกิดความผาสุกในหมู่มวลมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตในโลกคราวแรกนั้นชาวพุทธก็ได้แต่นำเอาสิ่งของอันได้แก่ ดิน น้ำ และกิ่ง ก้าน ใบโพธิ์ จากบริเวณสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน) ตรัสรู้ (พุทธคยา), ปฐมเทศนา (สารนาถ) และปรินิพพาน (กุสินารา) เก็บมาไว้เป็นที่ระลึกบูชาคุณ

^๑วิ.อ.(ไทย) ๓/๖๐/๓๐

^๒ จารุวรรณ พึ่งเที่ยร, ผศ.ดร, **พุทธศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐๙.

พระพุทธเจ้า ล่วงมาถึงในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พุทธศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง เมื่อ ๒,๒๐๐ ปีก่อน หรือหลังจากการดับขันธของพระพุทธเจ้ามา ๓๐๐ ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงส่ง สมณะทูต จำนวน ๕๐๐ รูปไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังเมืองตักกศิลา แคว้นคันธารราช จึงมีชื่อเสียง ในฐานะเป็นเมืองที่ประสิทธิประสาทวิทยาการต่าง ๆ นับว่า "เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกทาง พระพุทธศาสนา" แต่ก็ยังไม่มีรูปเคารพแทนพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปคน

ส่วนการสร้างพระพุทธรูปจริง ๆ นั้นเริ่มมีการสร้างขึ้นมาตั้งแต่ระหว่าง พ.ศ. ๕๐๐ ถึง ๕๕๐ เมื่อชาวกรีก ที่ชาวชมพูทวีป (อินเดียโบราณ) เรียกชาวต่างแดนว่า "โยนา" หรือ "โยนก" โดย พระเจ้าเมเน็นเดอร์ที่ ๑ หรือ พระยามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก ยกทัพกรีกเข้ามาครอบครองแคว้น คันธารราช (ปัจจุบันเป็นดินแดนของอัฟกานิสถาน) จากนั้นพระองค์ก็แผ่อำนาจเขตไปทั่วบริเวณด้าน ตะวันตกเฉียงเหนือของชมพูทวีป และสร้างเมืองหลวงเป็นที่ประทับ ณ เมืองสาเกต หลังจากที่ได้พบ พระสงฆ์ท่านหนึ่งนามว่า นาคเสน จึงมีเรื่องราวแห่งการตั้งคำถามของพระเจ้ามิลินท์ต่อพระนาคเสน จนทำพระเจ้ามิลินท์ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (คำถามคำตอบปุจฉาวิสัชนา ซึ่งถูกเขียนบันทึก เป็นหนังสือและแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงมาก เรื่องนี้ก็คือ มิลินทปัญหาได้มีการสร้าง สถาปัตยกรรม และประติมากรรมทางพุทธศาสนามากมายในแคว้นคันธารราช ซึ่งการสร้างพระพุทธรูป นั้นมีลักษณะต่าง ๆ ตามพุทธประวัติ (ปางพระพุทธรูป) พระพุทธรูปรูปแรกจึงเกิดขึ้นในสมัยของพระ เจ้ามิลินท์ หรือเมเน็นเดอร์ที่ ๑ ชาวกรีกที่มาครอบครองแคว้นคันธารราช เมื่อประมาณพุทธศตวรรษ ที่ ๖ หรือ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้วนั่นเอง พระพุทธรูปที่เกิดขึ้นครั้งแรกจึงเรียกรูปแบบของพระพุทธรูปนี้ว่า แบบคันธารราช โดยถ่ายแบบอย่างเทวรูปที่พวกชาวกรีกนับถือกันในยุโรปมาสร้าง พระพุทธรูปเป็น แบบคันธารราชจึงมีใบหน้าเหมือนฝรั่งชาวกรีก จีวรก็เป็นริ้วเหมือนเครื่องนุ่งห่มของเทวรูปกรีก และ ต่อมาในภายหลัง ราวพุทธศตวรรษ ที่ ๔-๑๒ มีคตินิยมสร้างพระพุทธรูปเป็นขนาดเล็ก ๆ (พระเครื่อง) บรรจุไว้ในพุทธเจดีย์

อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป "พระพุทธรูป" พุทธศิลป์สูงค่า สัญลักษณ์ขององค์พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าที่เราชาวพุทธทุกคนกราบไหว้บูชา เป็นเสมือนเครื่องเตือนใจให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม อันดีงามเกี่ยวกับความเป็นมาของการกำเนิดพระพุทธรูปนั้น ได้มีการค้นพบหลักฐานเป็นศิลปวัตถุ โบราณ ณ ประเทศอินเดีย สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก จนถึงกับยกเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในสมัยนั้นยังไม่มีพระพุทธรูปที่จะใช้เป็นที่เคารพบูชาแม้เพียง การบูชานิวัตถุที่สร้างไว้เพื่อสักการะแทน เช่น พระธรรมจักรและกวางหมอบ เป็นต้นต่อมาภายหลัง จากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว จึงได้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น โดยในครั้งแรกนั้นเป็น ฝีมือของช่างชาวกรีกซึ่งเป็นชนชาติที่เข้ามายึดครองอินเดีย จากการล่าอาณานิคมของพระเจ้าอเล็ก-ซานเดอร์มหาราช ซึ่งชาวกรีกเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างผลงานด้านประติมากรรมเป็นรูป

เทพเจ้าต่าง ๆ เมื่อมาอยู่ในอินเดียเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงสร้างพระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ขึ้นมา เพื่อสักการบูชา อาานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูป มีดังนี้

- ๑) อกุศลกรรมในอดีตชาติแต่ปางก่อน จะเปลี่ยนจากหนักเป็นเบา จากเบาเป็นสูญ
- ๒) สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง สรรพภัยอันตรายสลาย
- ๓) เจ้ากรรมนายเวรในอดีตชาติแต่ปางก่อน เมื่อได้รับส่วนบุญไปแล้ว ก็จะเลิกแว่น

การจ้องเวร

- ๔) เหล่ายักษ์ผีรากษส ภูพิช เสือร้าย ไม่อาจเป็นภัย
- ๕) จิตใจสงบ ปวงภัยไม่เกิด ผันร้ายไม่มี ราศีผ่องใส สุขภาพแข็งแรง กิจการงานเป็นมงคล
- ๖) มั่นคงในคุณธรรม ความอุดมสมบูรณ์ปรากฏเกินความคาดฝัน ครอบครัวยั่งยืน

วาสนายั่งยืน

- ๗) คำกล่าวเป็นสัตย์ ฟ้าดินปราณี ทวยเทพยินดี มิตรสหายปรีดา
- ๘) คนโง่สิ้นเขลา คนเจ็บหายได้ คนป่วยหายดี ความทุกข์หายเชิญ สตรีจะได้เกิดเป็นชาย
- ๙) พ้นจากมวลอกุศล เกิดใหม่บุญเกื้อหนุน มีปัญญาเลิศล้ำ บุญกุศลเรืองรอง
- ๑๐) สิ่งที่สร้างจะบังเกิดเป็นกุศลจิตแก่ทุกคนที่ได้พบเห็น เป็นเนื่อบุญอย่างอเนกทุก

ชาติของผู้สร้างที่เกิดจะได้ฟังธรรมจากพระอริยเจ้า ปัญญาในธรรมแก่กล้า สามารถได้อภิญญาหกสำเร็จโพธิญาณ

ตามพงศาวดารพม่ากล่าวว่า "มอญ" เป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่า มาเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล ชาว"มอญ"มีเชื้อสายอยู่ในกลุ่ม"มอญ"-เขมร และบางทีอาจจะอพยพมาจากตอนกลางของทวีปเอเชีย เข้ามาตั้งอาณาจักรของตนทางตอนใต้ บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน-แม่น้ำสะโตง ซึ่งเรียกว่า "สุวรรณภูมิ" มอญ ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาพุทธ ในพุทธศตวรรษที่ ๒ อาณาจักรสุวรรณภูมิหรือสะเทิม ซึ่งเป็นศูนย์กลาง ของ"อาณาจักรมอญ" ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวมอญเชื่อว่าถ้าหากษัตริย์มาบรรจุในเจดีย์ เป็นวิธีการสอนคนรุ่นหลังให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติที่ชาวมอญได้นำมาแปรความให้เกิดเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นรูปธรรม เป็นที่มาของ พิธีกรรม "เทอะอะโย่งกย้าจก" ของชาวมอญ หรือเรียกเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง เช่น พิธี "ปล่อยพระ" พิธี "สร้างพระใหม่" พิธี "เบิกเนตรพระพุทธรูป" พิธี "อเนกชา" เป็นต้น^๓

^๓ สุเอ็ด คชเสนี, วัฒนธรรมประเพณีมอญ, หนังสือพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวารณรังรองเจ้าคณะอำเภอพระประแดง และรองเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมวรวิหาร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สมุทรปราการ: พระประแดงการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๘๐.

การจัดสร้างพระพุทธรูปและสิ่งพิมพ์เป็นกุศлдังกล่าว ฉะนั้นในงานวันเกิด งานมงคลต่าง ๆ การฉลองยศหรือตำแหน่ง การทำบุญสะเดาะเคราะห์ หรือขอพร การขอขมาลาบาปตลอดจนการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

ดังนั้นในพิธี "เทาะอะโย่งก้ายัจก์" ของชาวมอญ มีความเชื่อ และคติธรรมสอดแทรกที่น่าสนใจอยู่มากจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจครั้งนี้จะได้ทราบถึงรายละเอียดในพิธี"เทาะอะโย่งก้ายัจก์" ของคนมอญเพื่อให้คนทั่วไป ตลอดจนอนุชนรุ่นหลังที่มีความสนใจ เกิดความเข้าใจในเหตุ และผลของพิธีเพื่อจะได้มองเห็นคุณค่า และความสำคัญเพื่อผู้ที่สนใจ จะได้มีการรักษา สืบทอดประเพณีอันนี้ และสามารถนำมาประยุกต์ได้ในปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้ายัจก์"

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อ ในประเพณีที่เกี่ยวกับ "เทาะอะโย่งก้ายัจก์"

๑.๒.๓ ศึกษาการจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้ายัจก์" ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การศึกษาประวัติความเป็นมาของการทำพิธี "เทาะอะโย่งก้ายัจก์" ของชาวมอญคืออะไร

๑.๓.๒ ในพิธีกรรมมีอะไรที่ใช้ในการทำพิธี มีคติธรรม และมีหลักธรรมอย่างไร

๑.๓.๓ การจัดพิธีกรรมนี้มีวิธีการอย่างไร รวมทั้งมีข้อห้ามหรือข้อจำกัดมีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารจากเอกสารภาษา มอญ และไทย หนังสือ และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และพิธีกรรมของชาวมอญ

๑.๔.๒ **ขอบเขตด้านพื้นที่** การวิจัยครั้งนี้จะทำการค้นคว้าเฉพาะในพื้นที่อำเภอชุมชนมอญ บริเวณวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี เท่านั้นโดยจะมีการนำพิธีการฉลองพระของท้องถิ่นใกล้เคียงมา เป็นตัวเปรียบเทียบ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **ชาวมอญ** หมายถึง บุคคลที่ใช้ภาษามอญ ในการ พูด อ่าน เขียนภาษามอญ มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแบบมอญ มีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นมอญ

๑.๕.๒ **วัดมะขาม** หมายถึง เขตพื้นที่ชุมชนชาวมอญในพื้นที่ ๆ ขึ้นกับวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

๑.๕.๓ **เทาะอะโย่งก้ายาจัก** หมายถึง พิธีกรรมการพุทธานิเชก หรือฉลองพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่แบบชาวมอญ ที่เป็นการจัดพิธีกรรมเลียนแบบเหตุการณ์ในพุทธประวัติ ของพระพุทธเจ้า

๑.๕.๔ **พระพุทธรูป** หมายถึง เป็นสิ่งที่ระลึกแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องคติการฉลองพระของชาวมอญวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี ในปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาโดยตรง แต่พบว่ามีเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑.๖.๑ **จอม บุญตาเทศ ป.** กล่าวไว้ในเรื่องอานิสงค์สร้างพระพุทธรูปว่า การสร้างพระพุทธรูป เป็นการการสร้างรูปเหมือนแห่งพระบรมครู สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองรูปพระปฏิมากรที่ได้สละทรัพย์ออกมาก่อสร้างไว้สำหรับการบูชากราบไหว้ จะได้เป็นเครื่องสะดุดใจแก่ผู้สัญจรไปมา แล้วเกิดความเลื่อมใส ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย จะได้เกิดความสดสังเวชขึ้นในจิต แล้วจะได้ประพฤติปฏิบัติตามบรมพุทโธวาท ตัดพาลสังวาสทางเสพชนพาลให้ขาดจากสันดาน กลับเป็นผู้ตั้งตนไว้โดยชอบ^๔

๑.๖.๒ **พระธรรมโกศาจารย์ อนุจรีเถระ** กล่าวว่า การสร้างพระพุทธรูปของพุทธศาสนิกชนนั้น ขึ้นเดิมคงจะไม่มี ความหมายกว้างออกไปถึงพุทธจริยาอาการที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างใดอย่างหนึ่งแน่ คงจะสร้างขึ้นเป็นพระพุทธรูปสำหรับสักการบูชา พอเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงคุณของพระองค์ พอเป็นที่ตั้งแห่งพุทธานุสติเท่านั้น คือจะมีกิริยามิทำอะไรก็ได้ ขอแต่ให้สง่าสมแก่ความเป็นรูปของพระพุทธเจ้าที่เคารพสักการะ เป็นพอแก่ความต้องการ^๕

^๔ จอม บุญตาเทศ ป., **อานิสงค์สร้างพระพุทธรูป, มหาอานิสงค์ ๑๐๘ กัณฑ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖๓

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ อนุจรีเถระ, **ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ**, (กรุงเทพมหานคร: มิตรการเจริญพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๓.

๑.๖.๓ พระมหาช่วง โขติปาโล ได้แปลจากหนังสือ“อะเคญกะนาโมน” กล่าวว่า ความหมายของพิธีกรรมนี้ก็คือ การสร้างพระพุทธรูปอุทิศให้ผู้ตาย ทำให้เป็นประหนึ่งว่าได้มี พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นใหม่อีกหนึ่งองค์ ถาดโลหะนั้นเปรียบได้กับถาดใส่ข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวาย แก่พระพุทธองค์และพระพุทธรองค์ได้ลอยถาดนี้เพื่ออธิษฐาน ณ แม่น้ำเนรัญชรา ถาดนี้ได้จมลงใต้ แม่น้ำ และกระทบกับถาดที่พระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ได้ลอยอธิษฐานไว้ ทำให้เกิดเสียงดังอย่าง ที่เจ้าภาพทิ้งเหรียญขาปณ์ลงในถาด ส่วนหล้าแพรกนั้นเป็นหล้าแพรกที่นานโสติยะถวายแด่ พระพุทธรองค์เพื่ออุปถัมภ์ที่ประทับก่อนหน้าที่จะตรัสรู้จนตรัสมาสัมโพธิญาณ ^๖

๑.๖.๔ พิศาล บุญผูก กล่าวไว้ในพิธีการทำศพมอญว่า การบอกเล่าคำสอนของ พระพุทธเจ้าด้วยวาจาแต่เพียงอย่างเดียว ชาวมอญได้นำมาแสดงเป็นรูปธรรม อยู่ในงานพิธีศพ เป็น การสอนผู้พบเห็นตระหนักรู้ ทั้งหมดทั้งมวลนี้ เป็นความชาญฉลาดที่บรรพชนมอญรังสรรค์ขึ้น อาศัย พุทธประวัติเป็นแก่นธรรมนำทาง มิได้ชี้ชวนไปในทางสิ่งมหัศจรรย์เกินจริง อาศัยการสาธยายพุทธ พจน์ของพระพุทธองค์ออกเป็นบทเรียนสามัญให้ปุถุชนเข้าใจง่าย มีสติ ปล่อยวางจักตายโดยยังมีทัน ตาย ตามแนวทาง ปฐมพุทธอุทานของพระพุทธองค์ เกิด แก่ เจ็บตาย ซึ่งล้วนธรรมดา^๗

๑.๖.๕ สุเอ็ด คชเสนี กล่าวว่า ฉากสำคัญตอนหนึ่งในพุทธประวัติที่ชาวมอญได้นำมา แปรความให้เกิดเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ฉากที่กล่าวถึงนางสุชาดา และบริวาร ได้หุงข้าวมธุปายาสถวายต่อพระโยคีสิทธัตถะ หลังจากพระองค์เสวยแล้ว ทรงลอยถาดใส่ของที่ถวาย พร้อมทั้งอธิษฐานจิตว่าหากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขอให้ถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำ ถาดนั้นได้ลอย ทวนกระแสน้ำตามที่ทรงอธิษฐานไว้ และจมลงสู่วิมานของพญานาคาคราชกระทบกับถาดของพระอดีต พุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ที่ทรงอธิษฐานไว้ ในงานจิตรกรรมมักนิยมแสดงเหตุการณ์ในตอนพุทธบูชา บริวาร ๒ ฉาก คือรูปนางสุชาดา และบริวารนำถาดข้าวมธุปายาสมาถวาย และตอนพระโยคีสิทธัตถ ะทรงอธิษฐานให้ถาดลอยทวนกระแสน้ำตกลงในวิมานพญานาค ฉากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้

^๖ พระมหาช่วง โขติปาโล, *วัฒนธรรมประเพณีมอญ*, (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครู ปทุมธรรมโชติ (บุญไทย โขติปาโล), พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท เทคโปรโมชั่น แอนด์ แอด เวอร์ไทซิง จำกัด), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^๗ พิศาล บุญผูก, *ประเพณีการทำศพมอญ, จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวาย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ตามลัทธิธรรมนิยมมอญ*, พิมพ์ ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑-๖๒.

เป็นที่มาของ พิธีกรรม “เทาะอะโหย่งกายจก” ของชาวมอญ หรือเรียกเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง เช่น พิธี“ปล่อยพระ” พิธี “สร้างพระใหม่” พิธี “เบิกเนตรพระพุทธรูป” พิธี “อเนกชา” เป็นต้น^๘

๑.๖.๖ **ชัยมงคล อุดมทรัพย์**กล่าวว่า หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ในช่วงเวลาประมาณ ๓๐๐ ปีแรกหรือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑-๓ ไม่พบหลักฐานทางด้านศิลปวัตถุที่ถือว่าเป็นรูปเคารพหรือสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูป สันนิษฐานว่า พุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น เมื่อระลึกถึงพระศาสดาใครเห็นพระพุทธรูปต่างก็พากันไปทำพุทธานุชา ปลงธรรมสังเวช ณ สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ที่พระพุทธรูปทรงอนุญาตไว้ แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการสร้างพระพุทธรูปเลย จนกระทั่งถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๖-๗ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อินเดียฝ่ายเหนืออยู่ในการปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์กุษาณะ กษัตริย์องค์สำคัญของราชวงศ์นี้ก็คือ พระเจ้ากนิษกะ (พ.ศ. ๖๒๑-๖๘๗) ซึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองเปศวาร์ในแคว้นคันธาระ ชาวเมืองคันธาระส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นักปราชญ์เชื่อว่า ข้อห้ามเรื่องการสร้างรูปเคารพแทนเทพเจ้าหรือบุคคลสำคัญเริ่มเสื่อมลง ประกอบกับชาวกรีกที่อยู่ในแคว้นคันธาระ และนับถือพระพุทธศาสนา ไม่มีความเชื่อในเรื่องการห้ามสร้างรูปเคารพ จึงคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้น ซึ่งลักษณะพระพุทธรูปนั้นอ่อนโลม ตามลักษณะมหาบุรุษในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อ เป็นอนุสติให้บุคคลเห็นแล้วระลึกถึงพระบรมศาสดาและการสร้างพระพุทธรูปก็นิยมกันแพร่หลายตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา^๙

๑.๖.๗ **สมพิศ มงคลพันธ์** กล่าวว่า การฉลองพระแบบมอญเป็นประเพณีของชาวมอญ มีมาตั้งแต่บรรพกาลมาจนถึงปัจจุบันทุกวันนี้ โดยที่บรรพบุรุษคนมอญครั้งหลังพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ได้คิดว่าพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะอยู่ได้ถึง ๕,๐๐๐ ปี ในฐานะที่เป็นคนพุทธ มีความกตัญญูตเวทีตา ต่อพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเป็นแสงสว่างแก่พุทธบริษัท ให้ได้รู้แจ้งเห็นจริงแล้วปฏิบัติตาม จนได้สำเร็จมรรคผล เพื่อตอบสนองคุณของพระพุทธเจ้า ด้วยการสั่งสอนอบรมลูกหลาน ญาติสนิทมิตรสหายที่ไม่รู้จะได้รู้ ด้วยการยกเอาเรื่อง

^๘ สุเอ็ด คชเสนี, วัฒนธรรมประเพณีมอญ, หนังสือพระราชทางเพลิงศพพระครูสมุทรวารณ รองเจ้าคณะอำเภอพระประแดง และรองเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมวรวิหาร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สมุทรปราการ: พระประแดงการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๘๐.

^๙ สมมาตร คล้ายวิเชียร, พระพุทธรูปบูชา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๙), หน้า ๑๗-๒๔.

พุทธประวัติ มาแนะนำโดยยกเอาวัตถุดิบต่าง ๆ มาเป็นอุปกรณ์การสอนให้เห็นเป็นมโนภาพจริยาวัตร การปฏิบัติของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร^{๑๐}

๑.๖.๘ **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสิริปัญญาโสภณ** (ประสิทธิ์ ช่างเกตุ) ได้กล่าวว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นประเพณีนิยมของชาวมอญเมื่อมีจิตใจที่กตัญญูระลึกนึกถึงบุญคุณของบุพการีที่มีมาแต่หนหลัง หรือมีฐานะที่มั่นคงแล้ว และในการบำเพ็ญกุศลศพ จึงได้ยกเอาพุทธประวัติ มาประกอบเกี่ยวกับงานฉลองอัฐิ ซึ่งเป็นการแทนคุณพระพุทธเจ้า และตอบแทนคุณบุพการีที่จะสร้างพระพุทธรูปเพื่อสักการบูชาหรือเป็นที่ระลึกในบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วก็ดี แก่ตนเองก็ดีเมื่อสร้างแล้วจะต้องมีการฉลองพระหรือ "เทอะอะโย่งก้าย่างก์" อีกประการเพื่อให้ผู้ที่มาในงานเห็นสิ่งอุปกรณ์ที่ตั้งไว้ในพิธีนั้นเกิดความสงสัยจะได้ไต่สวนหาความขึ้น ได้สนทนาให้เกิดปัญญา เกิดจึงจะเสร็จสมบูรณ์^{๑๑}

สรุปการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ทำให้ทราบว่า ยังมีอยู่ในผลงานหลายเรื่อง แต่ยังมีน้อยมาก และขาดการจัดระบบที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อมูลของการฉลองพระพุทธรูปและพัฒนาการของการฉลองพระพุทธรูปของชาวมอญในชุมชนวัดมะขาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อจัดทำให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ ศึกษาคนควาจากเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้อง (Primary Sources) มีพระไตรปิฎก และคัมภีร์ไบเบิลภาษาชามอญ เป็นต้น

๑.๗.๒ ศึกษาจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบด้วยหนังสือ และบทความจากวารสารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สอบถาม (OralHistory) จากผู้ที่เคยอยู่ในเหตุการณ์ มาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความเป็นไปได้ และหลักฐานรองรับ โดยตรวจสอบกับข้อมูลข้างเคียง

๑.๗.๓ ทำการลงสำรวจ ตรวจสอบข้อมูลกับสถานที่จริง สืบค้นจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่น ผู้สูงอายุ และพระภิกษุ

๑.๗.๔ นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นงานวิจัย

^{๑๐} สมพิศ มงคลพันธ์, งามญักษ์, [อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปัญญาคุณ (บาง ปัญญาทิโป)], (นนทบุรี: วัดสโสมสร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๔-๒๑๑.

^{๑๑} คณะสงฆ์วัดมะขาม, การฉลองพระพุทธรูป, [อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสิริปัญญาโสภณ (ประสิทธิ์ ช่างเกตุ)], (ปทุมธานี: วัดมะขาม, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒-๔๓.

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้าย่าจก์"

๑.๘.๒ เพื่อทราบหลักธรรมและคติความเชื่อ ในประเพณีที่เกี่ยวกับ "เทาะอะ-โย่งก้าย่าจก์"

๑.๘.๓ เพื่อทราบการจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งก้าย่าจก์" ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม เทาะอะโย่งกย้าจก

ในทางพระพุทธศาสนามีคติความเชื่อเกี่ยวกับโลกนี้ โลกหน้า โดยมนุษย์ผู้ที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ล้วนต้องวนเวียนอยู่กับความเป็นจริงแห่งชีวิตคือ แก่ เจ็บ และตาย มีคำสอนในทางพระพุทธศาสนามากมายที่แสดงให้เห็นถึงข้อประพจน์สำหรับการปฏิบัติในสุคติภูมิ หรือโลกที่ดีในชาติต่อ ๆ ไป บางคำสอนได้นำมาเป็นวัฒนธรรม ประเพณี เช่นการให้ทานในประเพณีบุญต่าง ๆ เป็นต้น เทาะอะโย่งกย้าจก ก็เช่นกันเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการรักษาสืบทอดอยู่ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหัวข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเป็นมาของชุมชนวัดมะขามจังหวัดปทุมธานี

๒.๒ ความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป

๒.๓ คติที่ปรากฏในพระพุทธรูป

๒.๔ ความเชื่อจากเรื่องปฐมสมโพธิกถา

๒.๕ บทสรุป

๒.๑ ความเป็นมาของชุมชนวัดมะขามจังหวัดปทุมธานี

๒.๑.๑ จังหวัดปทุมธานี

จากหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ภายใน เป็นที่น่าเชื่อว่าจังหวัดปทุมธานีในอดีต เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในยุคต้นของอาณาจักรศรีอยุธยาในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ลงมา บริเวณสองริมฝั่งลำน้ำเจ้าพระยาตอนล่างเป็นอาณาบริเวณที่ตั้งของจังหวัดปทุมธานี ในอดีตเต็มไปด้วยป่าไม้หนาแน่นอุดมด้วยสัตว์ป่านานาชนิด บ้านเรือนราษฎรตั้งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำ และบ้านเรือนเริ่มจะมีมากขึ้นในภายหลังที่พระเจ้าอู่ทอง ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีปทุมธานีคงเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ เป็นต้นดำนาก่อนที่จะเดินทางผ่านเข้ามาสู่ตัวเมืองกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) ชุมชนในเขตจังหวัดปทุมธานี เริ่มขยายตัวเป็นชุมชนเมืองริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตะวันออก ตั้งแต่บริเวณวัดสองพี่น้องถึงวัดป่าจิวในปัจจุบัน (แต่เดิมเป็นที่ตั้งของวัด "พญาเมือง" และ "วัดนางหยาด") โดยมีคันคูเมืองโดยรอบปัจจุบันเหลือเพียงร่องรอยต่าง ๆ ในอดีตให้ได้เห็นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น รู้จักกันในนามว่า "เมืองสามโคก" ครั้นในปี พ.ศ.

๒๑๑๒ แผ่นดินพระมหินทราธิราชกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งแรก พระเจ้าหงสาวดีได้กวาดต้อนประชาชนพลเมืองไปประเทศพม่า คงเหลือไว้เพียงหมื่นเศษเป็นผลให้สามโคกกลายเป็นเมืองร้างไป

เมื่อพม่ารบกับจีน ในปี พ.ศ. ๒๒๐๒ ชาวมอญที่ถูกเกณฑ์เข้าร่วมในกองทัพพม่า ได้พากันหลบหนีจากกองทัพพม่า โดยพาครอบครัวออกจากเมืองเมาะตะมะ เข้ามากรุงศรีอยุธยาประมาณ ๑๐,๐๐๐ คนสมเด็จพระนารายณ์ฯ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญที่อพยพเข้ามาในครั้งนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก และต่อมาทำให้ตำบลสามโคกเจริญรุ่งเรืองขึ้น จนมีฐานะเป็นเมืองสามโคก และเป็นจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน นับว่าพระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ได้ทรงทำนุบำรุงเมืองปทุมธานี ให้เจริญรุ่งเรืองเป็นหลักฐาน ต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี ชาวมอญได้หนีพม่าเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารอีกเป็นครั้งที่ ๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคกและในครั้งสุดท้ายในรัชการพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีการอพยพชาวมอญครั้งใหญ่จากเมืองเมาะตะมะเข้าสู่ประเทศไทย เรียกว่า “มอญใหญ่” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกอีกเช่นเดียวกัน “บ้านสามโคก” จึงกลายเป็น “เมืองสามโคก”

ในกาลต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเอาพระทัยใส่ ดูแลทุกข์ สุข ครอบครัวมอญเหล่านั้นมิได้ขาด ครั้นถึงขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๓๕๘ (ตรงกับวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๕๘) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ ได้เสด็จประพาสเมืองสามโคกโดยทางชลมารค เพื่อทรงเยี่ยมเยียนชาวมอญที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ พระองค์ทรงประทับ ณ พลับพลาริมแม่น้ำเจ้าพระยาตรงกับเมืองสามโคก ทรงรับดอกบัวจากพสกนิกร ซึ่งนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอยู่เป็นเนืองนิตย์ จึงพระราชทานนาม เมืองสามโคกให้เป็นสิริมงคลใหม่ว่า "ประทุมธานี" ปี พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๔๒ (ร.ศ. ๑๑๗-๑๑๘) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ทำบัญชีสำมะโนประชากรของเมืองประทุมธานี ปรากฏว่ามีประชากรในเมืองประทุมธานี ทั้งสิ้น ๒๑,๓๖๐ คน ปี พ.ศ. ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้ใช้คำว่า "จังหวัด" แทนคำว่าเมือง

ดังนั้นเมืองประทุมธานี จึงเป็นจังหวัดประทุมธานีเป็นต้นมา โดยเปลี่ยนการเขียนใหม่ด้วยคือ "ประทุมธานี" เป็น "ปทุมธานี" ขึ้นอยู่กับมณฑลกรุงเก่า มีเขตการปกครอง ๓ อำเภอ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทางราชการให้ยุบจังหวัดธัญบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้จังหวัดปทุมธานีมีเขตพื้นที่อีก ๔ อำเภอเพิ่มเข้ามารวมเป็น ๗ อำเภอดังที่เป็นเช่นปัจจุบันนี้ นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้พระราชทานนามเมืองประทุมธานีเป็นต้นมา จังหวัดปทุมธานีก็เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ มีศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์อื่น ๆ เป็นของตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวปทุมธานีภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และจะเป็นจังหวัดในเขตปริมณฑลที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นต่อไปที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในภาคกลางประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ๒.๓๐ เมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๕๒๕,๘๕๖ ตารางกิโลเมตรหรือ ประมาณ ๙๕๓,๖๖๐ ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข๑ (ถนนพหลโยธิน) เป็นระยะทางประมาณ ๒๗.๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางไทร อำเภอบางปะอินและอำเภอมั่นน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอหนองแค และอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม เขตบางเขน เขตดอนเมืองกรุงเทพมหานคร และอำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มริมสองฝั่งแม่น้ำโดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัดในเขตอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสามโคก ทำให้พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ฝั่งตะวันตกของจังหวัดหรือบนฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอลาดหลุมแก้วกับพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมือง และอำเภอสามโคกกับฝั่งตะวันออกของจังหวัด หรือบนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองบางส่วนของอำเภอธัญบุรี อำเภอลองหลวง อำเภอหนองเสือ อำเภอลำลูกกา และบางส่วนของอำเภอสามโคก โดยปกติระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาในฤดูฝนจะเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมในบริเวณพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นบริเวณกว้าง และก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับพื้นที่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยานั้น เนื่องจากประกอบด้วยคลองซอยเป็นคลองชลประทานจำนวนมาก สามารถควบคุมจำนวนปริมาณน้ำได้ ทำให้ปัญหาเกี่ยวกับอุทกภัยมีน้อยกว่า

ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ที่ละติจูด ๑๔ องศา ๖ ลิปดาเหนือ ลองติจูด ๑๐๐ องศา ๓๗ ลิปดาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๒ เมตร มีลักษณะอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน มีฟ้าหวั่นขึ้นสลับกับฟ้าหวั่นแห้ง มีฝนตกปานกลางและสลับฤดูแล้ง บริเวณภาคกลางตอนล่าง อากาศจะชุ่มชื้นเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ทะเลอ่าวไทยเป็นปัจจัยที่ควบคุมอุณหภูมิได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่นำความชุ่มชื้นมาสู่จังหวัด แบ่งฤดูกาลออกเป็น ๓ ฤดูดังนี้

- ฤดูหนาว ช่วงระหว่างเดือน พ.ย.-ก.พ. อากาศไม่หนาวมากนัก อุณหภูมิเฉลี่ย ประมาณ ๒๒ องศาเซลเซียส

- ฤดูร้อน ช่วงระหว่างเดือน มี.ค.-เม.ย. อุณหภูมิเฉลี่ย ๓๕ องศาเซลเซียส

- ฤดูฝน ช่วงระหว่างเดือน พ.ค.-ต.ค. ปริมาณเฉลี่ย ๑๒๐๐ มม./ต่อปี

การปกครอง ในปัจจุบัน จังหวัดปทุมธานีแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น ๗ อำเภอ ๖๐ ตำบล ๔๖๖ หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๙ แห่ง เทศบาลตำบล ๑๗ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๓๗ แห่ง อำเภอประกอบไปด้วย อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอธัญบุรี อำเภอลอง หลวง อำเภอลำลูกกาอำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอสามโคก และอำเภอหนองเสือ

จำนวนประชากร จังหวัดปทุมธานี มีประชากรทั้งสิ้น ๑,๐๘๕,๖๕๒ คน เป็นชาย ๕๑๕,๙๑๐ คน หญิง ๕๖๙,๗๔๒ คนและมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๕๓๙,๐๗๖ หลัง

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดปทุมธานี: สิงหาคม ๒๕๕๘^๑

๒.๑.๒ ประวัติ และความเป็นมาของชุมชนวัดมะขาม

วัดมะขาม (เกียมังโกลน อะตาว) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ในท้องที่หมู่ ๓ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี อยู่ห่างจากตัวจังหวัดมาทางใต้ ประมาณ ๒ กิโลเมตร การเดินทางไปยังวัดมะขามสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ ในทางบกนั้น มีถนนเข้าวัดทางด้านถนนติวานนท์ โดยถ้ามาจากกรุงเทพเมื่อผ่านนิคมอุตสาหกรรมบางกระดีมาประมาณ ๓ กิโลเมตร จะเห็นชุมชนขนาดใหญ่ทางซ้ายมือ แล้วก็เลี้ยวซ้ายเข้ามาประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ก็จะถึงที่จอดรถ หรือจะเลยไปจนถึงบริเวณหน้าวัดซึ่งติดแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อรับลมชมวิว กับบรรยากาศอันเย็นสบาย หรือมีเวลาว่างก็จะนั่งพักผ่อนให้อาหารแก่ฝูงปลาก็ยังได้รับความเพลิดเพลินเจริญใจก็ได้

วัดมะขาม ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๑๒ หมู่ ๓ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี รหัสไปรษณีย์ ๑๒๐๐๐ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย (รามัญนิกาย) สันนิฐานว่าได้สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประมาณปีพุทธศักราช ๒๑๗๐ โดยชาวมอญที่อพยพ เข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่อพระพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งได้โปรดให้ชาวมอญเหล่านั้นไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ เช่นปทุมธานี นนทบุรี เป็นต้น เนื่องจากชาวมอญที่อพยพเข้ามาเป็นผู้รักความสงบ ยึดมั่นในระเบียบประเพณีอย่างเคร่งครัด และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ตั้งหลักปักฐานได้มั่นคงแล้ว จึงร่วมใจกันสร้างวัดเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเพื่อความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล โดยในท้องที่วัดมะขามนี้คงจะเป็น

^๑ กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, “บรรยายสรุปจังหวัดปทุมธานี”, สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, ๒๕๕๙. (อัดสำเนา)

ชุมชนที่ค่อนข้างใหญ่และหนาแน่น เพราะปรากฏว่ามีวัดมะขามถึงสองวัด คือวัดมะขามนอก (วัดมะขามเหนือ) และวัดมะขามใน เนื่องจากทางตอนใต้เมืองเก่า (ปทุมธานีเดิม) ก็มีวัดมะขามเช่นกัน ชาวบ้านโดยทั่วไปเรียกว่า วัดมะขามใต้ ต่อมาวัดมะขามใต้ ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้ายกขึ้นเป็นพระอารามหลวง และให้เปลี่ยนนามเป็น วัดชินวราราม สำหรับวัดมะขามใน ซึ่งเป็นวัดเดิมซึ่งอยู่ติดกับวัดมะขามนอก ได้ถูกยุบรวมกัน เหลือเป็นวัดมะขามเพียงวัดเดียวประกอบกับวัดมะขามใต้เปลี่ยนชื่อแล้ว คำว่าเหนือจึงถูกตัดออกไป จึงเหลือ แต่วัดมะขาม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ จนถึงทุกวันนี้^๒

สำหรับชุมชนที่ขึ้นอยู่กับวัดมะขามนั้น ตามท้องที่การปกครองจะประกอบด้วยชุมชน หมู่๑(บางส่วน) ๒ ๓ และ ๔ ๕ (บางส่วน) ตามลำดับ สมัยโบราณจะเรียกเป็นกวาน (หมู่บ้าน) ดังนี้ กวานเวียตา (บ้านทุ่งตาล) กวานฮ้อยตะแรม (บ้านเก่า) กวานเกลิงกราว (บ้านคลองบอน) กวานเตี้ยตัน (บ้านคลองสะพาน) กวานม้งโกสน (บ้านมะขาม) กวานเกร็ก (บ้านม่วง) กวานเฮนะเปรี๊ยะ (บ้านท่าควาย) ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนวัดมะขามเป็นชุมชนใหญ่ จึงทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด แม้หลักฐานทางถาวรวัตถุจะแสดงว่ามีความเก่าแก่สืบเนื่องถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่หลักฐานด้านเอกสารยังไม่พบถึงขั้นนั้น เท่าที่พบก็เป็นปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะยังปรากฏศักราช การสร้างตุลารดน้ำ ปรากฏว่าสร้างเมื่อ จ.ศ.๑๑๘๑ หรือ พ.ศ. ๒๓๖๒ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นชุมชนวัดมะขามมีความมั่นคงแล้วจึงมีฐานะพอที่จะสร้างสิ่งของพวกนี้ได้ อีกประการหนึ่ง วัดมะขามเองก็เคยมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดมอญเชิงราก เพราะปรากฏในนิราศเจ้าฟ้าของสุนทรภู่ดังนี้

ดึกก่ำดัดสัตว์หลับประทับนอน	ที่วัดมอญเชิงรากริมปากคลอง
ต้นไทรครี้มิมเียบเียบสัจด	พระพายพัดเฉื่อยเฉียวเสียวสยอง
เป็นป่าช้าอวาตปิศาจคะนอง	ฉันท้นองนี้ไม่คลาดบาทบิดา
ท่านนอนหลับตรับเสียงสำเนียง	เียบยั้งเียนเียบเยือกสยองพองเกศา
เสียงผีผิวหวีไหวโยโยวิญญูณ์	ภาวนาหนาวนึ่งไม่ติงกาย
บรรดาศิษย์บิทรที่นอนนอก	ผีมันหลอกลากปล้ำพลิกคว่ำหงาย
ลุกขึ้นบอกกลอกกลัวทุกตัวนาย	มันสาตทรายกรวดโปรยเสียงโกรยกราว
ขึ้นสั่นไทรไหวยวบเสียงสวบสาบ	เป็นเงาวาบหัวทกเห็นอกขาว
หนูก่ลักลักคว่ำไ้รากไทรยาว	หมายว่าสาวผมผีร้องนี้แน
พอพระตื่นฟื้นกายค่อยคลายจิต	บรรดาศิษย์เคียง[๔๗]ข้างไม่ห่างแห
ท่านห่มดอครองเคร่งไม่เล็งแล	ขึ้นบกแต่องค์เดียวดูเปลี่ยวใจ

^๒ คณะสงฆ์วัดมะขาม, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูสิริปัญญาโสภณา, ๒๕๔๗, หน้า

สำรวมเรียบเลียบรอบขอบป่าช้า	ตั้งเมตตามตามสงฆ์ไม่หลงไหล
พบศพฝังบังสุกุลส่งบุญไป	เห็นแสงไฟรางรางสว่างเวียน
ระจับเยียบเยียบเสียงสำเนียงสวด	ประติพัทธ์พุทธรูปค้อยอ่อนเศียร
บรรดาศิษย์คึกคักต่างหาเทียน	จำเรณูเรียนรูกมุลพูนศรัทธา
อสุภธรรมกรรมฐานประหารเหตุ	หวนสังเวชว่าชีวิ้งจะสังขาร
อันอินทรียวิบตือนันตตา	ที่ป่าช้านี้ก็เหมือนกับเรือนตาย
กลับเกลียดกลัวมัวเมาไม่เข้าบ้าน	พระนิฤพานเพิ่มพูนเพียงสูญหาย
อับร้างเหมือนเรือนโรคให้โศกสบาย	แล้วต่างตายตามกันไปมั่นคง
ค่อยคิดเห็นเย็บเยียบไม่เกรียบกริบ	ประสาบสับนี้วันนั่งตั้งประสงค์
พยายามตามจรีต่านพิตรวงศ์	สำรวมทรงศีลธรรมที่จำเอน
ประจกจคบทบาทค่อยยาตรย่าง	ประพุดตัวอย่างโยคามาหาเถร
ประทับทุกรุกข์รอบบริมขอบเมรุ	จบพระฌเณรในอารามตื่นจามไอ
ออกจกรรมสมณสมาโทษ	รมนิโครตครีมีเงื่อมให้เลื่อมใส
แผ่กุศลจนจบทั้งภพไตร	จากพระไทโรแสงทองผ่องโพยม ฯ ^๓

ซึ่งต้นไทรที่บรรยายในนิราศได้ถูกโค่นลงในสมัย พระอธิการพลาย เพื่อสร้างโรงเรียนวัดมะขามขึ้นดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

วัดมะขามเป็นวัดเก่าแก่โบราณก็จริงแต่หาหลักฐานอดีตเจ้าอาวาสได้ยากมากเท่าที่มีปรากฏมีดังนี้

๑. พระอุปัชฌาย์เลี้ยะ
๒. พระปลัดกำ
๓. พระอธิการพลาย ถาวโร (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ – ๒๔๙๖)
๔. พระพุฒสารธรรม (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ – ๒๕๒๗)
๕. พระครูสิริปัญญาโสภณ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ – ๒๕๔๕)
๖. พระครูวิมลกิจจานุรักษ์ (มนัส โชติปาโล) (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๕๖)
๗. พระปลัดบุญปลูก ฐิเปโม (ตั้งแต่ ๒๕๕๗ - จนถึงปัจจุบัน)

เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชรัชกาลที่ ๙ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ได้เสด็จมาบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดมะขาม และได้พระราชทานพระ

^๓ นิราศวัดเจ้าฟ้า, หอสมุดแห่งชาติ, หนังสือสมุดไทยดำ, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ, ม.ป.ป. เลขที่ ๑. ๖๙ หน้า

ราชทรัพย์แก่ทางวัด ซึ่งทางวัดได้ตั้งเป็นมูลนิธิไว้ เพื่อนำดอกผลมาใช้พัฒนาบำรุงรักษาอาราม เพื่อเป็นพระราชากุศลต่อไป

๒.๒ ความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป

ชาวมอญมีความเชื่อและนิยมในการสร้างเจดีย์ และบูชาพระเจดีย์ โดยพระพุทธรูปเจ้าตรัสเรื่องอุปารหุบุคคลว่า “ชนเหล่าใดยังจิตให้เลื่อมใส ในสภาวะของพระผู้มีพระภาคเจ้า ชนเหล่านั้นเมื่อสิ้นชีพลง ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงชื่อว่าเป็นอุปารหุบุคคล”^๔ พระพุทธรูปก็จัดว่าเป็นอุเทสิกเจดีย์ถือว่าการสร้างอุเทสิกเจดีย์ คือ เจดีย์ที่สร้างเป็นพุทธรูปหนึ่งในอุปารหุบุคคล^๕ อุทิศพระพุทธรูปเจ้า เป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เลิศค่า เป็นรัตนะสูงสุดของชาวพุทธ ที่เรียกว่า พระพุทธรัตนนะ แม้องค์พระพุทธรูปจะสร้างจากวัสดุสิ่งใดก็ตาม แต่พุทธศาสนิกชนมิได้ถือว่าได้กราบไหว้บูชาวัสดุเหล่านั้น แต่บูชาสักการะพระพุทธรูปเจ้า และพระคุณของพระองค์ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณ รวมถึงพระธรรมที่ทรงตรัสรู้และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์อย่างหากจะพิจารณาถึงความสำคัญของพระพุทธรูปว่า ว่าวัตถุเช่นนี้มีความสำคัญอย่างไร เหตุใดจึงต้องสร้างและดูแลกันอย่างดีตลอดเวลากว่า ๒,๐๐๐ ปี ก็จะทำให้เห็นความสำคัญได้ดังนี้

๑. เป็นสิ่งแทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธรูปจะสร้างด้วย หิน ดิน ทราย หรือวัสดุอย่างใด ๆ ก็ตามเมื่อเป็นรูปพระพุทธรูปขึ้นมาแล้ว ผู้คนที่พากันเคารพนับถือกราบไหว้โดยมิได้นึกถึงความเป็นวัสดุนั้นต่อไปอีก เพราะทั้งผู้สร้างและผู้พบเห็นต่างมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันว่า จะให้เป็นรูปพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปจึงเป็นสื่อความหมายให้ผู้คนที่ได้คิดถึงพระพุทธรูปเจ้าได้ดีที่สุด พระพุทธรูปจึงเป็นสิ่งแทนพระพุทธรูปเจ้าได้ดีที่สุด

๒. เป็นสิ่งอนุสรณ์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในบรรดาสิ่งที่ชาวพุทธกำหนดขึ้นเป็นสิ่งระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า เช่น พระสถูปเจดีย์ พระแท่นใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ รอยพระพุทธรูปบาท หรือแผ่นจารึกหัวข้อพุทธธรรม เมื่อเกิดพระพุทธรูปขึ้นมาแล้วปรากฏว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งอนุสรณ์ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ดี และชัดเจนกว่าสิ่งใด ๆ จึงมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นพุทธสาวรีย์ที่ใดมีพระพุทธรูปชาวพุทธก็ปฏิบัติต่อรูปนั้นเสมือนว่าพระพุทธรูปองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อผู้คนพบเห็นก็จะระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าได้โดยทันที

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๖/๑๕๓.

^๕ สุริย์ มีผลกิจ-วิเชียร มีผลกิจ, **พระพุทธรูปประวัติ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้าที่ ๓๘๐.

๓. เป็นเครื่องหมายในทางพุทธศาสนา ในบรรดาสิ่งที่ชาวพุทธกำหนดขึ้นเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนา เพื่อสื่อความหมายที่เป็นนามธรรมโดยให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้าใจพุทธปรัชญา และคุณลักษณะของพระพุทธศาสนา ปรากฏว่า พระพุทธรูปเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีที่สุด โดยรูปลักษณะของพระพุทธรูป โดยทั่วไปจะแสดงความสงบ ความเมตตา ความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ได้อย่างชัดเจน เมื่อปรากฏพระพุทธรูปขึ้น ณ ที่ใดก็รู้ว่าเป็นที่ของพุทธศาสนาเมื่อปรากฏผู้คนกราบไหว้บูชาก็รู้ว่าเป็นชาวพุทธ พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีกว่าเครื่องหมายอื่นใด

๔. เป็นสัญลักษณ์ของความดี ตั้งแต่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในโลกกว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว ล้วนแต่มีผู้ใช้พระพุทธรูปไปในทางความดีงานสถานที่หรือกิจกรรมใดที่มีพระพุทธรูปเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็กลายเป็นสถานที่หรือกิจกรรมที่ดีงาม เช่นทางโค้งที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง เมื่อนำพระพุทธรูปเข้าไปประดิษฐานก็เกิดความระมัดระวัง ทำให้ลดอุบัติเหตุได้ เมื่อใดที่ผู้คนมีความทุกข์ ทั้งกายและใจ เมื่อได้เพ่งดูพระพุทธรูป ความทุกข์เร้าร้อนก็จะลดลง พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายของการดับทุกข์ดับปัญหา เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจคนในด้านความดีงาม

๕. เป็นสิ่งประกอบในศาสนาพิธี การปฏิบัติศาสนาพิธีใด ๆ ของชาวพุทธย่อมจะต้องมีพระพุทธรูปเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอเพียงแต่การสวดมนต์ไหว้พระ หรือนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ ถวายพระตักบาตรเข้า เพล รวมไปถึงราชพิธี และรัฐพิธีที่มีพิธีทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องก็จะต้องมีพระพุทธรูปอยู่ด้วยทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างปฏิบัติต่อพระพุทธรูปประหนึ่งว่าประปฏิบัติแก่พระพุทธเจ้า ทำนองเดียวกับการเซ่นไหว้ของศาสนาอื่น ทั้งที่พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว ไม่รับการเซ่นสรวงเช่นเดียวกับเทวดา หรือภูตผีทั่วไป

๖. เป็นทางแห่งการทำบุญกุศลของชาวพุทธ การปฏิบัติความดี หรือบุญกุศลไม่ว่าศาสนาใด ๆ ก็คือ เจริญศาสนธรรม อุปลัมภบำรุงศาสนาบุคคลและบำรุงดูแลศาสนวัตถุ การสร้างและการทำนุบำรุงวัตถุสถานในศาสนา จึงเป็นหน้าที่ของศาสนิกชนของทุกศาสนา พระพุทธรูปเป็นวัตถุที่มีความสำคัญสูงสุดในพุทธศาสนาเพราะเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า จึงเป็นทางแห่งการประกอบบุญกุศล โดยอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นที่ตั้ง เช่นการกราบไหว้บูชา เพื่อน้อมนำไปสู่การศึกษาและปฏิบัติธรรม การสร้างพระ การปิดทองพระ การบูรณะซ่อมแซม ถือเป็นกุศลหลักทางพุทธศาสนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ คือวัตถุที่ควรเกี่ยวข้องเพราะเป็นทางแห่งการปฏิบัติความดีได้ทางหนึ่ง

๗. เป็นที่สถิตของพุทธภาวะตามความเชื่อของฝ่ายมหายาน ชาวพุทธฝ่ายมหายานเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่มากมายหลายองค์ ต่างองค์ต่างมีบารมีหรืออำนาจลึกลับเช่นเดียวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดู เมื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว อำนาจนั้นจะสถิตอยู่ในองค์พระพุทธรูป แล้วจะสามารถบนบานบวงสรวงแบ่งอำนาจลึกลับนั้นไปใช้ เพื่อประโยชน์ทางวัตถุ คือ สมองกิเลสตัณหาของมนุษย์ได้

ความเชื่อเช่นนี้ ทำให้เกิดพระศกดิ์สิทธิ์ในยุคที่มีชาวพุทธมีความเลื่อมทรมทางปัญญา ไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าสัจธรรม ไม่สามารถฟังธรรมต่อไปได้ก็จะแสวงหาที่พึ่งอื่นใดเช่นเดียวกับศาสนาเทวนิยม จนกลายเป็นทางแสวงหาผลประโยชน์จากคนโง่งมง่าย เกิดเกจิอาจารย์ เกิดพิธีพุทธาภิเษก เกิดกระบวนการหลอกลวงทุกรูปแบบจนกลายเป็นสวนทางกับพุทธธรรมในพุทธศาสนาที่สอนให้คนฉลาด รู้จักเหตุผลให้ฟังธรรมและพึ่งตนเอง

๘. เป็นศิลปวัตถุของสังคม พระพุทธรูป นอกจากจะมีลักษณะอื่นใดแล้วจะต้องมีความงดงามถูกตาถูกใจคนเพราะช่างผู้จะต้องตั้งใจถ่ายทอดสุนทรียรส คือความประสานกลมกลืนของรูปร่าง ทรวดทรงสัดส่วน เส้น สี ผิว และลวดลาย การจัดวางตำแหน่ง ลักษณะท่าทางให้สามารถสื่อความคิดแก่ผู้พบเห็น หรือกราบไหว้บูชาได้ เป็นการใส่ชีวิตและวิญญาณ

พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้ำเลิศเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง พระพุทธคุณดังกล่าวได้แก่

๑. พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์

๒. พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกได้ทราบอย่างถูกต้อง

๓. พระบริสุทธิคุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องของสัตว์โลกอย่างแท้จริง

การได้บูชาพระพุทธรูป ด้วยความรู้และศรัทธาอย่างถูกต้อง ตามหลักพุทธศาสนา จึงจะอำนวยประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่น โดยปราศจากโทษ มีแต่คุณประโยชน์แก่ทุกฝ่ายสถานเดียวแต่เดิมในสมัยพุทธกาลมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณปี พ.ศ. ๒๗๐ ในประเทศอินเดียยังคงถือประเพณีที่จะไม่ทำรูปของผู้ที่ควรเคารพนับถือเอาไว้มบูชาโดยตรง เพราะการสร้างรูปถือว่าไม่ให้ความเคารพ ฉะนั้นการสร้างรูปของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อมีการจำหลักลวดลาย ตามฐานพระสถูปหรือรั้ว เพื่อให้ประชาชนทราบพุทธประวัติ จึงคิดทำสัญลักษณ์ขึ้นแทน เช่น ตอนประสูติทำเป็นรูปพระนางสิริมหามายาประทับบนกอบัว มีช้างสองเชือกพรมน้ำมนต์ ตอนตรัสรู้ทำฐานเปลววงที่โคนต้นโพธิ์ ตอนแสดงปฐมเทศนาทำเป็นรูปพระธรรมจักร มีรูปปัญจวัคคีย์และกวางหมอบ อันหมายถึงที่ได้แสดงปฐมเทศนา^๖ ครั้นพ้นจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว ก็ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดในราชวงศ์ ที่จะป็นมหาราชเมืองต่าง ๆ จึงแข็งเมืองเป็นอิสระ แต่พระพุทธศาสนาที่แผ่ออกไป

^๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพุทธเจดีย์, พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๐๓), หน้า ๓๑.

นั้น ชาวโยนกได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแต่เนื่องจากชาวโยนกเป็นชาวฝรั่งเศสชาติ กริช พวกเขาเมื่อครั้งอยู่บ้านเมืองเดิมเคยนิยมนำรูปเคารพไว้บูชาแทนพระเจ้า พอรับนับถือพระพุทธศาสนาจึงคิดสร้างพระพุทธรูปตามประเพณีนิยมของตน แต่รูปพระพุทธรูปที่พวกโยนกสร้างขึ้นที่แรกคงจะยังไม่แพร่หลายมาก ต่อมา พระเจ้ากนิษกะได้ทรงสร้างพระพุทธรูปนั้นแต่ก็ไม่อาจจะหาหลักฐานของพระพุทธรูปได้เพราะพระพุทธรูปเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วหลายร้อยปี พระรูปกายเป็นอย่างไรไม่มีหลักฐานยืนยัน มีแต่คำบอกเล่าสืบทอดกันมาว่าเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ การสร้างพระพุทธรูปจึงได้อาศัยคำบอกเล่าดังกล่าวนี้อย่างหนึ่ง กับอาศัยความรู้เรื่องพุทธประวัติ เช่นว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นกษัตริย์ชาวมัชฌิมประเทศ ซึ่งเสด็จออกบรรพชาเป็นสมณะ เป็นต้น กับอาศัยแบบอย่างอันปรากฏในจารีตประเพณีของชาวมัชฌิมประเทศอีกอย่างหนึ่ง ดังเช่นกริยาที่นึ่งขัดสมาธิและครองผ้ากาสาวพัสตร์เหมือนเช่นภิกษุในสมัยนั้น เป็นต้น

เมื่อพิจารณาดูลักษณะพระพุทธรูปโบราณที่ช่างโยนกคิดสร้างขึ้นในแคว้นคันธาระ สังเกตได้ว่าอนุโลมตามคัมภีร์มหาปุริสลักษณะหลายข้อ มาอนุโลมทำให้พระเศียรของพระพุทธรูปมีพระเกตุมาลาอีกอย่างหนึ่ง แต่พระเกตุมาลาตามแบบช่างโยนก ทำเป็นพระเกศายาวกระหมวดมุ่นเป็นโมลีไว้บนพระเศียรอย่างเกศากษัตริย์ เป็นแต่ไม่มีเครื่องศิราภรณ์^๗ มีการสร้างพระพุทธรูปอีกหลายปาง ทั้งยืนและนั่ง ต่อมาความนิยมบูชาพระพุทธรูปแพร่หลายลงมาทางใต้ จนชาวมคธและมณฑลอื่น ละคติที่ถือว่าไม่ควรสร้างรูปเคารพเป็นมนุษย์ หันมาเลื่อมใสในการสร้างพระพุทธรูปทั่วไปในอินเดีย แต่แบบอย่างพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมาจากฝ่ายใต้ พวกช่างมคธเห็นแล้วไม่ชอบลักษณะของพระพุทธรูปช่างชาวโยนกตรงไหนก็คิดแก้ไขไปอย่างมัชฌิมประเทศ แต่ช่างชาวมคธ จากเส้นเกศาซึ่งช่างโยนกทำแบบคนสามัญ ทำแบบเหมือนคนกลายเป็นขมวดขนาดเล็กครอบเศียรพระ การห่มจีวร มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยห่มคล้ายกับคน กลายมาเป็นเหมือนจีวรบาง ๆ และเป็นแบบอย่างของชาวมคธเอง อนึ่งพระรัศมีซึ่งชาวโยนกชอบทำเป็นประภามณฑลไว้ข้างหลัง ช่างชาวมคธก็ปรับเปลี่ยน แกลด ดังที่เห็นในปัจจุบัน เมื่อชาวอินเดียไปค้าขายนำศาสนาไปเผยแผ่ไปด้วย และก็นำพระพุทธรูปไปด้วย แต่เมื่อมาถึงในภูมิภาคนี้ ก็ถูกดัดแปลงออกหลายรูปแบบตามรสนิยมของชาตินั้นๆ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในชาติทั้งหลาย ๆ เรื่องมีทั้งในนิบาตและนอกนิบาตมีการกล่าวถึงรูปพระพุทธรูปเจ้า แสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนก็อาจจะเริ่มมีการวาดภาพของพระพุทธรูปไว้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก

๒.๒.๑ เทวรุกขกุมารชาดก

^๗สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพุทธเจดีย์, พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพพร, ๒๕๐๓), หน้าที่ ๓๙.

ครั้งเมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาทรงประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภทานบารมีของพระองค์ ตรัสคำนี้ว่า อิมินา จ ปณ กนเต ดังนี้ ความมีอยู่ว่า ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่งออกจากบ้าน ถือเอาดอกไม้ธูปเทียนและอาหารเข้าไปสู่พระเชตวัน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ยืนอยู่ที่ควรข้างหนึ่ง บูชาพระธรรมด้วยดอกไม้ธูปเทียนและอาหาร ขณะนั้น ดอกไม้ธูปเทียนและอาหารแตกกระจายออกไปตั้งพัน เกิดขึ้นเพื่อบูชาพระธรรมตรงพระพักตร์ของพระศาสดา ด้วยเดชและด้วยกำลังแห่งการบูชา บุรุษนั้นเห็นอัศจรรย์แล้วเกิดโสมนัส สรรพัตนะปรากฏขึ้นแล้วในบ้านของตน จึงถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งจนตลอดชีวิต ภิกษุทั้งหลายนั่งสนทนากันในโรงธรรม พรรณนาอยู่ว่า ชื่อว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทรงไว้ซึ่งกำลังคุณมากมาย สัตว์ทั้งหลายมีเทวดามนุษย์ คนธรรพ์ ครุฑ นาค กินนร เทวดา และพรหม เป็นต้น ทำการบูชารัตนตรัยด้วยกำลังศรัทธา สมบัติทั้งหลายได้ปรากฏเห็นประจักษ์อย่างนี้ สัมปรายภพเป็นอย่างไร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสดับด้วยทิพย์โสต แล้วเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้ จึงตรัสว่า ชื่อว่าทานอันบุคคลให้แล้วด้วยศรัทธาจิต ผลอันอุกฤษฏ์ย่อมปรากฏในปัจจุบันทีเดียว ผลทานเป็นของอัศจรรย์ นักปราชญ์แต่ปางก่อน ได้บูชาพระพุทธรูปซึ่งมีญาณยังไม่แก่กล้า ย่อมได้สมบัติในปัจจุบัน ด้วยกำลังแห่งผลบูชา ดังนี้แล้ว ทรงนิ่งไป อันพระภิกษุทั้งหลายทูลขอ จึงทรงนำอดีตนิทานแสดงเทวรุกขกุมารชาดก^๔ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอดีตการ มีพระราชาองค์หนึ่ง ครองราชสมบัติอยู่ในปฐมนคร คราวนั้น พระโพธิสัตว์ได้เกิดในตระกูลคนเชื้อใจ ชื่อว่า “เทวรุกขกุมาร” วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ ลูกขึ้นแต่เช้า เกี่ยวหญ้าและหาฟืนมาขาย ได้ทรัพย์มาเลี้ยงชีพ พระโพธิสัตว์นั้น รักษาปัญญาศีลสมาทานอุโบสถ วันต่อมาเข้าไปสู่ป่า ได้เห็นต้นรังส่งรัศมีประหนึ่งแสงสุริยทัย พระโพธิสัตว์นึกไปว่า ไม่งั้นต้นนี้สวยงาม ชะรอยจะมีอะไรในที่นี้ จึงเดินเข้าไปใต้ต้นรังนั้น มองดูที่นั่น ได้เห็นพระพุทธรูปแล้วจึงพนมหัตถ์ขึ้นกลางอกแล้วไหว้พระพุทธรูป กล่าวว่า ข้าแต่พระโลกนาถผู้เจริญ ผู้เป็นที่พึ่งและกรุณาของโลกก็แล ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว นำดอกไม้ทั้งหลายมาบูชาพระพุทธรูป ฉีกผ้าห่มของตนออกทำเป็นวิชนี ปิดกวดภายใต้ต้นรัง ฉีกผ้าซึ่งไม่มีค่าของตนออกทำเป็นแผ่นธงบูชาพระพุทธรูปไหว้โดยเคารพ ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ทำความปรารภว่า ด้วยบุญกรรมอันนี้ ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้เป็นพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุดกว่าสรรพสัตว์ ในกาลเบื้องหน้า ก็ถ้าเมื่อยังเที่ยวอยู่ในสงสารวัฏ พึงไปเกิดในอุตมตระกูล บริบูรณ์ด้วยกำลัง รูปงาม มีปัญญา ประเสริฐสุดกว่าเหล่ามนุษย์ พวกปัจจามิตรมีใจ เป็นต้นอย่าได้มีมาเฉพาะหน้าของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าพ้นเวรภัยทั้งมวลเป็นบรมสุข

^๔ หอสมุดแห่งชาติ, ปญญาสาตก เรื่องเทวรุกขกุมารชาดก, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๓๔.

คราวนั้น มีหญิงหม้ายคนจนผู้หนึ่ง รักษาศีลห้า มีอาชีพเกี่ยวหญ้าหาฟืนขายเลี้ยงมารดา ในเวลาต่อมาหญิงนั้นกลับจากป่าเดินมาพบพระพุทธรูปได้ตั้งรังต้นนั้น ได้เข้าไปนมัสการฉีกผ้าโพกศีรษะตรงกลางออก บูชาพระพุทธรูปท่อนหนึ่ง ตั้งความปรารถนาว่า ด้วยการบูชาด้วยผ้านี้ ขอให้ข้าพเจ้าพึงไปเกิดเป็นหญิงมีรูปทรงผิวพรรณงาม ดังเทพกัญญา จงได้เป็นอัครชายาของชายคนนั้น ขออย่าให้ข้าเป็นคนเข็ญใจ นับได้แสนแห่งชาติ ขอให้ไปเกิดในสกุลพราหมณ์หรือกษัตริย์เป็นใหญ่กว่า นรชนทั้งมวล อันมนุษย์และเทพดาทั้งหลายบูชาแล้ว ผ้าอาภรณ์พึงให้เกิดมีรำไป กว่าข้าพเจ้าจะได้ถึงพระนิพพาน ดังนี้แล้ว ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ลูกออกจากอาสนะมานั่งอยู่ในที่นั้นนั่นเอง ลำดับนั้น ด้วยเดชแห่งบุญแห่งชนทั้งสองที่ได้ทำไว้แล้วในปางก่อน และด้วยอานุภาพกุศลที่ชนทั้งสองได้สร้างในปัจจุบัน ชนทั้งสองก็ได้เป็นสามีภรรยากัน ตามปรารถนา พระศาสดาทรงหมายเอาเรื่องนี้ จึงตรัสสอนพุทธบริษัทอย่างนี้ว่า ชนเหล่าใด แม้จะเป็นเด็กหนุ่มสาว สูงอายุ คนพาล บัณฑิต ผู้มั่งมี หรือยากจนทั้งมวล ย่อมมีความตายเป็นไปในเบื้องหน้า ชนทั้งปวงนั้น สมทานศีลห้า รักษาไม่ให้ขาด เว้นจากปาณาติบาต งดเว้นสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ทุกวันข้างขึ้น ข้างแรม สิบห้าค่ำ แปดค่ำ สิบสี่ค่ำ ชนเหล่าใด ทำพุทธบูชา ชนเหล่านั้น ย่อมยินดีในเทวโลก ชนเหล่าใด ถวายผ้าทำเพดานพระพุทธเจดีย์ เป็นต้น ชนเหล่านั้น ย่อมจะได้รั้นรมย์ในเทววิมาน ด้วยผลแห่งบุญที่บำเพ็ญแล้วนั้น ชนเหล่าใด ได้ทำเพ็ญทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องยานพาหนะ ที่นั่ง ที่นอน ประทีป สิบอย่างนี้หรือบริจาคแต่อย่างหนึ่งก็ดี ชนเหล่านั้น ครั้นทำลายขันธแล้ว จะได้ไปรั้นรมย์อยู่ในเทวโลก จะได้เป็นพระอินทร์เจ็ดชาติ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชาและประเทศราชถึงพันชาติ จะไม่เกิดในอบายภูมิสี่ จะเกิดในมนุษย์โลก จะไม่เกิดในตระกูลต่ำเป็นทาสทาสี เป็นต้น ย่อมจะเกิดในตระกูลกษัตริย์และพราหมณ์ ด้วยอำนาจแห่งผลบุญนั้น ถ้าสัตว์เดียรัจฉานปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าไซ้ เมื่อได้อัตภาพเป็นมนุษย์แล้ว จะบริบูรณ์ด้วยลักษณะ ๓๒ ประการ ประกอบด้วยวิสารทญาณเฉียบแหลม ถ้าบุญนั้นบกพร่องไป จะได้ผลติดต่อก่อขึ้นใหม่ในปัจจุบัน บุญเก่านั้นยังไม่สิ้นไปตราบใด อันตรายจักวินาศไปตราบนั้น โรค ๙๖ ชนิดภายในมีวันโรค เป็นต้น จักพินาศไป ภัย ๑๐๘ ชนิดมีราชภัย เป็นต้น จักไม่มีมาพ้องพาน จะเป็นอิสรภาพทั่วทุกสถาน ชนทั้งหลาย อันมนุษย์และเทพดาจะบูชาเป็นนิตย์ จะมีความสุขสบายจิตทุก ๆ อริยาบถ ด้วยผลแห่งบุญนั้น

๒.๒.๒ จันทเสนชาดก

พระศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเนกขัมมานิสงส์ ตรัสเทศนา ขาดกัจจันทเสนชาดก^๙นี้ว่า ปญจกามครุ์ ขนฺธิ ดังนี้ ความมีอยู่ว่า วันหนึ่ง พระศาสดา ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ร่างกายของสรรพสัตว์ทั้งหลายนี้ เป็นของไม่มีแก่นสาร เปรียบปานว่า ต้นละหุ่ง เปรียบดังว่าต้นกล้วย อุปมาดุจฟองน้ำ และอุปมาเช่นกับสายฟ้าแลบ อนึ่งชนเหล่าใดย่อมสร้างพระพุทฺธ ปลุกต้นมหาโพธิ์ ก่อพระเจดีย์ สร้างพระวิหาร สร้างสะพานเป็นต้น ชนเหล่านั้น ครั้นทำลายขันธจากโลกนี้ ย่อมขึ้นไปบังเกิดในเทวโลก ดังนี้ ก็แล ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงดูขุณฺนิภาพอยู่ อันภิกษุทั้งหลายทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลมี พระราชาองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพรหมทัต เสวยสิริราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี พระราชานั้น ประกอบด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยภาวนา ถวายทาน ทรงประกาศแนะนำมหาชนชาวพระนครให้ บริจาคทาน ให้กระทำปฏิสังขรณ์พระอารามอันชำรุดคร่ำคร่า ให้ทำบุญกิริยาวัตถุ ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ บังเกิดในตระกูลคนเชื้อไข เป็นคนกำพร้า เพียวเก็บฟืนและผักในป่ามาขายเลี้ยงชีวิตกับด้วย ภรรยา ในสมัยหนึ่ง ทศคตบุรุษโพธิสัตว์นั้นเข้าไปสู่ป่ากับภรรยาเพื่อจะเก็บฟืนและผักมาขายในตลาด เลี้ยงชีวิตของตน วันหนึ่งทศคตบุรุษนั้นได้เห็นพระพุทฺธรูปในวิหารอันคร่ำคร่าหลังหนึ่ง ซึ่งมีพระเศียร พระกรรณ และพระบาทหักทำลาย เพราะฝนตกเซาะ จึงปรึกษากับภรรยาว่าควรเอาดินเหนียวมา ขย่ำทำการปฏิสังขรณ์พระพุทฺธรูป พระพุทฺธรูปที่ชำรุดหักพังนั้น ก็กลับบริบูรณ์เป็นปรกติดี ครั้นเวลา เย็น ทศคตบุรุษนั้นกลับมาเคสสถาน พุดกะภรรยาว่า เราปรารถนาจะปิดทองพระพุทฺธรูป ทำไฉน จัก ได้ปิดทอง ภริยาจึงพุดกะสามีว่า ท่านจงพาตัวข้าพเจ้าไปขายในเรือนผู้มั่งคั่ง แล้วถือทรัพย์จากเรือน นั้นมาซื้อทองปิดพระพุทฺธรูปตามความปรารถนาเถิด พระโพธิสัตว์ พาภรรยาไปยังสำนักของผู้มั่งคั่ง ขยายภรรยา แล้วรับเอาเงินมาซื้อทองคำเปลวปิดพระพุทฺธปฏิมากร ก็แล

ครั้งทั้งสองปิดทองเสร็จแล้ว มีจิตโสมนัส ตั้งความปรารถนาว่า จักเป็นพระพุทฺธ สัพพัญญูในอนาคตกาลภายหน้า ส่วนภรรยาตั้งความปรารถนาว่า ขอให้มีทรัพย์ทั้งหลายจงปรากฏ ขอให้ ข้าพเจ้ามีสีกายอันงามดุจสีทองคำธรรมชาติ สว่างไปในทิศทั้งปวง ครั้นกาลต่อมา ภรรยาของ พระโพธิสัตว์ก็พ้นจากความเป็นทาสี ผัวเมียทั้งสอง ก็มีจิตยินดีในการกุศล ระลึกถึงบุญที่ตนได้กระทำ กุศลวัตรตราบเท่าอายุกาล เมื่อพระโพธิสัตว์มีอายุถึงปริโยสานที่สุด ก็มีเทพบุตรนำเอารถมามาจาก เทวโลกลอยอยู่ในอากาศ แล้วร้องเชิญว่า ข้าแต่มหาบุรุษ ท่านจงมาเถิด มาขึ้นรถไปสู่เทวโลกของเรา ทั้งหลาย พระโพธิสัตว์จึงถามเทพบุตรทั้งหลายว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลายผู้เจริญ พระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่มี สมภารอันก่อสร้างแล้ว ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นไหน ครั้นเทพบุตรเหล่านั้นบอกว่า ในดุสิตเทวพิภพ จึงกล่าวว่า ถ้ากระนั้น ท่านทั้งหลายจงนำเราไปในพิภพดุสิตนั้น พระมหาบุรุษ ประหนึ่งว่าขึ้นสู่รถกลับ

^๙ หอสมุดแห่งชาติ, ปญญาสาชดก เรื่องจันทเสนชาดก, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๔๙),
หน้าที่ ๗๘๘.

แล้วและตื่นขึ้น ไปเกิดในวิมานทองอันสูงได้ ๑๒ โยชน์ เคลื่อนกล่นไปด้วยนางเทพอัปสรเป็นยศบริวาร อันมีในดุสิตเทวสถานจุติจากดุสิตเทพิภพนั้นแล้ว ถือเอาปฐิสถิในครุฑอัครมเหสีแห่งพระเจ้าพรหมทัต พระมารดานั้น ครั้นถ้วนทศมาส ก็ประสูติพระโอรส

ในวันที่พระโพธิสัตว์นั้นประสูติท่าฝนแก้ว ๗ ประการ ก็ตกลงที่ลานพระหลวง ประดุงดั่งมหาเมฆ และประดุงดวงพระจันทร์และพระอาทิตย์ ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น ในวันถวายพระนาม โพธิสัตว์นั้น พระประยูรญาติ จึงถวายพระนามว่าจันทเสนกุมาร พระโพธิสัตว์นั้นเจริญวัย มีพระชนม์ได้ ๑๖ ปี ทรงมีพระลักษณะดงาม พระเจ้าพาราณสี ทอดพระเนตรเห็นรูปสมบัติของพระโพธิสัตว์ปิโยรสของพระองค์ ประราณาจะอภิเษกพระโอรสในสิริราชสมบัติ จึงส่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า พระยาทั้งร้อยเอ็ดพระนครจงประดับตกแต่งธิดาของตน ๆ ส่งมา พระยาทั้งร้อยเอ็ด ได้ทราบราชสาสน์ของพระเจ้าพรหมทัตนั้น ต่างก็ประดับตกแต่งธิดาของตน ๆ ส่งไปยังสำนักของพระเจ้าเมืองพาราณสี เมื่อพระจันทเสนราชกุมารโพธิสัตว์ ตรวจดูซึ่งพระธิดาของพระยาร้อยเอ็ด มิได้เป็นที่พอพระทัยของกุมารนั้นแม้แต่สักองค์หนึ่ง จึงถวายบังคมลาพระราชบิดามารดาเที่ยวเลือกหาภรรยาด้วยพระองค์เอง แล้วออกจากพระนครพาราณสีไป ก็ลุถึงเมืองอัมพคนคร พระเจ้าอัมพนคราช ครองราชย์ในอัมพคนคร ทรงมีธิดาองค์หนึ่งนามว่าอุบลวาเทวี นางมีพระรูปลักษณะอันอุดม เปรียบดั่งนางเทพอัปสร ด้วยอาภาพแห่งบุญที่นางได้ปิดทองพระพุทธรูปปฏิมากร และปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปในศาสนาพระเวสสุสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้หญิงที่พระรูปเช่นกับพระนางนั้นไม่มี รัศมีกายของนางนั้นโอภาสสว่างไป ครั้นพระนางมีพระชนม์ได้ ๑๖ ปี พระราชบิดาก็ให้สร้างปราสาท ๗ ชั้นแล้วให้พระราชธิดาของพระองค์ขึ้นอยู่เบื้องบนปราสาท อยู่มาวันหนึ่ง นางอุบลวาราชกุมารี บรรทมอยู่บนพระที่สิริไสยาสน์ ถูกอำนาจกิเลสทำให้เร่าร้อน ครั้นเวลากึ่งราตรี เสด็จลุกขึ้นทรงพระก้นแสงรำไห่ แล้วกลับบรรทมอีก พระเจ้าอัมพนคราช ได้ทรงสดับดังนั้น จึงทรงดำริว่า ธิดาของเราร้องไห้ ชะรอยจะเป็นเพราะประสงค์จะมีสามี จึงมีรับสั่งให้เหล่าอำมาตย์ไปป่าวร้องพระยาร้อยเอ็ดพระนครว่า ถ้าผู้ใดเป็นผู้มีกำลังมาก สามารถมีศิลปศาสตร์ได้ฝึกหัดแล้ว ผู้นั้น จงถือเอาธนูไปยิงรูปนกยูงยนต์ รูปนกยูงยนต์ประกอบด้วยจักรและยนต์ตกลงมา พระเจ้าอัมพนคราชจะยกพระราชธิดาให้แก่ผู้นั้น ผู้นั้นจงพาพระธิดานั้นตามความปรารถนา หลีกไป พระโพธิสัตว์จันทเสนกุมารนั้น ได้ฟังดังนั้น ถือธนูเข้าไปเฝ้าพระราชบิดา ถวายบังคมพระเจ้าอัมพนคราช ขึ้นธนูติดสาย เสียงสายธนู บรรลือลั่นทั่วทั้งพระนคร พระจันทเสนกุมารโพธิสัตว์นั้น ยิงรูปนกยูงยนต์กับทั้งจักรไป รูปนกยูงยนต์กับทั้งจักรก็ตกลงแล้วแล พระเจ้าอัมพนคราช ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น มีพระหฤทัยโสมนัส จึงสวมกอดจันทเสนราชกุมารโพธิสัตว์แล้วจุ้มพิตเคี้ยวเกล้า ตรัสว่า ท่านจงเป็นบุตรเราเถิด บุรุษผู้ใดผู้หนึ่งที่จะประเสริฐเสมอด้วยท่านนี้มิได้มี ธิดาของเราสมควรแก่ท่านผู้เดียว เราจักกระทำการอภิเษกยกธิดาของเราให้แก่ท่าน ดังนี้

พระราชาทรงกระทำมิ่งคลาภิเษก พระราชทานพระธิดาแก่จันทเสนกุมาร พระโพธิสัตว์จันทเสนกุมาร ขึ้นอยู่บนปราสาท ๗ ชั้น เสวยสิริสมบัติเป็นมัทศจรรย์กับด้วยนางอุบลวาราชธิดา ดุจ

สมเด็จพระนรินทราเสด็จอยู่ในท่ามกลางเทพบริขรมีนางสุชาดาเทพรัตนกัญญาเป็นประธานเสวยทิพย์โภชนาหาร ฉะนั้น พระโพธิสัตว์จันทเสนกุมาร ครั้นพระราชบิดาสืบพระชนม์ อันอำมาตย์ทั้งหลายพร้อมใจกันให้ครองสิริราชสมบัติในเมืองพาราณสี ทรงปกครองประชาชนด้วยการยกเลิกราชทัณฑ์ ทรงสงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคัตถุ ๔ ประการ ทรงบำเพ็ญทานทุกวัน รักษาอุโบสถศีลในวันปักขอุโบสถ รักษาศีล ๕ อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสด็จประทับนั่งเหนืออาสน์แล้ว ทรงพระดำริว่า บัดนี้ ชาตธรรม ชราธรรม พยาธิธรรม มาถึงแล้ว มรณธรรมก็จักมาถึงเรา ดังเรามีความสลดราชสมบัติอันมากมาย ที่จะตามบุคคลผู้ไปยังปรโลกมิได้มี โดยที่สุดแม้แต่ร่างกายของตน สัตว์โลกก็จำต้องจะทิ้งไว้ จะพาไปก็มิได้ ก็จำต้องละสิ่งของทั้งปวงไปเป็นธรรมดา ประโยชน์อะไรของเรา ด้วยการอยู่ครองราชสมบัติ เราจะบวช ดังนี้แล้ว จึงทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระอัครมเหสีของพระองค์แล้ว ละกามคุณ ๕ ถวายบังคมลาพระชนนีเข้าไปสู่หิมวันตประเทศ ถือบรรพาศน์เป็นดาบส อยู่ในหิมวันตประเทศ เจริญพรหมวิหาร ๔ ได้ญาณสมาบัติแล้ว ครั้นสิ้นชีพทำลายขันธ ได้เข้าถึงพรหมโลก

๒.๒.๓ วัฏฏังคุลีราชชาดก

เรื่อง “วัฏฏังคุลีราชชาดก^{๑๐}” กล่าวถึงการสร้างพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์แดงของ “พระเจ้าปัสเสนทิโกศล” ในสมัยพุทธกาล ว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยหมู่ภิกษุเสด็จจาริกไปเพื่อโปรดเวไนยสัตว์ที่เข้ามาเข้าชายคือพระญาณของพระองค์ตามพุทธกิจของพระองค์ วันหนึ่งพระเจ้าปัสเสนทิโกศลเสด็จไปสู่พระเชตวันมหาวิหาร ไม่เห็นพระศาสดาและภิกษุสงฆ์จึงเกิดความสลดพระทัยว่า ถ้าว่าพระผู้มีพระภาคไม่ประทับอยู่เราจะได้อะไรเป็นตัวแทนของพระองค์เอาไว้กราบไหว้เมื่อกลับมาจึงดำริว่าจะสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จกลับมาแล้วจึงเข้าไปกราบทูลขออนุญาต พระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุญาต เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็มาทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปชมพระพุทธรูปขึ้นมา แล้วทูลถามว่าผู้ใดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาจะได้ผลอันสงส้อย่างไร พระศาสดาจึงตรัสบอกอานิสงส์โดยประการต่าง ๆ ว่า ผู้ที่ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นมา จะเป็นบุรุษก็ตามสตรีก็ตาม สร้างด้วยดินเหนียวหรือศิลาก็ตาม สร้างด้วยโลหะและทองแดงก็ตาม สร้างด้วยไม้และสังกะสีดีบุกกก็ตาม สร้างด้วยรัตนและเงินทองก็ตาม ผู้นั้นจักได้อานิสงส์ล้วนพันทีจะนับจะประมาณได้ เมื่อพระพุทธรูปมาประดิษฐานอยู่ในโลกตราบไต่โลกก็ชื่อว่าไม่ว่างเปล่าจากพระพุทธเจ้าตราบนั้น พระพุทธรูปมานี้ได้ชื่อว่ายังพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นถาวร ผู้ที่ได้สร้างก็จะมีแต่ความสุขเป็นเบื้องหน้า แม้ปรารถนาผลอันใดก็จะสำเร็จสมปรารถนา แม้แต่พระองค์เองครั้งเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ก็เคยได้ทำพระหัตถ์ของพระพุทธรูปมาที่หักอยู่ให้บริบูรณ์ขึ้นด้วยดินเหนียว อานิสงส์อันนั้นทำให้ไปเกิดในเทวโลก เมื่อจุติจากเทวโลกแล้วมาเกิดในเมืองมนุษย์มีพระองค์ (นี้) เป็นอาวุธ ชี้ไปทางข้าศึกศัตรู ๆ ก็ล้มเชรเนระนาด

^{๑๐} หอสมุดแห่งชาติ, ปัญญาสาตก เรื่องวัฏฏังคุลีราชชาดก, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๔๙), หน้าที่ ๔๐๘.

ไปไม่สามารถจะสู้รบได้ เมื่อตรัสดังนี้แล้วจึงทรงนำเอาอดีตนิทานมาแสดงในเรื่อง “วิภูฏังคสิราชกุมาร” ผู้มีนิวพระหัตถ์อันวิเศษสามารถเอาชนะข้าศึกศัตรูทั้งร้อยเอ็ดราชาได้ด้วยการใช้นิวพระหัตถ์ชี้ใส่ข้าศึกเหล่านั้น ดังนี้ ในอดีตกาล มีพ่อค้าคนหนึ่งชื่อ “กุลภัทรกุมาร” ได้ชักชวนพ่อค้าทั้งหลายเดินทางไปค้าขายยังต่างเมือง ระหว่างทางเขาเห็นพระพุทธรูปปฏิมากรทำด้วยดินเหนียวองค์หนึ่ง ซึ่งประดิษฐานอยู่ในพระอาราม ในป่าช้า พระพุทธรูปปฏิมากรนั้น มีนิวพระหัตถ์หักไปนิ้วหนึ่ง จึงเอาดินเหนียวมาขยำกับน้ำอ้อย ปั้นนิวพระหัตถ์พระพุทธรูปปฏิมากรปฏิสังขรณ์ให้เต็มบริบูรณ์ทั้ง ๕ นิ้ว แล้วเอาเงิน ๕ กหาปณะ ให้หญิงทาสคนหนึ่ง คอยปฏิบัติรักษา พระพุทธรูปปฏิมากรนั้น และให้มูลค่าประทับเทียน แลมาลา ของหอม สำหรับบูชาพระปฏิมากรนั้นด้วย ครั้นบูชาแล้ว จึงตั้งความปรารถนาด้วยว่า “อานิสสที่ข้าพเจ้าได้ปฏิสังขรณ์นิวพระหัตถ์นี้ ขึ้นชื่อว่าข้าศึกศัตรูทั้งปวง อย่าให้มีเฉพาะหน้าข้าพเจ้าเลยหนึ่งขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสรู้เป็นสัพพัญญูพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตด้วยเถิด”

นับแต่นั้นมา ข้าศึกศัตรูและสัตว์ร้ายทั้งหลาย แม้แต่งู ตะขาบ และแมลงป่อง เป็นต้น ก็มิได้กล้ำกลายกุลภัทรกุมารเลยแม้แต่น้อย เมื่อตายไปได้เกิดเป็นเทพในสวรรค์ พวกอสูรในเทวโลกก็ไม่กล้าเข้าไปใกล้ พวกกนหันทั้งปวงหมด เมื่อปฏิสนธิในครรภ์พระอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสี เทพบุตรซึ่งเป็นบริวารพันหนึ่งก็มาเกิดในครรภ์ของภรรยาพวกอำมาตย์ เมื่อประสูติพระกุมารแล้ว ในกาลนั้น สรรพสัตว์ทั้งหลายมีช้าง แลม้า เป็นต้น แม้จะตื้อตึงเพียงใด เมื่อพระราชกุมารยกนิวพระหัตถ์ชี้มาในกาลใด สัตว์เหล่านั้นก็ชวนเชลล์ลงไป พระราชกุมารจึงได้พระนามว่า “วิภูฏังคสิราชกุมาร” เมื่อได้ครองราชย์เป็น “พระเจ้าวิภูฏังคสิราชโพธิ” ประกอบด้วยเมตตากรุณา ไม่เคยเบียดเบียนชีวิตใดเลย ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ในกาลนั้นพระยาร้อยเอ็ดทั้งหลายในชมพูทวีปจึงปรึกษากันจักไปชิงราชสมบัติของพระเจ้าวิภูฏังคสิราช เพราะเห็นว่าพระองค์ไม่ฆ่าสิ่งมีชีวิตใดเลย คงได้เมืองมาโดยง่าย เมื่อยกทัพมาประชิดเมืองของพระเจ้าวิภูฏังคสิราช พระองค์เพียงใช้นิวพระหัตถ์ชี้พวกพระยาร้อยเอ็ด และเหล่าทหารก็ตกจากยานพาหนะและหล่นระเนระนาดเกลื่อนไป พระยาร้อยเอ็ดเหล่านั้นจึงสวามิภักดิ์ยอมเป็นประเทศราชของพระโพธิสัตว์โดยุษฎี สมเด็จพระทศพลจึงตรัสพระคาถาว่า บุคคลผู้สร้างพระพุทธรูปนั้น จะได้เป็นพระอินทร์ ๘ ครั้ง จะได้เป็นสมเด็จบรมจักรพรรดิ ๘๐ ชาติ หรือ ๑๐๐ ชาติ จะได้เป็นพระราชานับประมาณไม่ได้ ผลแห่งการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมพระพุทธรูปนั้น ไม่ควรคิดว่ามีค่าเท่าใดเพราะเป็นอจินไตย ประมาณไม่ได้ บุคคลผู้ก่อสร้างพระพุทธรูปด้วยปิตีเลื่อมใสแล้วจะเกิดในสวรรค์สิ้นกาลนาน ผู้ปลุกมหาโพธิ์ นรชนผู้บวชตน นรชนผู้สร้างพระปฏิมากร นรชนสามจำพวกนี้ จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตกาล เป็นเที่ยงแท้

๒.๓ คติที่ปรากฏในพระพุทธรูป

๒.๓.๑ มหาปฐิสลักษณะ

ลักษณะพิเศษของผู้ที่สะสมบุญไว้แล้ว มี ๓๒ ประการ ส่วนอนุพยัญชนะเป็นลักษณะข้อปลีกย่อยของมหาปฐิสลักษณะ^{๑๑}มี ๘๐ รายละเอียดมีดังนี้ ลักษณะของมหาบุรุษมี ๓๒ ประการ โดยย่อ คือ

๑. สุปติภูจิตปาโท มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
 ๒. เหนือฐานปาตเลสุกกานี ชาตานี ลายพื้นพระบาทเป็นจักร
 ๓. อายตปณฺหิ มีสันพระบาทยาว (ถ้าแบ่ง ๔, พระชงฆ์ตั้งอยู่ในส่วนที่ ๓)
 ๔. ทิฆงฺคฺคิ มีนิ้วยาวเรียว (หมายถึงนิ้วพระหัตถ์และพระบาทด้วย)
 ๕. มุทุตฺลนฺหตฺถปาโท ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
 ๖. ชาลหตฺถปาโท ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าบาทมีลายดุจตาข่าย
 ๗. อุสุสฺสขปาโท มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ อัฐิข้อพระบาทตั้งลอยอยู่หลังพระบาท
- กลับกลอกได้คล่อง เมื่อทรงดำเนินผิดกว่าสามัญชน
๘. เอณฺนิชฺชโม พระชงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย
 ๙. ฐิตโก วอนนมนโต อุโกหิ ปาณิตเลหิ ชณฺณกานี ปรามสฺติ เมื่อยืนตรงพระหัตถ์ทั้งสองลูบจับถึงพระขานู
 ๑๐. โกโสหิตฺวตฺถคฺคฺยโท มีพระคชฺหะเร้นอยู่ในฝัก
 ๑๑. สุวณฺณวณฺโณ มีฉวีวรรณดุจสีทอง
 ๑๒. สุขุมจฺฉวี พระฉวีละเอียด ฐลีละอองไม่ติดพระกาย
 ๑๓. เอเกกโลโม มีเส้นพระโลมาเฉพาะชุมละเส้นๆ
 ๑๔. อุทฺธคฺคโลโม เส้นพระโลมาดำสนิท เวียนเป็นทักษิณาวฏ์ มีปลายอนขึ้นข้างบน
 ๑๕. พรหมุชฺศคฺคโต พระกายตั้งตรงดุจท้าวมหาพรหม
 ๑๖. สดฺตุสฺสโท มีพระมังสะอุมเต็มในที่ ๗ แห่ง (คือหลังพระหัตถ์ทั้ง ๒, และหลังพระบาททั้ง ๒, พระอังสาทั้ง ๒, กับลำพระคอ)
 ๑๗. สีหปุพฺพพฺทกฺกาโย มีส่วนพระสรีรกายบริบูรณ์ (ลำพื) ดุจกึ่งท่อนหน้าแห่งพญาราชสีห์
 ๑๘. ปิตนฺตรโส พระปฤษฎางค์ราบเต็มเสมอกัน
 ๑๙. นิโครธปริมณฺทโล ส่วนพระกายเป็นปริมณฑล ดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร (พระกาย สูง เท่ากับวาของพระองค์)

^{๑๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๕/๑๖-๒๐.

๒๐. สมวณฺณภูทกฺโข มีลําพระศอกกลมงามเสมอตลอด
๒๑. รสคฺคสคฺคํ มีเส้นประสาทสำหรับรับรสพระกระยาหารอันดี
๒๒. สีหหนุ มีพระหนุดุจคางแห่งราชสีห์ (โค้งเหมือนวงพระจันทร์)
๒๓. จตฺตาทิสฺสทนต์ มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ (ข้างละ ๒๐ ซี่)
๒๔. สมทนต์ พระทนต์เรียบเสมอกัน
๒๕. อวิวรทนต์ พระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง
๒๖. สุกฺกทนต์ เชี่ยวพระทนต์ทั้ง ๔ ขาวงามบริสุทธิ
๒๗. ปุทฺธิทนต์ พระทนต์ขาวอ่อนและยาว (อาจแผ่ปกพระนลาฏได้)
๒๘. พุทฺธิทนต์ งามวิภาณี พระสุรเสียงดุจท้าวมหาพรหม ตรัสมีสำเนียงดุนก

การเวก

๒๙. อภินเนตฺตํ พระเนตรดำสนิท
๓๐. โคปุโม ดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด
๓๑. อณฺณามกฺกนฺตเร ชาตา มีอุณาโลมระหว่างพระโขนง เวียนขวาเป็น

ทักษิณาวรรต

๓๒. อณฺโหสิสฺสํ มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ลักษณะน้อยๆ, และยังมีพระลักษณะข้อปลีกย่อยของพระมหาบุรุษ ๘๐ ประการ คือ

๑. มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทอันเหลืองงาม,
๒. นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทเรียวออกไปโดยลำดับแต่ต้นจนปลาย
๓. นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทกลมดุนายช่างกลึงเป็นอันดี
๔. พระนขาทั้ง ๒๐ มีสีอันแดง
๕. พระนขาทั้ง ๒๐ นั้นงามขึ้นเบื้องบนมิได้ค้อมลงเบื้องต่ำ ดุจเล็บแห่ง

สามัญชนทั้งปวง

๖. พระนขานั้นมีพรรณอันเกลี้ยงกลมสนิทกันมิได้เป็นริ้วรอย
๗. ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังสะมิได้สูงขึ้นปรากฏออกมา

ภายนอก,

๘. พระบาททั้งสองเสมอกันมิได้ย่อมใหญ่กว่ากันมาตราบเท่าเมสฺติงา
๙. พระดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งกุญชรชาติ
๑๐. พระดำเนินงามดุจสีหราช
๑๑. พระดำเนินงามดุจดำเนินแห่งหงส์
๑๒. พระดำเนินงามดุจอุสุภราชดำเนิน

๑๓. ขณะเมื่อเย็นจะอย่างดำนั้นนั้น ยกพระบาทเบื้องขวาออกไปก่อน พระกายเอียงไป
เบื้องขวาก่อน

๑๔. พระชานุมณฑลเกลี้ยกลมงามบริบูรณ์ บมิดำเห็นอัญฐิสะบ้าปรากฏออกมา
ภายนอก

๑๕. มีบุรุษพญานะบริบูรณ์คือมิได้มีกิริยามารยาทคล้ายสตรี

๑๖. พระนาภมิได้บกพร่อง กลมงามมิได้วิกลในใดที่หนึ่ง

๑๗. พระอุทรมีสัณฐานอันลึก

๑๘. ภายในพระอุทรมีรอยเวียนเป็นทักษิณาวฏฏ์,

๑๙. ลำพระเพลาทั้งสองกลมงามดุจล่ำสุวรรณกัทลี

๒๐. ลำพระกรทั้งสองงามดุจวงแหแห่งเอราวัณเทพยหัตถิ

๒๑. พระอังคัพพไพใหญ่่น้อยทั้งปวงจำแนกเป็นอันดี คือ งามพร้อมทุกสิ่งหาที่ตำหนิ

บมิดำ

๒๒. พระมังสะที่ควรจะหนาก็นหนา ที่ควรจะบางก็บางตามที่ทั่วทั้งพระสรีรกาย

๒๓. พระมังสะมิได้หดยในใดที่หนึ่ง

๒๔. พระสรีรกายทั้งปวงปราศจากต่อมและไฝปานมูลแมลงวันมิได้มีในใดที่หนึ่ง

๒๕. พระกายงามบริสุทธิพร้อมสมกันโดยตามลำดับทั้งเบื้องบนแลเบื้องล่าง

๒๖. พระกายงามบริสุทธิพร้อมสิ้นปราศจากมลทินทั้งปวง

๒๗. ทรงพระกำลังมาก เสมอด้วยกำลังแห่งกฤษณชาติ ประมาณถึงพันโกฏิช้าง ถ้า
จะประมาณด้วยกำลังบุรุษก็ได้ถึงแสนโกฏิบุรุษ

๒๘. มีพระนาสิกอันสูง

๒๙. สัณฐานพระนาสิกงามแลลัม

๓๐. มีพระโอษฐ์เบื่องบนเบื่องต่ำมิได้เข้าออกกว่ากัน เสมอเป็นอันดี มีพรรณแดง
งาม ดุจสีผลตำลึงสุก

๓๑. พระทนต์บริสุทธิปราศจากมูลมลทิน

๓๒. พระทนต์ขาวดุจดั่งสีสังข์

๓๓. พระทนต์เกลี้ยงสนิทมิได้เป็นริ้วรอย

๓๔. พระอินทรีย์ทั้ง ๕ มีจักขุนทรีย์เป็นอาทิงามบริสุทธิทั้งสิ้น

๓๕. พระเขี้ยวทั้ง ๔ กลมบริบูรณ์

๓๖. ดวงพระพักตร์มีสัณฐานยาวสวย

๓๗. พระปรางทั้งสองดูเปล่งงามเสมอกัน

๓๘. ลายพระหัตถ์มีรอยอันลึก

๓๙. ลายพระหัตถ์มีรอยอันยาว
๔๐. ลายพระหัตถ์มีรอยอันตรง บมิได้ค้อมคด
๔๑. ลายพระหัตถ์มีรอยแดงรุ่งเรือง
๔๒. รัชมีพระกายโอภาสเป็นปริมณฑลโดยรอบ
๔๓. กระพุ่มพระปรางค์ทั้งสองเคร่งครัดบริบูรณ์
๔๔. กระบอกพระเนตรกว้างแลยาวงามพอสวมกัน
๔๕. ดวงพระเนตรกอปรด้วยประสาททั้ง ๕ มีชาวเป็นอาทิผ่องใสบริสุทธิ์ทั้งสิ้น
๔๖. ปลายเส้นพระโลมาทั้งหลายมิได้งอมิได้คด
๔๗. พระชีวหามีสัณฐานอันงาม
๔๘. พระชีวหาอ่อนบมิได้กระด้าง
๔๙. พระกรรมทั้งสองมีสัณฐานอันยาวดุจกลีบปทุมชาติ
๕๐. ช่องพระกรรมมีสัณฐานอันกลมงาม
๕๑. ระเบียบพระเส้นทั้งปวงนั้นสละสลวยบมิได้หตุในท่อนใดอันหนึ่ง
๕๒. แถวพระเส้นทั้งหลายซ่อนอยู่ในพระมังสะทั้งสิ้น บมิได้เป็นคลื่นฟูขึ้นเหมือน

สามัญชนทั้งปวง

๕๓. พระเศียรมีสัณฐานงามเหมือนฉัตรแก้ว
๕๔. ปริมณฑลพระนลาฏโดยกว้างยาวพอสวมกัน
๕๕. ประนลาฏมีสัณฐานอันงาม
๕๖. พระโขนงมีสัณฐานอันงามดุจคันธนูอันงอไว้
๕๗. พระโลมาที่พระโขนงมีเส้นอันละเอียด
๕๘. เส้นพระโลมาที่พระโขนงงอกขึ้นแล้วล้มราบไปโดยลำดับ
๕๙. พระโขนงนั้นใหญ่
๖๐. พระโขนงนั้นยาวสุดทางพระเนตร
๖๑. ผิวพระมังสะละเอียดทั่วทั้งพระกาย
๖๒. พระสรีรกายรุ่งเรืองไปด้วยสิริ
๖๓. พระสรีรกายมิได้มัวหมอง ผ่องใสอยู่เป็นนิตย์
๖๔. พระสรีรกายสดชื่นดุจดวงดอกปทุมชาติ
๖๕. พระสรีรสัมผัสอ่อนนุ่มสนิหบมิได้กระด้างทั่วทั้งพระกาย
๖๖. กลิ่นพระกายหอมฟุ้งดุจกลิ่นสุคนธฤศณา
๖๗. พระโลมามีเส้นเสมอกันทั้งสิ้น
๖๘. พระโลมามีเส้นละเอียดทั่วทั้งพระกาย

๖๙. ลมอัสสาสะปัสสาสะลมหายพระทัยเข้าออกก็เดินละเอียด
๗๐. พระโอษฐ์มีสัณฐานอันงามดุจแยม
๗๑. กลิ่นพระโอษฐ์หอมดุจกลิ่นอุบล
๗๒. พระเกศาดำเป็นแสง
๗๓. กลิ่นพระเกศาหอมฟุ้งจรดลบ
๗๔. พระเกศาหอมดุจกลิ่นโกมลบุปผชาติ
๗๕. พระเกศามีสัณฐานเส้นกลมสลวยทุกเส้น
๗๖. พระเกศาดำสนิททั้งสิ้น
๗๗. พระเกสกอปรด้วยเส้นอันละเอียด
๗๘. เส้นพระเกศามีได้ย่งเหยียง
๗๙. เส้นพระเกศาเวียนเป็นทักษิณาวรรตทุก ๆ เส้น
๘๐. วิจิตรไปด้วยระเบียบพระเกตุมาลา กล่าวคือถ้องแถวแห่งพระรัศมีอันโชติฉานกา
ขึ้น ณ เบื้องบนพระอุตมังกสิโรตม์ฯ

ซึ่งนับแต่โบราณกาล ช่างที่ได้ทำการปั้นพระพุทธรูปนี้ จะต้องรู้ในเรื่องมหาบุริสลักษณะพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในประเทศต่าง ๆ จะมีลักษณะต่างกัน ตามศิลปกรรมของที่นั้น รูปแบบก็จะเหมือนกับบุคลิกลักษณะของผู้คนในประเทศนั้น ๆ และศิลปะแต่ละสมัยก็มีความแตกต่างกันตามความนิยม และฝีมือของช่างผู้จัดทำ แต่ลักษณะของพระพุทธรูปในประเทศไทย มีพระเศียรแหลม มีขดเหมือนกันหอย ฝ่าจีวรเรียบบาง นิ้วพระบาทเสมอกัน ฯลฯ นั้นเพื่อให้คนทั่วไปรับรู้ว่าเป็นรูปที่เข้ามาเป็นตัวแทนพระพุทธรเจ้า

๒.๔ ความเชื่อจากเรื่องปฐมสมโพธิกถา

ปฐมสมโพธิเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ตั้งแต่เริ่มต้นประวัติความเป็นมาของกำเนิดศากยตระกูล และการวิวาห์ระหว่างพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาและพระนางสิริมหามายาพุทธมารดา พระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงสู่พระครรภ์พระพุทธรมารดา และมีเรื่อง และเหตุการณ์ต่าง ๆ พระพุทธเจ้าก่อนประสูติ เสด็จออกผนวช การบำเพ็ญเพียร การตรัสรู้ การประกาศศาสนา ปรีณิพาน และเรื่องหลังจากปรีณิพาน เกี่ยวกับพระธาตุพนมกอยู่ตอนท้ายของเรื่อง

๒.๔.๑ ปฐมสมโพธิกถาปริจเฉทที่ ๘

พุทฺธบูชาปวิรรมธูปายาสและการบูชาจากปวงเทพ^{๑๒}ความปรารถนา ๒ ประการของนางสุชาดาสำเร็จ ในกาลนั้น ยังมีนางทวาริกาผู้หนึ่งมีนามชื่อนางสุชาดา บังเกิดเป็นธิดาแห่งเสนกภูมิอันมีคฤหสถาน ณ บ้านเสนานิคมตั้งอยู่ในที่บริเวณจังหวัดอุรเวลาประเทศนั้น แลนางนั้นเมื่อมีวัยวัฒนาการขึ้นแล้วจึงไปกระทำปณิธานปรารถนาทำบวงสรวงแก่เทพยดาอันสิงอยู่ ณ นิโครธพฤกษ์ต้นหนึ่งว่า ถ้าข้าพเจ้าได้สามีอันประกอบด้วยบุญมัยสมบัติมีชาติสกุลเสมอกัน กับข้อหนึ่งให้ได้บุตรชายในปฐมครรภ์ด้วย สำเร็จมโนรถทั้งสองประการดังนี้แล้ว ข้าพเจ้าจะกระทำอุพการกรรมกระทำบวงสรวงแก่พระองค์ด้วยวัตถุอันควรค่าได้แสนกหาปณะในปีนั้น ครั้นจำเนียรกาลมา ความปรารถนาแห่งนางนั้นสำเร็จ ดุจมนัสประสงค์สิ้นทั้งสองประการ เตรียมการเลี้ยงโควันขึ้น ๑๔ คำ รีดนมปรุณมธูปายาส ๑๕ คำเดือน ๖ ครั้นถึง ณ วันจาศุททสี สุกกปักขวิสาขมาสภกฏสังวัจฉรมัยนางนั้นปรารถนาจะกระทำพิธีกรรมแก่บวงสรวงแก่เทพยดานิโครธพฤกษ์ ในเพลารุ่งขึ้นพรุ่งนี้ เป็นวิสาขบุญณมีเพ็ญเดือน ๖ พอพระมหาสัตว์ทรงกระทำทวาริกิริยาครบ ๖ วัสสาบริบูรณ์ แต่ในกาลก่อนวันเพ็ญนั้น นางก็ใช้ให้บุรุษทาสกรรมกรทั้งหลาย เอาฝูงโคนมมาประมาณ ๑,๐๐๐ ไปเลี้ยงในป่าชะเอมเครือ ให้บริโภครือชะเอมหวังจะให้น้ำมนนั้นมึรสหวาน แล้วจึงให้แบ่งโคนม ๑,๐๐๐ นั้นกระทำออกเป็นสองพวกๆ ละ ๕๐๐ จึงให้รู้दनน้ำมนแห่งแม่โค ๕๐๐ นั้นมาให้แม่โคพวกหนึ่งอีก ๕๐๐ นั้นบริโภครือ แล้วให้แบ่งแม่โค ๕๐๐ พวกนั้นออกไปเป็นสองพวกๆ ละ ๒๕๐ เล่า ให้รู้दनน้ำมนแม่โค ๒๕๐ พวกหนึ่ง มาให้แม่โค ๒๕๐ อีกพวกหนึ่งนั้นกิน แต่แบ่งลดกึ่งกันลงมาทุกชั้น ๆ ให้แม่โคกินน้ำมนแห่งกันๆ ต่อๆ ลงไปจนตราบเท่า ๑๖ ตัว แบ่งออกเป็นสองพวก ๆ ละ ๘ ตัว ให้กินน้ำมนแห่งกันอีกเล่า เพื่อประโยชน์จะให้ชिरธารานนั้นชั้นมึรสหวานยิ่งกอปรด้วยโอชะอันเลิศ ยังคงแม่โคนมอยู่ ๘ ตัวจัดไว้เท่านั้น ครั้นถึงเวลารাত্রีปัจจุสมัย กาลรุ่งขึ้นจะเป็นวันเพ็ญเดือน ๖ นางจึงให้คนไปจับแม่โค ๘ ตัวนั้นมาผูกไว้ แลลูกโคทั้งหลายวัยกำดัดที่จะกินนมก็ไปยืนอยู่ในที่ใกล้ได้เข้ามาใกล้มารดา ดูประหลาด จึงให้นาเอาภาชนะมารอง หวังจะรู้दनน้ำมนใส่ลงน้ำมนโคไหลออกเอง หมุนวนขวาในกระทะ ขณะหูกก็ไ้เข้ามาไฟให้นางทาสีไปชำระโคนต้นไทร ขณะนั้นอันว่าชिरวารีสกัไหลออกเองตกลงเต็มภาชนะอันรองรับนั้นเป็นมหัศจรรย์ปรากฏ นางสุชาดาเห็นดังนั้นก็โสมนัสเข้ารับภาชนะซึ่งรองน้ำมนนั้นด้วยหัตถ์ตน แล้วเทลงในภาชนะใหม่ใส่ลงในกระทะตั้งขึ้นบนเตา แล้วก็ใส่ฟืนแลกเปลืองด้วยตนปรารภเพื่อจะหุงมธูปายาส อันว่าฟองใหญ่ ๆ ก็บังเกิดแต่น้ำมนเวียนเป็นทักษิณวัฏทั้งสิ้นจะได้กระเซ็นตกลงกับพื้นแผ่นดินมาตราว่าหยาดหนึ่งก็หามิได้ แลธุมการที่เตาเพลิงนั้นจะได้บังเกิดขึ้นแต่ประมาณน้อยหนึ่งก็มีได้มี

^{๑๒} สถาบันบันลือธรรม, **ปฐมสมโพธิกถา**, พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๑). หน้า ๑๒๕-๑๓๔.

ในกาลนั้นท้าวจุลโลกบาลทั้ง ๔ ก็มายืนอยู่รักษาซึ่งเตาเพลิงทั้ง ๔ ทิศ ท้าวมหาพรหมก็นำเอาทิพยเสวตฉัตรมากางกันเบื้องบนภาชนะอันหุ้มมธุปายาส สมเด็จพระอินทราชาก็ลงมาก่อไฟใส่พื้น ผูกเทพยเจ้าทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุนำเอาซึ่งโอชะอันเป็นทิพย์มาใส่ลง ต่างองค์มาแวดล้อมสโมสรประชุมกันในที่นั้นจะประมาณมิได้ จึงมีคำอธิบายว่าในวันอื่น ๆ กวฬิงการาหารซึ่งเสวยนั้นแต่วันจะได้ตรัสกับวันปรีนิพพานเทพยเจ้านำเอาโอชะอันเป็นทิพย์มาประดิษฐานในภาชนะอันหุ้มซึ่งพระกระยาหารแปลกกว่าวาระอื่น ๆ แลนางสุชาดาเห็นมหัศจรรย์ดังนั้น จึงกล่าวแก่นางบุญมหาสีว่าดูก่อนแม่ วันนี้เทพยเจ้าทั้งหลายล้อมไสยนิติด้วยเรายังนัก ไม่เคยเห็นอัศจรรย์ดังนี้มีแต่กาลก่อน แต่จงออกไปพลัน ๆ ไปกวาดแผ้วกายไถ่ตันไทรที่สถิตเทพยดาของเรา นางบุญมหาสีรับคำเจ้าของตนว่าสาธุ ก็เร่งรีบออกไปสู่โคตรรกขมุล

พระมหาสุบิน ๕ ประการ ในคืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ แลเมื่อกลางราตรีจาทุททสี่ซุนหปักษ์ปัจจุบันสมัยนั้น สมเด็จพระพุทธางกูรราชทรงเสวยซึ่งปัญจมหาสุบิน ๕^{๓๓} ประการ ภิกษุทั้งหลายมหาสุบิน ๕ ประการ ปรากฏแก่ตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ มหาสุบิน ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. แผ่นดินใหญ่นี้ เป็นที่นอนใหญ่ ขุนเขาหิมวันต์เป็นขนย(หมอน)มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันออก มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันตก เท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศใต้ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๑ ปรากฏแก่ตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

๒. หล้าแพรกไต่อกขึ้นจากนากีของตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ตั้งจรดท้องฟ้านี้เป็นมหาสุบินประการที่ ๒ ปรากฏแก่ตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

๓. หมูหนอนสีขาว มีหัวดำ ไต่ไต่ขึ้นมาจากเท้าของตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตั้งแต่ปลายเล็บจนถึงบริเวณพระขานนี้ เป็นมหาสุบินประการที่ ๓ ปรากฏแก่ตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

๔. นก ๔ เหล่ามีสีต่างๆ กัน๒- บินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบเท้าของตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๔ ปรากฏแก่ตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

^{๓๓} อภ.ปญจก (ไทย) ๒๒/๑๙๖/๓๓๕-๓๓๖.

๕. ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาคูถลูกใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนด้วยโคล นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๕ ปรากฏแก่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ภิกษุทั้งหลาย การที่แผ่นดินใหญ่นี้เป็นที่นอนใหญ่ของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ขุนเขาหิมาวันต์เป็นเขนย มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันออก มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันตก เท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศใต้ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๑ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม การที่หญ้าแพรกไต่อกขึ้นจากนาภีของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ตั้งจรดท้องฟ้า นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๒ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประกาศดีแล้ว จนถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย การที่หมู่หนอนสีขาว มีหัวดำ ไต่ไต่ขึ้นจากเท้าของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตลอดถึงบริเวณพระชาณู นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๓ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่าคฤหัสถ์ผู้มุ่งหมั่นผ้าขาวจำนวนมากได้ถึงตลาคตเป็นสรณะตลอดชีวิต การที่นก ๔ เหล่ามีสีต่าง ๆ กันบินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบเท้าของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๔ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า วรรณะทั้ง ๔ นี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตลาคตประกาศแล้ว ทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันยอดเยี่ยมการที่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาคูถลูกใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนอุจจาระ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๕ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตลาคตได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร แล้วไม่ลุ่มหลง ไม่หมกหมุ่น ไม่พัวพันมีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่ภิกษุทั้งหลาย มหาสุบิน ๕ ประการนี้ ปรากฏแก่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่เป็นบุพนิมิตที่จะได้จุตปัจจัยทั้ง ๔ แต่มิได้มีพระทัยปรีโพรเอื้อเฟื้อในปัจจัยทั้งปวงทรงทำนายนความฝันด้วยพระองค์เองมันพระทัยว่าจะตรัสรู้ รุ่งเช้าเสด็จประทับโคนต้นไทร แลเมื่อพระมหาสัตว์ทรงเสวยพระมหาสุบิน^{๑๔}ทั้ง ๕ อันบังเกิดเป็นบุพนิมิตที่จะให้ถึงซึ่งวิเศษคุณดังพรรณนามานี้ พอบรรทมตื่นจึงเสด็จอุฎฐาการทรงนั่งบัลลังก์สมาธิแล้วจึงทรงดำริว่า ถ้าอาตมาอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ เบื้องว่าฝันดังนี้ จะได้กราบทูลแก่ซึ่งความฝันแก่พระราชาบิดา ฝ่าพระมารดายังมีพระชนม์อยู่จะได้กราบทูลแก่พระชนนีนี้พระมารดาของอาตมาก็สิ้นพระชนม์แล้วแลพระบิดาราชเล้าก็เสด็จสถิตในที่อันไกล ทั้งเนมิ

^{๑๔} อภ.ปญจก (ไทย) ๒๒/๑๙๖/๓๓๕-๓๓๖.

กาโหราจารย์ผู้ใดผู้หนึ่งมิได้มีในที่นี้ จะแก้สุบินให้ผู้ใดช่วยทำนายเล่า จำอาตมาจักทำนายสุบินด้วยตนเองเถิดลำดับนั้นก็ทรงพิจารณาซึ่งปัญจมหาสุบินทั้ง ๕ ประการ แล้วก็ทรงพยากรณ์ด้วยพระปัญญาของพระองค์ถูกต้องเหมือนดั่งคำวิสัยนาบุพนิมิตแห่งพระสุบินอันว่ามาแล้วแต่หนหลังนั้นทุกประการ ลำดับนี้พระคันถรจนายกก็กล่าวพระคาถา แปลเนื้อความก็ซ้ำดังหนหลัง เมื่อพระมหาสัตว์ทรงกำหนดพิจารณาพยากรณ์สุบินทั้ง ๕ แล้ว ก็ทรงดำริว่า อาตมานี้คงจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเที่ยงแท้ ครั้นล่วงสมัยราตรีสุริยรังสีส่องสว่าง พระองค์ทรงชำระสรีริกิจ คือบ้วนพระโอษฐ์สร่งพระพักตร์ลงพระบังคน ก็เสด็จไปนิสนาการสถิต ณ นิโครธรุกขมูลนั้นแต่เวลาเช้า ยังสกลมณฑลพฤกษ์พระไทโรให้ไพโรจน์จำรัสด้วยรัศมีอันออกจากพระสรีรกายโอภาสปรากฏ นางทาสีคิดว่าเทวดามารอปลีกรรมนางสุชาดาฝ่ายนางบุญมหาสีไปสู่นั้น เห็นพระโพธิสัตว์อันสถิตอยู่ ณ รุกขมูล ผืนพระพักตร์ทอดพระเนตรไปฝ่ายปัจฉิมโลกธาตุ มีพระรัศมีดังสีทองออกจากพระกายแผ่ชานไปทั่วปริณทลสกลนิโครธพฤกษ์หาระหว่างมิได้ ก็ดำริว่า วันนี้อย่างไรเจ้าลงจากพฤกษ์พระไทโรนิสนาการคอยจะรับปลีกรรมด้วยพระหัตถ์จึงแสดงพระกายให้ปรากฏดังนี้ ก็มีความยินดียิ่งนักจึงรีบกลับมาเคสสถานโดยพลัน แล้วก็บอกเหตุแก่นางสุชาดา นางสุชาดาได้สดับก็โสมนัสจึงกล่าวว่าจำเดิมแต่นี้ไปแม้จะตั้งอยู่ในที่เป็นธิดาผู้ใหญ่ของอาตมา แล้วก็ให้เครื่องประดับแก่นางบุญมหาสีสมควรแก่เป็นธิดาของตน

แล้วให้นางนั้นไปนำมาซึ่งเถาทองอันหนึ่งมาล้างชำระให้หมดมลทินแล้วใส่ปายาสลงในเถาทองนั้นพอเต็มพอดี มิได้พร่องมิได้มีเศษ จึงเอาเถาทองอันนั้นมาปิดลงเป็นฝาแล้วห่อหุ้มด้วยผ้าขาวบริสุทธิ์ แลนางสุชาดาก็ใส่อาภรณ์แต่งตน แล้วยกเถาทองทั้งสองนั้นขึ้นทูลบนเศียรเกล้าแห่งตน จึงลงจากเคสสถานพร้อมด้วยทาสีเป็นบริวารตามมาเป็นอันมากถึงพฤกษ์พระไทโรได้เห็นองค์พระมหาสัตว์ก็โสมนัสปรีดาโดยยิ่ง ด้วยสำคัญว่าเป็นรุกขเทวดาโดยแท้ตั้งแต่เห็นก็เดินยอบกายเข้าไปแต่ไกล ครั้นเข้าไปถึงที่ใกล้ก็ปลงเถาทองลงจากศีรษะแล้วเปิดเถาซึ่งปิดเป็นฝานั้นขึ้นจึงจับเอาสุวรรณภิงคารคณทีทอง อันใส่สุคนธ์ดอกกอบปรด้วยสมุนบุปผชาติแล้วน้อมกายเข้าไปสู่สำนักพระมหาสัตว์นางสุชาดาหลั่งน้ำทักษิโณทกถวายข้าวปายาสพร้อมเถาทองมูลค่าหนึ่งแสน ในขณะนั้น อันว่าบาตรดินอันเป็นทิพย์ที่ท้าวภูมิการมหาพรหมถวายนั้นก็บังดาลอันตรธาน พระมหาบุรุษทัศนากการซึ่งบาตรบมิได้เห็นแล้ว ก็เหยียดพระทักษิณหัตถ์ออกรับน้ำทักษิโณทกแลนางสุชาดาก็หลั่งสุคนธ์วารีออกจากคณทีทองให้ตกต้องในฝ่าพระหัตถ์พระมหาสัตว์ แล้วก็ยกซึ่งเถาทองรองมธุปายาสถวายวางลงบนพระหัตถ์พระมหาสัตว์ก็ทอดพระเนตรดูนางสุชาดา นางสุชาดาทราบซึ่งอาการอันนั้นจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระเป็นเจ้า ข้าพเจ้าถวายปายาสกับทั้งภาชนะทองอันรองใส่ พระองค์จงรับ แล้วนำไปโดยควรแก่พระหฤทัยปรารภณา แล้วถวายวันทนาการประณตทูลว่า ความมโนรชของข้าสำเร็จดั่งใจ สิ่งซึ่งพระหฤทัยประสงค์จงสำเร็จดั่งนั้น แล้วนางนั้นมิได้เอื้อเพื่ออาลัยในสุพรรณภาชนะอันควรค่าด้วยราคาสั่งแสน

กหาบณะสู่เสียสละเล่าห์ประหนึ่งว่าภาชนะดินอันเก่า ก้มเกล้าลงกราบบังคมลาแล้วพาทาสีบริษัทนิวัต
นิเวศน์แห่งตน

ลำดับนี้พระคันถรจนายจารย์จึงกล่าวสารพระคาถา อรรถาธิบายความก็เหมือนนัยน
หลังลงสรสนานทำน้ำเดียวกับอดีตพระพุทธเจ้าทรงปั้นข้าว ๔๙ ก้อน เสวยหมดแล้วอธิษฐานลอย
ถาด ส่วนสมเด็จพระโพธิสัตว์ก็เสด็จอุทฺธการจากอาสนะกระทำประทักษิณนิโครตรูราชถ้วนต์ตย
วารแล้วก็ทรงถือถาดทองรองปายาส เสด็จจบทรงลีลาเข้าไปสู่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรานที่อันเป็นที่ลงสรสนาน
แห่งอดีตโพธิสัตว์ อันจะได้ตรัสในวันนั้นเหมือนกันทั้ง ๓ พระองค์ เสด็จลงสรในท่าอันผาสุกสะอาด
แล้ว เสด็จขึ้นจากคองคานิสีทนา ณ ที่แทบฝั่งตั้งพระพักตร์บายไปฝ่ายบูรพทิศ แล้วทรงปั้นปายาสเข้า
เป็นปั้น ๆ มีประมาณเท่าตาลสุกทุก ๆ ปั้น ทั้งสิ้นลิริได้ ๔๙ ปั้นโดยกำหนด แล้วเสวยจนหมดสมควร
เป็นอาหารคัมไปได้ ๗ วัน ๗ หน แล้วทรงถือถาดทองอันรองปายาสซึ่งเสวยสิ้นแล้วพลาทงพระ
อธิษฐานว่า ถ้าอาตมะจะได้ตรัสเป็นพระบรมโลกนาถ ขอให้ถาดนี้จงเลื่อนลอยทวนกระแสแม่น้ำขึ้นไป
แม้ว่ามีได้สำเร็จประสงค์ก็จงลอยล่องลงไปตามกระแสชลไหล แล้วก็ทรงลอยถาดลงในอุทฺถารารถาด
ทองลอยทวนน้ำไกล ๘๐ ศอก ยิ่งมั่นพระทัยว่าตรัสรู้แน่ ขณะนั้น อันว่าถาดทองเหมือนดังมีเจตนาจะ
แสดงซึ่งนิมิตแก่พระโพธิสัตว์ อันจะได้ตรัสรู้แก่พระสัพพัญญุตญาณ ก็บันดาลดุจสุวรรณวิหหงส์ลง
เล่นสินธุวาริ์ เลื่อนลอยทวนกระแสชลขึ้นไปถึงไกลประมาณ ๘๐ ศอก ถึงที่วนแห่งหนึ่งก็จมลงตรง
เบื้องบนภพพิมานแห่งพญากาฬนาคราช กระทบกับถาดอันเป็นพุทฺธบริโภาคแห่งพระสัพพัญญูทั้ง ๓
ในอดีต แสดงศัพทสำเนียงเสียงกิริ ๆ แล้วลงประดิษฐานอยู่โอทิศภาคภายใต้ตั้งรองซึ่งถาดแห่ง
พระพุทธเจ้าทั้ง ๓ นั้น ฝ่ายพญากาฬนาคินทรได้ยินศัพทสำเนียงแห่งถาดกระทบกระแทงดังถึงพระโสด
ทรงนิทรารมณ ก็ตื่นจากบรรทมเสด็จอุทฺธการดำรัสว่า วันวานนี้ พระชินสีห์อุบัติในโลกพระองค์หนึ่ง
แล้วข้าบังเกิดอีกพระองค์หนึ่งเล่า ทรงพระโสมนัสเปรมปรีดิ์ เสด็จไปสู่ที่ถาดทองประดิษฐาน ตรัส
โณมนาการสรรเสริญพระพุทธคุณด้วยสุนทรกถาณนาด้วย ๑๐๐ บทเป็นอันมาก

ส่วนพระโพธิสัตว์ได้ทอดพระเนตรเห็นนิมิตดั่งนั้น ก็เข้าพระทัยแท้ว่า จะได้ตรัสเป็น
พระพุทธเจ้าหาสงสัยมิได้ ทรงพระโสมนัสเสด็จนิวัตนาการสู่สาละวันป่าไม้ร้าง อันรุ่งเรืองดาดดาษด้วย
วิกสิตบุปผชาติชูขึ้นเสาวคนธจร มีอยู่แทบริมฝั่งเนรัญชรนทีธาร ก็เสด็จอยู่ทิวาวiharในที่นั้น ทรง
นิสีทนากการ ณ ภายใต้สาละพฤกษ์ต้นหนึ่ง มีสาขาแลใบอันขึ้นชฎีร่มเย็น เป็นที่สุขาภิรมย์โรฐาน
สำราญระงับร้อน แลบุปผชาติเกสรสาละพฤกษ์ก็หล่นลงจากชั้วตกต้องพระสรีกายพรรณนาลีลาเสด็จ
มุ่งไปยังต้นมหาโพธิ์พอลาสาณห์ตะวันบ่าย ก็เสด็จจบจรจากสาละวัน มีพรรณสิริวิลาสอันงามปาน
ประหนึ่งว่าพญาขสารซบมันอันสัจจจากหม่อผู้แต่ผู้เดียว ดูพิลาสลานจิตควรจะพิศวง มิฉะนั้นจุ
พญาไกรสรสีหราชอันทรงสุเรศอำนาจลีลาศออกจากรัตนคูหาออกสู่วนาครหิมพานต์ มิฉะนั้นจุฉัน
พันตเศวตสารสัจจบรราศวนสนธ์สาละวัน อันประดับด้วยดวงดอกเบ่งบาน สกิตแทบฝั่งฉัททันตสระ
สถานสถาพรภิรมย์ แลหมู่ไม้ร้างทั้งหลายล้วนมีฉายาอันร่มเรียงรายชายไปเบื้องบูรพทิศ เล่าห์ประหนึ่ง

ว่ามีจิตวิญญาณอย่างจะเยื่อนทูลสารแถลงอนุสนธิว่าขอเชิญเสด็จจรดลไปในวันนี้ จะได้ตรัสแก่พระศรีสรรเพชญ์ตามกระทำการน้อมยอดทอดกิ่งก้าน อันก่อปรด้วยบุปผชาติแบ่งบานสักการบูชา ผ่องภูมราทั้งหลายบินวะวู่วอนเขยชวยรสเกสรสรรพกุสมามีพรรณ ๕ ประการ บันลือศัพท์ผสานสาธการพระกษดาธิคุณแห่งพระมหาบุรุษราชอันเสด็จลีลาศออกจากทิวาวิหาร จักบทจรสู่สถานโพธิพฤกษมณฑล แลในพนสนธ์เบื้องหน้าแต่นั้น เป็นที่พระมหาโพธิพฤกษสถิตประดิษฐาน กอปรด้วยสิริวิลาสโอฬาร แลเหล่าไมโรฉัตรอันกางกั้น มิฉะนั้นเปรียบปานดุจสถฐานแห่งไม้กลัปพฤกษอันไพบูลย์ด้วยพิพิธวัชฉัตรรัตถาลงกรณ์ อันหมู่อมรสรรพสัตว์สักการบูชาสมเด็จพระมหาพุทธางกูรราชเสด็จลีลาศโดยลำดับสถลแกวทางอันกว้างได้ ๘ อสุภ ซึ่งเทพยดาตกแต่งประดับไว้รับเสด็จ มีพระอาการองอาจปราศจากสะดุ้งแต่ภัย ประดุจไกรสรสมฤคินทรรจรจับผันพระพักตร์บทจรโดยทิศเฉพาะพระมหาโพธิมหาพรหม เหล่าเทพ อสูร คนธรรพ์ ครุฑ และหมู่नाคร่วมสักการบูชาในกาลนั้น ท้าวสหมบดีพรหมก็ทรงซึ่งทิพย์เศวตฉัตรอันมีปริมนทลกว้างได้ ๓ โยชน์ มากางกั้นโดยเสด็จ สันดุสิตเทวราชแลสุยามเทวราชก็ทรงซึ่งทิพย์จามรแลวาลวีนี อันมีสถฐานใหญ่ได้ ๓ คาพยุดมาถวายรำพายพัด โดยอุภัยปรีศรัวทั้งซ้ายขวา สมเด็จจอมรินทราธิราชก็ทรงซึ่งทิพย์มหาวิชัยยุทธสังขทัภจินาวัฏอันใหญ่ได้คาพยุดหนึ่ง เบื้องว่าเป่าครั้นเดียวก็บันลือเสียงปรากฏไปถึง ๔ เดือนดำเนินนำเสด็จไปในเบื้องหน้า แลปัญจสิขรคนธรรพเทพบุตรก็ดัดพิณทิพย์มีสีเหลืองดจผิวมะตูมสุกใหญ่ประมาณ ๓ คาพยุด แห่เสด็จไปในบุรพภาควิถี พญากาฬพาสุภกรีกัณฑ์แวดล้อมด้วยอนกนางนาคมาณวิกาบริจาริกแปดหมื่นเป็นบริวาร กล่าวอุติกถาโณมนาการสารถด้วยพันบท ดำเนินตามเสด็จไปในเบื้องหลัง ทั้งท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ มีหัตถ์ถือทิพย์ฉัตรแห่ตามไป ผ่องเทพยดาทนานพคนธรรพ์สุบรรณนาททั้งหลายก็กระทำสักการบูชาด้วยสุคนธมาลาต่าง ๆ บ้างก็ประคองทิพย์สังคีตนฤโฆษขานสุนทรศัพท์เสนาะสนั่นนฤนาทผ่องเทพยท้าวทั้งหมื่นโลกธาตุก็มาสโมสรประชุมชวนกันบูชาด้วยนานาทิพย์ดุริยดนตรี แลสุคนธวิเลปะนงชายธงฎากอนกอนันต์จักนับมิได้ อันว่าท่าผ่นดอกไม้ทิพย์ก็ปัดนาการในสถลสถานทางเสด็จนองเนื่องนิรันดรมิรู้ขาด ทั้งดอกมณฑาปาริชาติก็บันดาลตกลงบูชา แซ่ซ้องเสียงสุรคณานิกรกนิกรครุฑทุกซงค์ทั้งหลายถวายศัพท์สาธการเอิกเกริกโกลาหลนี้สนั่นทรงรับหย้าคา ๘ กำจากโสดิยพราหมณ์ ในกาลนั้น มีมหาพราหมณ์ผู้หนึ่ง มีนามโสดิยพราหมณ์ชื่อซึ่งหย้าคา ๘ กำดำเนินสวนทางมา พอพบพระมหาบุรุษราชเจ้าก็นำเอาหย้าคาทั้ง ๘ กำนั้นน้อมเข้ามาถวายในระหว่างมรรคา สมเด็จพระมหาสัตว์ก็ทรงรับหย้าคาทั้ง ๘ กำนั้นแล้ว ก็เสด็จไปถึงที่ใกล้โพธิพฤกษมณฑลสถาน ก็เสด็จคมนาการกระทำประทัภจินาทุมินทรอัสตถพฤกษสันตติยวาทกำหนดแล้ว เสด็จบทจรไปในทัภจินิตาภาคแห่งโพธิพฤกษผันพระพักตร์ไปฝ่ายอุดรทิศสถิตหยุดยืนประดิษฐานทรงพระจินตนาการปรารภเพื่อจะทอดซึ่งหย้าคา ๘ กำ กระทำเป็นรัตนบัลลังก์ ลำดับนี้พระคันถรจนจารย์จึงกล่าวเป็นสารพระคาถา อรรถาธิบายความก็เหมือนนัยดังพรรณนามาแล้วแต่พิสดารออกไปกว่าก่อนเลือกประดับด้านทิศตะวันออกของต้นโพธิ์พร้อมกับการอธิษฐานก็เกิดวชิราสน์สูง ๑๔ ศอก

ในขณะนั้น ปฐพีด้านทักษิณสำแดงอาการปานประหนึ่งว่าจะกราบทูลให้ทราบว่า ภูมิจานที่นี้มีใช้ที่อื่นจะตั้งรัตนบัลลังก์ ก็บันดาลทนต์ต่ำเอียงลงเล่ห์ประดุจจกจักรเกวียนอันบุคคลวาง หายไฉไลแลมีคนขึ้นเหยียบข้างหนึ่งก็เอียงลงไปเหมือนดั่งนั้น จึงเสด็จไปฝ่ายข้างปัจฉิมทิศแลอุดรทิศ แผ่นดินก็บันดาลทนต์เอียงดั่งนั้น ก็เข้าพระทัยว่าทิศทั้ง ๓ นี้มีใช้ที่ควรจะต้องตั้งพระรัตนบัลลังก์แห่งพระ สัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งปวง จึงเสด็จไปฝ่ายข้างบูรพทิศ ผันพระพักตร์มาสู่ปัจฉิมทิศที่สถิตแห่งพระมหา โพธิ์ แลที่อื่นนั้นก็ตั้งมั่นมิได้กัมปนาทหว่าดไหว ก็เข้าพระทัยตระหนักรว่าภูมิจานที่นี้เป็นที่ตั้งพระรัตน บัลลังก์แห่งพระสรพเพชญ์พุทธเจ้าทั้งปวงแต่ปางก่อน เป็นที่อันขจัดเสียซึ่งมารพลแลสรรพกิเลส ปัจจามิตร ให้ปราศิตประลัยลาญปานประดุจกระทำซึ่งมหันตบรรพตให้วิจุนแหลกละเอียดเป็น ภัศมธุลี เมื่อทรงทราบฉะนี้แล้ว ก็ทอดลงซึ่งดิณกลาปทั้ง ๘ พลังทางออกพระโอษฐ์ทรงพระ สัตยาธิษฐานว่า ถ้าอาตมาจะได้ตรัสแก่พระสัพพัญญุตญาณแล้ว ขอจงบังเกิดเป็นรัตนบัลลังก์จอรา อาสน์ปรากฏในที่นี้ ขณะนั้นอันว่าจรอาสาสน์บัลลังก์สมุชฌิตพิพิธรัตนโอฬาร มีประมาณสูง ๑๔ ศอก ก็อุบัติบังเกิดด้วยบุญญาภิสมภารานุภาพแห่งพระโพธิสัตว์ปรากฏพร้อมในลำดับสัตยาธิษฐาน ก็น่า ควรจะอัศจรรย์เป็นมหรสพนัยนาเทพทานพคนธรรพสุบรรณนาคนิกร คณากินนรอันสโมสรสันนิบาต ในตรุราชมณฑลประเทศที่นั่นทรงตั้งมหาปธานวิริยะไม่ลุกขึ้นหากไม่บรรลुพระสัพพัญญุตญาณ สมเด็จพระมหาสัตว์ก็เสด็จขึ้นทรงนิสีทนาการสถิตเบื้องบนบรรสมุชฌิตพิพิธรัตนบัลลังก์อาสน์ บ่าย พระพักตร์ไปฝ่ายปราจีนโลกธาตุ แปรพระปฤษฎางค์ข้างพระมหาโพธิพฤกษ์ คู้เข้าซึ่งพระเพลาเป็น บัลลังก์สมาธิ ตั้งพระกายตรงดำรงพระสติมั่นเฉพาะพระอาณานิพานสมาธิภาวนาแล้วออกพระโอษฐ์ ดำรัสสัตยาธิษฐานว่า ถ้ากมลสันดานแห่งอาตมาไม่พ้นอาสวกิเลสตามคุณตราบใด

ถึงแม้มาตรว่าหฤทัยแลเนื้อหนัง ทั้งเอ็นสมองอัฐิจะแห้งเหือดตลอดถึงเลือดแลมันข้นจน ทัวสรีรกาย อาตมาก็มิได้ทำลายซึ่งสมาธิบัลลังก์อันนี้เลย คงจะเพียรให้บรรลุสวैयाพุทธาภิเษกสมบัติ บวรจรบัลลังก์อาสน์อันนี้ให้จงได้ ตั้งพระทัยหมายมั่นพระสัพพัญญุตญาณ แลลำดับพระมหาโพธิอันมี ประมาณสูงได้ ๕๐ ศอก ถึงค่าคณันทั้งามปานประหนึ่งว่ารัชดาขันธอันปราศจากราคี มีสาขาเป็นพุ่ม ตลอดถึงยอดก็สูงได้ ๕๐ ศอก เท่ากัน ครุณาดุจฉัตรรัตนมณิกางัน้องค์พระมหาบุรุษราชเบื้องบนทิศ อากาศ ควรจะเกิดปิติโสมนัสแก่ผู้ได้ทัศนากการ แลหน่อแห่งพระมหาโพธิ์นั้นมีพรรณแดงดุกแก้ว ประพาฬโอภาสแลพิลาสสลับกับระเบียบแห่งไฟโรจน์อร่ามงาม ดุจสีสุวรรณพรรณพิจิตรเจริญนัยนา มหาปธานวิริยะวันนี้เพื่ออนุภาติเสสปริณิพพานแห่งสัตว์โลกจึงมีคำปจฉาว่า พระมหาสัตว์ทรงสละเสีย ซึ่งจักรวรรดิสมบัติอันจะมาถึงในที่สุด ๗ วัน ออกบรรพชา แลกระทำมหาปธานวิริยะอันยากยิ่งเพื่อ ประโยชน์แก่สิ่งใด? วิสัชนาว่าพระองค์มีประโยชน์จะให้ได้ชั้ยขานะแก่มารทั้ง ๓ คือ กิเลสมาร ๑ มัจจุมาร ๑ เทวบุตรมาร ๑ จึงปจฉาว่าจะให้ชั้ยขานะแก่มารทั้ง ๓ นั้น หวังประโยชน์อันใด? วิสัชนา ว่าด้วยมีประโยชน์จักยกขึ้นซึ่งฉัตรทั้ง ๓ ในพุทธเขตทั้ง ๓ ประการ

เพื่อจะถือเอาซึ่งพุทธสมบัติ จึงปณิธานว่าจะถือเอาซึ่งพุทธสมบัติเพื่อประโยชน์อันใด? วิสัชนาว่าจะถือเอาซึ่งพุทธสมบัติ หวังจะให้โอวาทานุศาสน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง จึงปณิธานว่าจะสั่งสอนสัตว์ด้วยประโยชน์อันใด? วิสัชนาว่าจะให้สัตว์โลกได้ซึ่งญาณทัสนะถือพระอรหันต์ จึงปณิธานว่าจะให้สัตว์ได้ญาณทัสนะด้วยประโยชน์อันใด? วิสัชนาว่ามีประโยชน์จะให้สัตว์บรรลุแก่นุภาติเสสปรินิพพาน เหตุตั้งนั้น พระมหาบุรุษจึงกระทำทุกกริยาหวังประโยชน์จะโปรดสัตว์โลกทั้งหลายอันประพฤติตามโอวาทนั้น ให้บรรลุอนุภาติเสสปรินิพพาน แลยกขึ้นซึ่งเศวตฉัตรทั้ง ๓ คือ มานุสสเศวตฉัตร ๑ ทิพย์เศวตฉัตร ๑ วิมุตติเศวตฉัตร ๑ ในพุทธเขตทั้ง ๓ คือ ขาติเขตแลอาณาเขตกับทั้งวิสัยเขต แลจะยุทธานการกับพระย้าวสวดีมาราธิราชให้ปราศภัยแผ้วเพื่อจะถือเอาซึ่งพุทธสมบัติ เมื่อพระพุทธรักขิตาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์นี้จะแสดงอรรถสืบต่อไปก็กล่าวพระคาถาแปล เนื้อความก็ดูพรรณนามาแล้วแต่หลัง แต่พิสดารออกไปทรงได้แล้ว ๒ ฉัตร จากพระราชบิดาและจากพรหมพร้อมเทพแล้วกล่าวพระคาถาสำแดงมานุสสฉัตรก่อน แปลเป็นใจความว่าพระพุทธรูปบิดาถวายวันทนาประณตด้วยพระเศียรเกล้า สิ้นวาระสองครั้ง แล้วถวายมานุสสกราชสมบัติบูชาด้วยเศวตฉัตรอันประเสริฐแล้วพระผู้เป็นเจ้าก็กล่าวพระคาถาสำแดงซึ่งทิพย์เศวตฉัตรต่อไป แปลเป็นใจความว่าท้าวสหัมบดีมหาพรหมกับเทพดาแลพรหมทั้งปวง ถวายซึ่งทิพย์สักการะโดยวิสัยของตนแล้ว ก็บูชาด้วยเศวตฉัตรแก้วอันเป็นทิพย์กangkānกาลเมื่อเสด็จออกสู่มหาภิเนษกรรม

แลกาลเมื่อเสด็จไปสู่ไม่พระมหาโพธิกาลทรงรวบรวมพระกำลังกาย พระกำลังญาณและพระกำลังบารมีเพื่อยกฉัตรที่ ๓ ด้วยพระองค์เอง บัดนี้พระมหาสัตว์ทรงยกขึ้นซึ่งวิมุตติเศวตฉัตรด้วยพระองค์เอง แลพระองค์ถือเอาซึ่งพระพุทธรูปสมบัติ พระคันถรจนาจารย์จึงกล่าวพระคาถาสืบไปเป็นใจความว่า พระมหาบุรุษทรงซึ่งนารายณพลด้วยกำลังพระกาย ถึงซึ่งฝั่งแห่งพระบารมีพลคือกำลังพระสมมติสภารมีบริบูรณ์แลเสด็จไปสู่โพธิมณฑลเพื่อจะสำแดงพระบารมีพล อาจมีชัยชนะแก่สัตว์โลกทั้งปวง มีอรรถาธิบายว่า นารายณพลนั้นคือกำลังพระกายได้พันโกฏิกำลังกฤษณชาติอาจสามารถจะครอบงำเสียซึ่งมารพลมากกว่าพันโกฏิ แลเสด็จเข้าไปทรงสถิตเหนือปราสาทบัลลังก์ภายใต้พุทธินทรพทกมหาโพธิ เพื่อจะถือเอาซึ่งพระสัพพัญญูญาณอันอาจขำเนซึ่งสัตว์โลกทั้งปวงนั้น เมื่อพระคันถรจนาจารย์จะสำแดงซึ่งนารายณพลให้พิสดารสืบไป ก็กล่าวพระคาถาอรรถาธิบายความว่า ด้วยกำลังขสสาร ๑๐ จำพวก คือ กาฬกหัตถิสกุลได้แก่ปรกหัตถิทั้งปวง แลกายพลแห่งบุรุษ ๑๐ คนจึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติกาฬกะตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างกาฬกหัตถิ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติคังโคยตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งคังโคยหัตถิ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติบันทรตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างบันทรหัตถิ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติตามพหัตถิตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างตามพหัตถิ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติบิงคละตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างบิงคละหัตถิ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติคันธตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างคันธหัตถิ จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติมังคละตระกูลช้าง ๑ แลกายพลแห่งช้างมังคละหัตถิ ๑๐ ช้าง

จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติเหมตระกูลช้าง ๑ และกายพลแห่งเหมหัตถ์ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติอุโบสถตระกูลช้าง ๑ แลกกายพลแห่งช้างอุโบสถ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งช้างชาติฉัททันต์ตระกูลช้าง ๑ แลกกายพลแห่งช้างฉัททันต์ ๑๐ ช้าง จึงเท่ากายพลแห่งพระโพธิสัตว์ในปัจฉิมภิกขชาติ

พระโพธิสัตว์ในปัจฉิมภิกขชาติทรงพระกำลังพันโกฏิช้างนับโดยปกติหัตถ์ ถ้าจะนับด้วยกำลังมนุษย์ก็ทรงพระกำลังถึง ๑๐ พันโกฏิบุรุษแลพระกายพลแห่งปัจฉิมภิกขโพธิสัตว์นั้นได้ชื่อนานา ญาณพลดุจพรรณนามาฉะนี้แท้จริง เบื้องว่าหน่อพระชินสีห์อาศัยซึ่งพระกายพลเป็นอันมากถึงเพียงนี้ก็มีอาจสามารถจะกำหนดรู้แจ้งซึ่งกองทุกข์ แลมีอาจบรรเทาเสียซึ่งสมุทัยคือต้นหา แลมีอาจเจริญซึ่งพระอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ แลมีอาจตรัสรู้มรรคผลพระอมตมหานิพพานจะยังมารทั้ง ๓ ประการให้ปราศได้ แลพระญาณพลอันอื่นยังมีอีก ๑๐ ประการกล่าวคือพระทศพลญาณ พระทศพลญาณนั้นเป็นอุดมพลโดยแท้ อาจสามารถจะกระทำซึ่งสิ่งทั้งหลายมีทุกข์ปริญญาเป็นต้น แลอาจยังกลีเลสมารให้ปราศได้ อนึ่ง พระอภิญญาพลมีอีก ๕ ประการก็ได้ชื่อว่าญาณพลอีกอย่างหนึ่ง คืออิทธิวิธิญาณ ๑ ทิพโสทรญาณ ๑ ปรจิตวิชาญาณ ๑ บุพเพนิวาสานุสติญาณ ๑ ทิพจักขุญาณ ๑ ทั้ง ๕ ประการนี้จัดเป็นพระอภิญญาพลกับพระทศพิธบารมีพล ทั้ง ๒ ประการด้วยกันนี้ อาจสามารถจะยังเทวบุตรมารให้ปราศได้ เบื้องว่าพระมหาบุรุษกอบด้วยพระกายพลแลพระบารมีพลดังนี้ เสด็จนิสัสนาการสถิต ณ โพธิพฤกษามูลเพื่อจะให้บังเกิดพระสัพพัญญุตญาณ อันอาจครอบงำเสียซึ่งโลกทั้งปวงเทพเทวามาสักการบูชาตั้งแต่พื้นดินไปจนถึงพรหมโลก ครั้นนั้นเทพยดาทั้งหลายชวนกันชื่นชมโสมนัส มีหัตถ์ทรงซึ่งเครื่องสักการบูชาต่างๆ เต็มตลอดตั้งแต่เมฆนิตลจนตราบเท่าถึงพรหมโลกเป็นที่สุด เทพยดาบางจำพวกก็ถือซึ่งธงชวาลแลธงปฏากอันเป็นทิพย์ ดูเรียงเรียบเป็นระเบียบไป บางจำพวกก็ถือซึ่งทิพยภัทลมีสัณฐานดังเสาได้รายเรียงเป็นแถวต่อเนื่อง บางเหล่าก็ถือทิพยมาลาอันร้อยกรองเป็นรูปสัณฐาน บางหมู่ก็ชูปบุผาลังการเป็นสุพรรณภาชน์ถาดทอง บ้างก็ถือทิพยกุสมชาติอันร้อยกรองเป็นรูปเหมฆภูบรรจงบ้างก็ถือทิพยบุผารจนาเป็นรูปประทีปมีด้าม ดูพิลาสหลากมากกว่าหมื่นแสน บ้างก็ถือทิพยมาลีมีพรรณดังรูปแว่นอันส่องพักตร์โอภาสพิสุทธิ์ บ้างก็ถือดอกพุดพื้นทิพยมาลา บ้างก็ถือดอกไม้ทิพย์เป็นรูปสุพรรณมัจฉาทั้งคู่ บ้างก็เชิดชูทิพยบุผารจนาเป็นรูปพัทวาลวีชนี และรูปสังขทักขิณาวัฏรูปขอรูปหม้อเต็มไปด้วยอุทกธารา บ้างก็ถือพวงสุพรรณหิรัญรัตนบุผา มีประการนานาเนกจะนับมิได้ดูเดียรดาศา เทพทั้งหมื่นโลกธาตุมาโสมสรประชุมชวนกันโสมนัสปรีดา กระทำสักการบูชาพระมหาสัตว์เป็นโกลาหลท่วมมวงจักรวาลมิได้เศษ เพราะความเชื่อ และความศรัทธา ของชาวมอญที่มีความเคารพต่อพระรัตนตรัย หรือที่มีต่อพระพุทธรูปเจ้าก็ดี เมื่อได้กระทำการสักการบูชาด้วยวิธีต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเกิดจากการสั่งสอนของผู้ใหญ่ การที่เรามีศรัทธา แม้ว่าของเรามีค่าน้อยแต่ก็เปี่ยมไปด้วยความศรัทธาผลานิสงค์ที่ได้ย่อมความสุขกายสบายใจ

จากเหตุการณ์ในตอนนี้ ชาวมอญในสมัยก่อนจึงได้เลือกเอามาเป็นต้นแบบในการฉลองพระพุทธรูปใหม่ เพราะเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญหลายเหตุการณ์เกิดขึ้น ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะอยู่ในตอนช่วงนี้นั่นเอง

๒.๕ สรุป

ในสมัยพุทธกาลได้มีการกล่าวถึงการบูชาพระเจดีย์ ก็เหมือนกับการได้บูชาพระพุทธรูปเจ้า มีผลานิสงค์ ที่ยิ่งใหญ่ชาวเมื่อรับพระพุทธศาสนามาแล้วก็มีเชื่อในการบูชาพระเจดีย์ และพระพุทธรูปก็นับว่าเป็นเจดีย์ประเภทหนึ่ง ซึ่งก็ได้รับการเคารพปฏิบัติประหนึ่งดังพระพุทธรูปเจ้ายังคงมีพระชนมอยู่ เป็นเรื่องที่ชาวมอญหรือรามัญให้ความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง มีการจัดบันทึก แบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณี ตัวอย่างเช่นคัมภีร์โลกสมมติ โลกสิทธิ โลกนิติ ซึ่งถือว่าเป็นแม่แบบแห่งความเชื่อถือ เป็นบรรทัดฐานในความประพฤติปฏิบัติ ทำให้สังคมของชาวมอญมีความสงบสุขร่มเย็น เรียกได้ว่าประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา และอยู่วิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนเพราะชาวมอญหรือรามัญมีความเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่อง บุญ-บาป ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเชื่อว่ารับพระพุทธศาสนามาก่อนใครจึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อนี้เองชาวมอญหรือรามัญ ถ้าได้กระทำการที่ถูกต้องแล้วก็เกิดบุญกุศลที่ได้สร้างนั้นจะสำเร็จแก่ตน เหล่าญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็จะได้อานิสงส์ไปด้วย

บทที่ ๓

หลักธรรม และคติความเชื่อในประเพณี เทาะอะโย่งกย้าจก์

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือ และปฏิบัติสืบทอดกันมาส่วนใหญ่แล้ว จะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดจากญาติ มิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวมอญก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าไม่สบายใจในสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหายาแก้ก็คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็ดี คติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ในกรณีศึกษานี้ได้พบว่า หลักธรรมและคติความเชื่อ ที่ยังคงประเพณีและปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณี มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

- ๓.๑ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- ๓.๒ ความเชื่อเรื่องการอุทิศผลบุญ
- ๓.๓ ความเชื่ออันสืบมาของการทำทาน
- ๓.๔ บทสรุป

๓.๑ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

คำสอนในพระพุทธศาสนา ที่เผยแผ่เข้ามาในสุวรรณภูมิ ได้รับการยอมรับ และปฏิบัติ อาจจะเนื่องด้วยสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิม เรื่องภพภูมิ ต่าง ๆ เมื่อคำสอนเหล่านั้นตอบข้อสงสัย จึงได้รับการยอมรับนับถือ อีกประการถ้าพิจารณาจากแผนที่แล้วจะเห็นว่าสุวรรณภูมิก็มีได้ห่างจากอินเดียเสียเท่าไรมีการติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนสินค้าจึงอาจจะนำมาซึ่งพระพุทธศาสนามาก่อนพระโสมณะกับพระอูตตระ ดังที่เราเข้าใจกันโดยอาจจะมากับพวกพวกพ่อค้าก่อนแล้วจึงถูกนำมาโดยพระสงฆ์ที่หลัง ซึ่งเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาไม่ได้แย่งหรือหักล้างกับศาสนาเก่าโดยตรง และ

ด้วยความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ ไปสอดคล้องกับความเชื่อที่เคยถือเดิมจึงทำให้ประชาชนในดินแดนนี้เกิดความศรัทธามากขึ้นด้วย

ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ถือว่าศรัทธาที่แท้จริงตามหลักศาสนานั้นมี ๔ ประเภท เรียกว่า“ศรัทธา๔” ซึ่งวาดวยหลักความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล๔ประการคือ

๑. กัมมสัทธา คือเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริงคือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความดีความชั่วมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไปการกระทำไม่วางเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ดวยยอนวอนหรือนอนคอยโชคเป็นตน

๒. วิปากสัทธา คือเชื่อวิบากเชื่อผลของกรรมเชื่อว่าผลของกรรมมีจริงคือเชื่อว่าการกระทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓. กัมมัสสกาตาสัทธา คือเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบสววยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไวด้วยดีทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไวเป็นแบบอย่าง

ความศรัทธา เป็นเบื้องต้นในการที่จะประพฤติ และปฏิบัติตามคำสอนของพระผู้มีพระภาค เพราะถ้าเราไม่ศรัทธา ในคำสอนเราก็จะไม่สนใจที่จะฟังเสียด้วยซ้ำ แต่ถ้าเรามีศรัทธาแล้ว มีความโอนอ่อนผ่อนตาม ยอมรับฟังคำสอน และปฏิบัติตาม ก็ย่อมได้ผลของการประพฤติ และปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ มีความดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ^๑

อานิสงส์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ สัตบุรุษทั้งหลายผู้สงบในโลก

๑. เมื่อจะอนุเคราะห์ ย่อมอนุเคราะห์ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่อนุเคราะห์ผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
๒. เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาผู้มีศรัทธาก่อน ไม่เข้าไปหาผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
๓. เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้มีศรัทธาก่อน ไม่ต้อนรับผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
๔. เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่แสดงธรรมแก่ผู้ไม่มีศรัทธาก่อน

๕. กุลบุตรผู้มีศรัทธา หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการนี้แลเปรียบเหมือนต้นไทรใหญ่ที่

^๑ อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๘/๕๙.

ทางใหญ่สี่แพร่ง มีพื้นราบเรียบ ย่อมเป็นที่พึงของหมูนกโดยรอบ ฉนั้นใด
 กุลบุตรผู้มีศรัทธาก็นั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นที่พึงของคน
 หมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา^๒

๓.๑.๑ สัทธาเป็นองค์ประกอบในหลายๆหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑. พละ ๕ และ อินทรีย์ ๕ (สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) สมชีวิตรม ๔ (สมสัทธา สมศีลา สมจาคา สมปัญญา)

๒. เวสาร์ชกรณธรรม ๕ (ศรัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา)

๓. อริยวัฑฒิ หรือ อารยวัฑฒิ ๕ (ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา)

๔. อริยทรัพย์ ๗ (ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา)

๕. สปัริสธรรม ข้อแรก คือ สัทธัมมสมันนาคโต ประกอบด้วยธรรมเจ็ดประการ อัน
 ได้แก่ มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต มีความเพียรอันปรารถแล้ว มีสติมั่นคง มีปัญญา จะเห็น
 ว่าส่วนใหญ่จะขึ้นด้วยศรัทธาและมีปัญญากำกับอยู่ด้วยเพราะเหตุที่ว่าถ้าศรัทธาขาดปัญญาก็จะ
 กลายเป็นความมมงาย และถ้าปัญญามากศรัทธาน้อยก็จะกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิที่มีอัตราสูง

สัทธา^๓ ความเชื่อ ความเชื่อถือ ในทางธรรม หมายถึง เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่
 ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ในทางธรรม หมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ, ความเชื่อที่
 ประกอบด้วยเหตุผล, ความมั่นใจในความจริง ความดี สิ่งดีงาม และในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตามไป
 ตามลักษณะอาการภายนอก เขียนอย่างสั้นสกดุเป็น ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ความเชื่อในทาง
 พระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นความเชื่อที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วจาก
 ปัญญา ความเชื่อที่ประกอบ ด้วยเหตุและผล ซึ่งผ่านการกลั่นกรองจากปัญญานี้ ทางพระพุทธศาสนา
 เรียกว่า "สัทธานุญสนสัมปยุตต์" (ญาณ แปลว่า ความรู้ที่เกิดจากปัญญา, สัมปยุตต์ แปลว่า
 ประกอบด้วย) การถือเอาสิ่งที่ตนเองรู้ เห็น โดยปราศจากการใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้ถึงเหตุและ
 ผลเป็นความเชื่อ ที่ขาดปัญญา พิจารณาถึงเหตุผล ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า "สัทธานุญสนวิปยุตต์" อนึ่ง
 ถ้าเชื่อตามเขาว่าเรียกว่า "อโณโกศศรัทธา" การเชื่อโดยปราศจากสติปัญญาก็ดี เชื่อตามคนอื่นว่าก็ดี
 ไม่จัดเป็น ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ทรงสอนเรื่องศรัทธาไว้ในที่ใด สอนไว้ในธรรม
 บทไหนก็ตามที่ พระองค์จะทรงสอนเรื่องของปัญญาไว้ในที่นั้น ๆ ด้วยเสมอ ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพื่อ
 ป้องกัน "ความเชื่อแบบมมงาย"

๓.๑.๒ ความเชื่อ เป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์ถ้าไม่เชื่อสิ่งใดก็จะไม่กระทำสิ่งนั้น
 เพราะฉะนั้น ถ้าเชื่อผิด ก็เป็นเหตุให้คิดผิด ทำผิด และถ้าเชื่อในสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ก็เป็นเหตุให้คิดดี ทำ

^๒ ๐.ปญจก (ไทย) ๒๒/๓๘/๕๙.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘,
 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม ในเครือ บริษัทสำนักพิมพ์แพรวแอนดีโอม, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒.

ดี ความเชื่อใน สิ่งที่ผิด เป็นเหตุให้ได้รับความทุกข์ ความเสื่อม ความเดือดร้อน เป็นผลร้าย เป็นความพินาศ ตลอดจนทำให้เสียชีวิตได้ เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงต้องมีการเปรียบเทียบเป็นต้นว่าไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนใจแก่ตนเอง และผู้อื่น และความเชื่อนั้นควรจะอยู่บนพื้นฐานแห่งความสุขความสงบความร่มเย็นเป็นสุขแก่ตนเองและครอบครัว ตลอดจนบุคคลรอบข้าง

๑. เชื่อ เรื่องธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ สัตว์ต่าง ๆ ที่ผิดปกติ มีความแปลกประหลาดไปจากธรรมดาที่เคยเห็น และเป็นอยู่โดยทั่วไปแล้ว จึงทำการสักการบูชา บนบานศาลกล่าว สิ่งแปลกเหล่านั้น เพื่อหวังจะให้เกิดขึ้นมาซึ่ง ลาภ ยศ หรือเพื่อให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นต้น

๒. เชื่อ ในผีสาংเทวดา หรือวิญญาณ ว่าผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วยังคงมีวิญญาณวนเวียนอยู่ แล้วจึงทำการสักการบูชาเพื่อหวังขอลาภ ยศ มีการสร้างศาล ต่าง ๆ เพื่อให้ผี สาং วิญญาณ มาสิงสถิตอยู่ เป็นต้น ความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ เป็นความเชื่อที่ปราศจากปัญญา เป็นความเชื่อที่ยึดถือตามใจตนเอง หรือเป็นความเชื่อตามผู้อื่น หาได้เกิดประโยชน์ใด ๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนต่อไปว่า ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใด ให้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า "ดูก่อนชาวกาลามะท่านทั้งหลาย เมื่อใดที่ท่านรู้ได้ด้วย ตัวตนเอง ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล มีโทษ นักปราชญ์ติเตียน เมื่อทำแล้วย่อมให้เกิดแต่ส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์ และทุกข์ ท่านควรละธรรมเหล่านั้นเสีย, ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อทำแล้ว ย่อมให้เกิดประโยชน์และสุข ท่านควรเข้าถือธรรมเหล่านั้นอยู่"พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาของตนเอง พระพุทธเจ้า ทรงแสดงความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาไว้ ๔ ประการ คือ

๑) กัมมสัทธา คือความเชื่อกรรม ได้แก่ ความเชื่อการกระทำของตนเอง ที่แสดงออกได้ทางกาย วาจา และใจ ว่าการแสดงออกทางกาย วาจา ใจนั้น เมื่อทำแล้ว เป็นอันทำ ไม่ใช่ทำแล้วไม่เป็นอันทำหมายความว่า

(๑) การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม

(๒) การกระทำทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม

(๓) การกระทำทางใจ เรียกว่า มโนกรรม

กรรม เป็นคำกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว ได้แก่กิริยาอาการ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น กรรมจะดีหรือชั่วได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้กระทำ

๒) วิปากสัทธา คือ เชื่อผลของกรรม ได้แก่ เชื่อว่าทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว รวมไปถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว ก็จะได้รับผล เช่นเดียวกัน คือความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำนั้น ๆ เหมือนกับการปลูกพืช ปลูกอ้อย สิ่งที่เกิดขึ้นมาคืออ้อย ปลูกแตง สิ่งที่ได้ก็คือแตง ไม่กลายเป็นอื่น

๓) กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หมายความว่า กรรมใดใครเป็นผู้กระทำ ผู้นั้นต้องเป็นผู้รับผล จะรับผลแทนกันไม่ได้ หรือจะรับผลแต่

กรรมดี แล้วโยนผลกรรมชั่วให้แก่คนอื่น ก็ไม่ได้, เป็นเรื่องเฉพาะตน โยนให้คนอื่นไม่ได้ แต่เพราะเหตุว่า ตนต้องรับผลของการกระทำนั้น จึงชื่อว่า สัตว์มีกรรมเป็นของของตน

๔) ตลาคต โพธิสัทธา คือ เชื่อปัญญาการตรัสรู้ของพระตลาคตเจ้า (พระพุทธเจ้า) หมายถึง การเชื่อและยอมรับว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญาตรัสรู้จริง และ ธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นเป็นของจริง ประพฤติปฏิบัติตามแล้วย่อมได้รับผลจริง สิ่งที่พระองค์ตรัสว่าเป็นกุศล เป็นบุญ เป็นความดี ทำแล้วย่อมได้รับผลดีจริง ๆ สิ่งที่พระองค์ตรัสไว้ว่า เป็นอกุศล เป็นบาป เป็นความชั่ว ทำแล้วย่อมได้รับผลชั่วจริง

บุคคล ผู้มีศรัทธา ฟังทราบว่า พระพุทธศาสนา ไม่ได้สอนให้เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายนอก เช่นเดียวกับฤกษ์ ยาม การดูหมอ การผูกดวง การสะเดาะเคราะห์ เพราะสิ่งเหล่านั้น ไม่สามารถดลบันดาลให้บุคคลเป็นไปอย่างโน้นได้ อย่างนี้ได้ แต่พระองค์ทรงสอนให้เชื่อกรรม คือ การกระทำของตนเอง จึงขอแนะนำให้รู้จักทางที่ควรละ คือทางแห่งการทำชั่ว ในเรื่องของ ความเชื่อหรือความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในหลักกาลามสูตร ดังที่ปรากฏใน เกสปุตตสูตร แต่คนส่วนมากมักจะเรียกว่ากาลามสูตรซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญที่พระพุทธเจ้าแสดง ณ เกสปุตตนิคม มีใจความสรุปว่า เกสปุตตะ เป็นนิคมแห่ง หนึ่งในแคว้นโกศลชาวนิคมนี้เป็นที่รู้จักกันว่าชาวกาลามะ เมื่อชาวกาลามะได้สดับว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมายังนิคมของตน จึงมาเฝ้าพระองค์เพื่อขอคำแนะนำและกราบทูล ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม สมณพราหมณ์พวกนั้นพูดประกาศแต่เฉพาะทรรศนะของตนเท่านั้น ส่วนทรรศนะของผู้อื่น ช่วยกันตำหนิ ดูหมิ่น ประณาม ทำให้ไม่น่าเชื่อ สมณพราหมณ์พวกอื่นๆซึ่งมายังเกสปุตตนิคมก็ทำในลักษณะเดียวกัน ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์มีความเคลือบแคลงสงสัยในสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ ” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนชาวกาลามะทั้งหลาย ถูกแล้วที่ท่านทั้งหลายมีความเคลือบแคลงสงสัยในสิ่งที่ควรเคลือบแคลงสงสัย มาเถิดท่านทั้งหลาย

๑. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะฟังตามกันมา (มานุสสเวน)
๒. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะถือสืบๆกันมา (มาปรมปราย)
๓. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะเล่าลือ (มาอิติกราย)
๔. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะอ้างตำราหรือคัมภีร์ (มาปิฎกสมุปทานน)
๕. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะตรรก (มาตกุกเหตุ)
๖. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะคาดคะเน (มานยเหตุ)
๗. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะตรึกตามอาการ (มาอาการปริวิตกเคน)

๘. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะเข้ากันได้กับความเห็นของตน (มาติญฺญินิซุมานกฺขนติยา

๙. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะผู้พูดสมควรเชื่อได้ (มาภพฺพรูปตยา)

๑๐. อย่าเพ่งรับเชื่อเพียงเพราะนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครู) เมื่อใดที่ท่านทั้งหลาย รู้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นอกุศล มิโทษ ผู้รู้ดีเตียน ไม่เป็นประโยชน์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละสิ่งเหล่านั้นเสีย แต่ในกรณีตรงกันข้าม เมื่อใดที่ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นกุศล ไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เป็นประโยชน์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรปฏิบัติสิ่งเหล่านั้น^๔ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าเริ่มการสอนไม่ใช่ยัดเยียดให้เชื่อ ยัดเยียดให้เขานับถือ แต่เป็นการสอนให้เห็นข้อเท็จจริงและรู้ประจักษ์พิจารณาด้วยปัญญาของตนเอง ไม่มีการชักจูงแต่อย่างใด เพียงแต่แนะนำแนวทางให้คนนำไปสู่ในการประพฤติในทางที่ถูกต้อง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอปมณกสูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการปฏิบัติไม่ผิด พระองค์ทรงวางแนวทางของการสมาทานที่ถูกต้องและทรงชี้โทษแห่งการสมาทานที่ผิด แก่พวกพราหมณ์และคหบดีที่อยู่ในหมู่บ้านสาลา ซึ่งในขณะนั้นพวกชาวบ้านยังงุนงงสงสัยกับเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่ต่างเสนอลัทธิของตนว่าลัทธิของเราถูก ลัทธิของคนอื่นผิดจนทำให้ชาวบ้านเกิดความสงสัยและยังไม่สมาทานเอาความเชื่อของลัทธิใด ๆ มานับถือ พระพุทธเจ้าก็ทรงให้ชาวบ้านสาลาสมาทานอปมณกรรม ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

๑) ทิฏฐิที่ไม่ควรสมาทานถือเอา

(๑) นัตถิกทิฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็นว่าไม่มี ปฏิเสธเรื่องบุญ บาป ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณบิดาไม่มีคุณเป็นต้น

(๒) อภิรียทิฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายที่กำลังได้รับความลำบาก หรือความสบายก็ตามไม่ได้อาศัยเหตุใดๆ ให้เกิดขึ้นเลยเป็นไปเองทั้งนั้น

(๓) อเหตุกทิฏฐิ คือผู้ที่มีความเห็น"ปฏิเสธเหตุ"ไม่เชื่อว่ากรรมดี หรือกรรมชั่วที่สัตว์ทั้งหลายได้กระทำกันอยู่ทุกวันนี้จะเป็นเหตุให้เกิดผลได้

๒) ทิฏฐิที่ควรสมาทานถือเอา

(๑) อัตถิกทิฏฐิ คือ ผู้ที่มีความเห็นว่า บาป บุญ คุณ โทษมีจริง ทานที่ให้แล้วก็มีผล ยัญที่บูชาแล้วก็มีผลกานเซ่นสรวงก็มีผลผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำความดีหรือทำความชั่วก็มีอยู่เป็นต้น

(๒) กิริยทิฏฐิ คือ ผู้ที่มีความเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายที่ได้รับความลำบากได้รับความลำบากต่างๆ ย่อมอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นเอง

^๔ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๑๒.

(๓) เหตุกิริยทิวฏฐิ คือ สรรพสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ มีเหตุหน้า เหตุหนุน เหตุเนื่องอยู่เบื้องหลัง ไม่ปฏิเสธเหตุ และเชื่อว่า กรรมดี หรือกรรมชั่วที่สัตว์ทั้งหลายทำกันอยู่ จะเป็นเหตุให้เกิดผลได้ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายมีเหตุมีปัจจัย

ความเชื่อถือ มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมากไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม เพราะถ้าหากเราเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง ก็จะเป็นปัจจัยนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้อง แต่ในทางกลับกันถ้าหากเราเชื่อในทางที่ผิดมันก็เป็นปัจจัยนำเราไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติไปในทางที่ไม่ดีได้เช่นกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าหากว่า บุคคลถือเอาความเห็นของ นัตถิกทิวฏฐิ, อภิรียทิวฏฐิ และอเหตุกทิวฏฐิ ทิวฏฐิ ทั้งสามนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่าพวกเขาเหล่านั้นย่อมจักเว้นกุศลธรรม ๓ ประการ ได้แก่ กายสุจริต ๑, วจีสุจริต ๒, มโนสุจริต ๓

บุคคล ที่ถือเอาความเห็นต่างๆ เหล่านี้ดังที่กล่าวแล้ว เมื่อสมทานถือเอาความเชื่อที่ผิด ก็จะเป็นมิจฉาทิวฏฐิ คือมีความเห็นผิด อย่างสำนวนไทยว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ไม่มีการประพฤติชอบ กอปรด้วยมนุษยธรรม ทางกาย วาจาและใจ กล่าวคือ

ทางกาย พวกเขาเหล่านั้นจักประพฤติทุจริตมี การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนหรือย่ำยี ปิตาสิ่งมีชีวิตด้วยกัน มีการลักทรัพย์ทุจริตคอร์ปชั่นและประพฤติดิฉินในกาม มีชู้ ประพฤตินอกใจ ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศ เป็นต้น

ทางวาจา พวกเขาเหล่านั้นจักประพฤติทุจริต มีการพูดจาโกหกหลอกลวง หยาดคาย ให้ สะเทือนใจแก่ผู้รับฟัง หรือทำให้ผู้ฟังโกรธ อีกทั้งพูดจาส่อเสียด ยุยงให้ผู้อื่นร้าวแตกกัน และเวลาจะพูดอะไรก็จะไร้สาระไม่เกิดประโยชน์

ทางใจ พวกเขาเหล่านั้นก็จักประพฤติทุจริต มีการคิดอยากได้ของผู้อื่นโดยที่เจ้าของไม่ อนุญาต คิดที่จะลักขโมย ยื้อแย่ง อยากจะคดโกง ทุจริตคอร์ปชั่น คิดผูกอาฆาตพยาบาท จองเวรจอง กรรมกับผู้อื่น

ส่วนบุคคลที่ถือเอา ทิวฏฐิทั้ง ๓ อย่างมี อัตถิกทิวฏฐิ, อภิรียทิวฏฐิและอเหตุกทิวฏฐิ ทิวฏฐิ ที่ถูกต้องควร สมทานถือเอาปฏิบัติ พวกเขาเหล่านั้นก็จะประพฤติสุจริต มีการเว้นจากอกุศลธรรม ๓ ประการ ดังที่กล่าวมาแล้ว ศรัทธา เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับคนทั่วไป ที่จะเข้าสู่สมาธิมาปฏิบัติ จึงเป็นธรรม สำคัญที่จำเป็นอย่างยิ่งให้มาก ว่าจะต้องเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักที่จะเป็นสัมมาทิวฏฐิ ในที่นี้ จึง ขอสรุปคุณสมบัติและการทำหน้าที่ของศรัทธาที่จะต้องสัมพันธ์กับปัญญา ไว้เป็นส่วนเฉพาะอีกครั้ง หนึ่งว่า

๑. ศรัทธาต้องประกอบด้วย ปัญญา และนำไปสู่ปัญญา

๒. ศรัทธาเกี่ยวหนุนและนำไปสู่ปัญญา โดย

๑) ช่วยให้ปัญญาได้จุดเริ่มต้น เช่น ได้ฟังเรื่องหรือบุคคลใด แสดงสาระ มีเหตุผล น่าเชื่อถือหรือน่าเลื่อมใส เห็นว่าจะนำไปสู่ความจริงได้ จึงเริ่มศึกษาค้นคว้าจากจุดหรือแหล่งนั้น

๒) ช่วยให้ปัญญามีเป้าหมายและทิศทาง เมื่อเกิดศรัทธาเป็นเค้าวว่าจะได้ความจริงแล้ว ก็มุ่งหน้าไปทางนั้น เจาะลึกไปในเรื่องนั้น ไม่พრა ไม่จับจด

๓) ช่วยให้ปัญญามีพลัง หรือช่วยให้การพัฒนาปัญญาก้าวไปอย่างเข้มแข็ง คือ เมื่อเกิดศรัทธามั่นใจว่าจะได้ความจริง ก็มีกำลังใจเพียรพยายามศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง วิริยะก็มาหนุนด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักความเสมอกัน หรือหลักความสมดุลแห่งอินทรีย์ ที่เรียกว่า อินทรีย์สมมติ ไว้ โดยให้ผู้ปฏิบัติทั่ว ๆ ไป มีศรัทธาที่เข้าสู่สมดุลกับปัญญาให้ธรรมสองอย่างนี้ ช่วยเสริมกันและคุมกันให้พอดี

๓.๑.๓ สร้างศรัทธาด้วยการใช้ปัญญาตรวจสอบ

สำหรับคนสามัญทั่วไป ศรัทธาเป็นธรรมขั้นต้นที่สำคัญยิ่ง เป็นอุปกรณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไป เมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายได้ผลรวดเร็วขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่า บางคราวผู้มีปัญญามากกว่า แต่ขาดความเชื่อมั่น กลับประสบความสำเร็จช้ากว่าผู้มีปัญญาด้อยกว่าแต่มีศรัทธาแรงกล้า สิ่งที่ถูกต้องแล้ว จึงเป็นการทุ่มแรงทุ่มเวลาไปในตัว ตรงกันข้าม ถ้าศรัทธาเกิดในสิ่งที่ผิดก็เป็นการทำให้เขว ยิ่งหลงซัดซ่านหนักขึ้นไปอีก อย่างไรก็ตาม ศรัทธาให้พุทธธรรม มีเหตุผลเป็นฐานรองรับ มีปัญญาคอยควบคุม จึงยากที่จะผิด นอกจากพันวิสัยจริง ๆ และก็สามารรถแก้ไขให้ถูกต้องได้ ไม่ต้องไปในทางที่ผิด เพราะคอยรับรู้เหตุผล ค้นคว้า ตรวจสอบ และทดลองอยู่ตลอดเวลา การขาดศรัทธา เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ชะงัก ไม่ก้าวหน้าต่อไปในทิศทางที่ต้องการ ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังสลัดทิ้งต่อใจ ๕ อย่างไม่ได้ ยังถอนสิ่งผูกมัดใจ ๕ อย่างไม่ได้ ข้อที่ว่าภิกษุนั้นจักถึงความเจริญองกามโฆบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ต่อใจที่ภิกษุนั้นยังสลัดทิ้งไม่ได้ คือ

๑. ภิกษุสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ ไม่เลื่อมใสแนบสนิธิในพระศาสดา

๒. ภิกษุสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ ไม่เลื่อมใสแนบสนิธิในธรรม

๓. ภิกษุสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ ไม่เลื่อมใสแนบสนิธิในสงฆ์

๔. ภิกษุสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจ ไม่เลื่อมใสแนบสนิธิในสิกขา

๕. ภิกษุโกรธเคือง น้อยใจ มีจิตใจกระเทบกระทั้ง เกิดความกระด้างเหมือนเป็นตอเกิดขึ้นในเพื่อนพรหมจรรย์

โดยนัยนี้ การขาดศรัทธา มีความสงสัย แคลงใจ ไม่เชื่อมั่น จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาปัญญาและการก้าวหน้าไปสู่จุดหมาย สิ่งที่ต้องทำในกรณีนี้ก็คือ ต้องปลูกศรัทธา และกำจัดความสงสัยแคลงใจ แต่การปลูกศรัทธาในที่นี้ มิได้หมายถึงการยอมรับและมอบความไว้วางใจให้โดยไม่เคารพในคุณค่าแห่งการใช้ปัญญา แต่หมายถึงการคิดพิสุจน์ทดสอบด้วยปัญญาของตนให้เห็นเหตุผลชัดเจน จนมั่นใจ หมดความลึกลับสงสัยความเลื่อมใสศรัทธา ต่อบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ถ้าใช้ให้ถูกต้อง คือเป็นอุปกรณ์สำหรับช่วยให้ก้าวหน้าต่อไป ก็ย่อมเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ แต่ในเวลาเดียวกันก็มีข้อเสีย เพราะมักจะกลายเป็นความติดในบุคคล และกลายเป็นอุปสรรคบั่นทอนความก้าวหน้าต่อไปเขาย่อมไม่คบหาภิกษุอื่นๆ เมื่อไม่คบหาภิกษุอื่นๆ ก็ย่อมไม่ได้สดับสัทธรรม เมื่อไม่ได้สดับสัทธรรม ก็ย่อมเสื่อมจากสัทธรรมเมื่อความเลื่อมใสศรัทธากลายเป็นความรัก ข้อเสียในการที่ความลำเอียงจะมาปิดบังการใช้ปัญญาก็เกิดขึ้นอีก เช่น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ ประการนี้ ย่อมเกิดขึ้นได้ คือ ความรักเกิดจากความรักโทสะเกิดจากความรัก ความรักเกิดจากโทสะโทสะเกิดจากโทสะโทสะเกิดจากความรักอย่างไร บุคคลที่ตนปรารถนา รักใคร่พอใจ ถูกคนอื่นประพฤติดต่อด้วยอาการที่ไม่ปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ไม่น่าพอใจ เขาย่อมมีความคิดว่า บุคคลที่เราปรารถนา รักใคร่พอใจนี้ ถูกคนอื่นประพฤติดต่อด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าพอใจนี้ ดังนี้ เขาย่อมเกิดโทสะในคนเหล่านั้นแม้แต่ความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระศาสดาเอง เมื่อกลายเป็นความรักในบุคคลไป ก็ย่อมเป็นอุปสรรคต่อความหลุดพ้น หรืออิสรภาพทางปัญญาในขั้นสูงสุดได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ละเสีย แม้บางครั้งจะต้องใช้วิธีค่อนข้างรุนแรง ก็ทรงทำลำพังศรัทธาเพียงอย่างเดียว เมื่อไม่ก้าวหน้าต่อไปตามลำดับจนถึงขั้นปัญญา ย่อมมีผล อยู่ในขอบเขตจำกัดเพียงแค่สวรรค์เท่านั้น ไม่สามารถให้บรรลุจุดหมายของพุทธธรรมได้ดังพุทธพจน์ว่าภิกษุทั้งหลาย ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้ว ซึ่งเป็นของง่าย เปิดเผยประกาศไว้ชัด ไม่มีเงื่อนไขใด ๆ อย่างนี้

๑. สำหรับภิกษุผู้เป็นอรหันตชีนาสพ ย่อมไม่มีวิภวัญจะเพื่อจะบัญญัติต่อไป
๒. ภิกษุที่ละสังโยชน์เบื้องต้นทั้งห้าได้แล้ว ย่อมเป็นโอบปาติกะ บริณิพพานในโลกนั้น
๓. ภิกษุที่ละสังโยชน์สามได้แล้ว มีราคะ โทสะ โมหะเบาบาง ย่อมเป็นสกทาคามี
๔. ภิกษุที่ละสังโยชน์สามได้ ย่อมเป็นโสดาบัน ฯลฯ
๕. ภิกษุที่เป็นธัมมานุสारी เป็นสัทธานุสारी ย่อมเป็นผู้มีสัมโพธิเป็นที่หมาย

ผู้ที่มีเพียงศรัทธา มีเพียงความรักในเรา ย่อมเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่หมายเมื่อรู้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา ก็ไม่ต้องเชื่อด้วยศรัทธา ๔ ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ที่ถือเอาประโยชน์จากศรัทธาอย่างถูกต้อง ปัญญาจะเจริญขึ้นโดยลำดับ จนถึงขั้นเป็นญาณทัสสนะ คือเป็นการรู้การเห็น ในขั้นนี้ จะไม่ต้องใช้ความเชื่อและความเห็นอีกต่อไป เพราะรู้เห็นประจักษ์แก่ตนเอง จึงเป็นขั้นที่พ้นขอบเขตของศรัทธา

๓.๒ ความเชื่อเรื่องการอุทิศผลบุญ

ชาวมอญหรือชาวมอญทั้งหลายมีความเชื่อว่า ยังมีผีต่าง ๆ และเทวดา เชื่อว่าเมื่อคนตายเนื่องจากหมดสิ้นอายุขัย วิญญาณ จะออกจากร่าง ปลอยให้เรือนร่างหรือสังขารที่เคยอยู่เน่าเปื่อย แหหลกสลายไปคนโบราณเชื่อกันว่าวิญญาณนั้นคือผี มีทั้งดีและร้าย วิญญาณดีที่ตีเข้าชั้นวิเศษ คือ เมื่อยังมีสังขารก็ประกอบแต่คุณงามความดี มีใจเมตตา มีความละอายใจต่อบาป เทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งก็จะมารับเชิญวิญญาณนั้นไปสถิตบนสวรรค์

ชาวมอญเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความเชื่อกันว่าเมื่อญาติพี่น้องได้เสียชีวิตหรือตายลงแล้วจะมีความสุขหรือความทุกข์ก็เกิดจากการกระทำที่เรียกว่าสุคติภูมิ หรือ ทุกคติภูมิ เพราะด้วยความเป็นห่วงกลัวว่าญาติทั้งหลายอันมีมารดาบิดาญาติสนิท ที่ล่วงลับไปแล้วก็ดี ว่าจะไปเกิดที่ไหนจึงเป็นประเพณี บำเพ็ญกุศลไถ่दानศพก็ดี หรือระลึกได้ก็ดีเพราะจะเป็นความสบายใจที่เราได้กระทำบุญกุศลแล้วได้ทักษิณแล้วญาติทั้งหลายย่อมอยู่เป็นสุข ดังตัวอย่างในพระไตรปิฎกดังนี้

๓.๒.๑ สำนวนาสีเถรเปตวัตถุ^๕ เรื่องเปรตญาติของพระสาณวาสีเถระ

พระเถระชาวอุทฺตมครุฑหนึ่งซึ่งอยู่ประจำที่ภูเขาสานะ มีชื่อว่า โปฏฐปาทะ เป็นผู้สงบ อบรมอินทรีย์แล้ว มารดา บิดา พี่ชายของท่านตถาคต เกิดในยมโลกเพราะทำกรรมชั่วไว้จึงไปเกิดในเปรตโลก เปรตเหล่านั้นตถาคต มีร่างกายเศร้าหมองอืดอาดด้วยของบูดเน่า ลำบากยิ่งนัก เปลือยกาย ชูบผอม สะดุ้งหวาดเสียวมากทำงานหนัก ไม่กล้าปรากฏตัวเปรตพี่ชายของท่านเพียงคนเดียวกลัวเปลือยกายคลานไปแสดงตนแก่พระเถระในทางเปลี่ยวฝ่ายพระเถระก็ไม่ได้ใส่ใจถึงเดินผ่านไปอย่างสงบเปรตนั้นจึงบอกให้พระเถระรู้ว่าข้าพเจ้าคือพี่ชายของท่าน ซึ่งไปเกิดในเปรตโลกท่านผู้เจริญ มารดาบิดาของท่านตถาคต เกิดในยมโลกเพราะทำกรรมชั่วไว้จึงต้องไปเกิดในเปรตโลกเปรตมารดาบิดาของท่านเหล่านั้นตถาคต มีร่างกายเศร้าหมองอืดอาดด้วยของบูดเน่า ลำบากยิ่งนัก เปลือยกาย ชูบผอม สะดุ้ง หวาดเสียวมากทำงานหนัก ไม่กล้าปรากฏตัวขอท่านกรุณาอนุเคราะห์ให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้พวกเราเปรตที่ทำงานหนักจักเป็นอยู่ได้ด้วยทานที่ท่านให้แล้วพระเถระและภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เทียบวิณฑบาตแล้วกลับมาประชุมกัน

เพราะต้องทำภักติกจรร่วมกันพระเถระกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นแม้ทั้งหมดว่าขอท่านทั้งหลายจงให้ภัตตาหารตามที่ได้มาแก่ผมเถิดผมจักทำสังฆภัตเพื่ออนุเคราะห์ญาติทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นจึงมอบถวายพระเถระพระเถระจึงนิมนต์สงฆ์มาแล้วถวายทานครั้งถวายแล้วอุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายคือ มารดา บิดา และพี่ชายของเราขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเกิดในลำดับที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้ตนเองโภชนะสะอาด ประณีต สมบูรณ์ พร้อมด้วยกับมีรสต่างๆเกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้นหลังจากที่ได้ของกินนั้นเปรตผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี มีกำลังมี

^๕ ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๔๐๔-๔๓๘/๒๓๒-๒๓๖.

ความสุข ก็มาแสดงตนกล่าวว่าท่านผู้เจริญ ดูเอาเถิด โภชนะมีมากมายแต่พวกเรายังเปลือยกายอยู่ขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้ผ้านุ่งผ้าห่มเถิดพระเถระเลือกเก็บผ้าเก่าจากกองขยะเย็บผ้าเก่าให้เป็นจีวร แล้วได้ถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้ว ได้อุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายคือ มารดา บิดา และพี่ชายของเราขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิดในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั่นเองผ้าทั้งหลายก็เกิดมีแก่เปรตเหล่านั้นหลังจากได้ผ้าแล้ว เปรตผู้เป็นพี่ชายนุ่งห่มผ้าสวยงามมีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุขได้มาแสดงตนแก่พระเถระกล่าวว่าท่านผู้เจริญ ผ้านุ่งผ้าห่มของพวกเรามีมากกว่าผ้าที่มีในแคว้นของพระเจ้าันนทราชคือ ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ และผ้าฝ้ายผ้าแม่เหล่านั้นเหลือเฟือและมีค่ามากห้อยอยู่ในอากาศนั่นเองพวกเราเลือกนุ่งห่มเฉพาะผืนที่พอใจขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้บ้านเรือนเถิดพระเถระสร้างกุฏิไปไม้แล้วได้ถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลไปให้ว่าขอผลแห่งบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายคือ มารดา บิดาและพี่ชายของเราขอพวกญาติจงมีความสุขเถิด ในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั่นเองเรือนทั้งหลาย คือ ปราสาท และที่อยู่อาศัยอย่างอื่นซึ่งจัดสร้างไว้เป็นสัดส่วน ก็เกิดขึ้นในเรือน หมู่มนุษย์หาเป็น เช่น เรือนของพวกเราในเขตโลกนี้เหมือนเรือนในหมู่เทพเปล่งรัศมีรุ่งเรืองไปโดยรอบทั้ง ๔ ทิศขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้น้ำดื่มเถิดพระเถระจึงตักน้ำเต็มธมกรกแล้วได้ถวายสงฆ์ซึ่งมาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของเราคือ มารดา บิดา และพี่ชายขอพวกญาติของเรางจะมีสุขเถิด ในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั่นเองน้ำดื่มก็เกิดขึ้นเป็นสระโบกขรณีมีรูปสี่เหลี่ยม ลึกซึ่งบุญกรรมจัดสร้างไว้ดีแล้ว มีน้ำเย็น มีท่าราบเรียบ เย็นสบายมีกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้ ดารดาษด้วยดอกปทุมและอุบลผิวน้ำเต็มด้วยละอองเกสร เปรตเหล่านั้นอาบ และดื่มกินในสระนั้นแล้วแสดงตนแก่พระเถระ กล่าวว่าท่านผู้เจริญ น้ำดื่มของพวกเรามีมากเพียงพอแล้วบาปย่อมแผลต์ผลเป็นทุกข์แก่พวกเราเมื่อพวกเราเที่ยวไปต้องเดินเขยิกไปบนก้อนกรวด และหน่อหญ้าคาขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้ยานเถิดพระเถระได้รองเท้าแล้ว ได้ถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้ ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติ คือ มารดา บิดา และพี่ชายของเราขอพวกญาติของเรางมีความสุขเถิด ในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั่นเองเปรตทั้งหลายได้มาปรากฏพร้อมกับรถแล้วกล่าวว่า ท่านผู้เจริญพวกเราได้รับอนุเคราะห์ด้วยอาหาร ผ้านุ่งผ้าห่มบ้านเรือน ด้วยการให้น้ำดื่ม และยานทั้งสองเพราะฉะนั้นพวกเราจึงมาเพื่อไหว้ท่านผู้เป็นมุนีมีความกรุณาในโลก

ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลก็มีการทักษิณาทานอุทิศผลบุญกุศลให้แก่ญาติทั้งหลายดังข้อความที่กล่าวมาจากข้างต้นดังนั้นชาวมอญ หรือชาวมอญเมื่อเวลาถึงงานบำเพ็ญกุศลศพ หรือเมื่อฐานะดีขึ้นมีความเป็นอยู่สุขสบายขึ้นจึงมีความกตัญญูตเวทีจัดสร้างพระพุทธรูปกีดปีจ้าย ๔ กีดเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเสร็จแล้วจึงมีการอุทิศผลบุญกุศลให้แก่ญาติ โลกหลังความตายเป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นเพราะฉะนั้น การที่เราชวนช่วยการทำบุญกุศลก็ใช้แต่เพื่อตนแต่หวังเพื่อบุญ

กุศลที่ได้กระทำแล้วจะมีผลแก่ญาติทั้งหลาย ที่ล่วงลับไปแล้วเพราะเราไม่รู้ว่ามีชีวิตอยู่ได้ก่อกรรมสิ่งใดไปบ้าง จะไปกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมเราก็ไม่ทราบแน่ เพราะคนมอญหรือชาวมอญเชื่อในบุญกุศลตามหลักพระพุทธศาสนาต่าง

๓.๒.๒ บุคคลสูตร ว่าด้วยบุคคล ๔ ประเภท

เรื่องนี้เกิดขึ้นที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี ในครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่อันสมควร พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรดังนี้ว่า “มหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง พระผู้มีพระภาคจึงแสดง บุคคลสูตร^๖ ดังนี้

๑. บุคคลผู้มีมืดมาและมืดไป
๒. บุคคลผู้มีมืดมาแต่สว่างไป
๓. บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป
๔. บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป

บุคคลผู้มีมืดมาและมืดไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทหะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างผิดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกิน และเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ยมีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาตมักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขายังประพฤติกายทุจริต วิจจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อุปมาเหมือนบุรุษไปจากความมืดสู่ความมืดมืด หรือไปจากความมืดมาสู่ความมืดมา หรือไปจากสายเลือดชั่วสู่สายเลือดชั่ว แม้ฉันใด มหาบพิตร ตลาคตกกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปมาฉันนั้น บุคคลผู้มีมืดมาและมืดไป เป็นอย่างนี้แล บุคคลผู้มีมืดมาแต่สว่างไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทหะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างผิดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ยมีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาตมักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายสุจริต วิจจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อุปมาเหมือนบุรุษขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด มหาบพิตร ตลาคตกกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปมาฉันนั้น บุคคลผู้สว่างมาแต่สว่างไป เป็นอย่างนี้แล

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๑๖๑-๑๖๕.

บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติวินิบาต นรก

อุปมาเหมือนบุรุษลงจากปราสาทสู่คอกช้าง หรือลงจากคอกช้างสู่หลังม้า หรือลงจากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือลงจากพื้นดินเข้าสู่ที่มีดแม้นันไค มหาบพิตร ตลาคตกกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉัณนั้น บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่าง คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขาก็ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อุปมาเหมือนบุรุษก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า หรือก้าวไปด้วยดีจากคอกช้างสู่คอกช้าง หรือก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้นันไค มหาบพิตร ตลาคตกกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉัณนั้น บุคคล ผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างนี้แล มหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

มหาบพิตร บุรุษเข้ญใจไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มีความด่าริชั่วเป็นมิฉาติญญู ไม่มีความเอื้อเฟื้อ ด่าบริภาษสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆเขาเป็นคนไม่มีประโยชน์ เป็นคนมักโกรธ ย่อมห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงนรกอันโหดร้าย บุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้มีตมาและมืดไปมหาบพิตร บุรุษเข้ญใจ แต่มีศรัทธาไม่มีความตระหนี่ มีความด่าริประเสริฐมีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทานย่อมลูกรับสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆย่อมสำเหนียกในจรรยาอันเรียบร้อยไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงไตรทิพยสถานบุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้มีตมาแต่สว่างไป

มहाบพิตร บุรุษมั่งมี แต่ไม่มีศรัทธาเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มีความด่าริชู้เป็น
มิจฉาทิฎฐิ ไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อบริภาชสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆเขาเป็นคนไม่มี
ประโยชน์ เป็นคนมักโกรธยอมห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มहाบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงนรกอันโหดร้าย
บุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้สว่างมาและมืดไปมहाบพิตร บุรุษมั่งมี ทั้งมีศรัทธาไม่มีความตระหนี่ มีความ
ดำริประเสริฐมีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทานย่อมลูกรับสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆยอม
สำเหนียกในจรรยาอันเรียบร้อยไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มहाบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงไตรปิฎกสถานบุคคล
ประเภทนี้ ชื่อว่าผู้สว่างมาและสว่างไป

การทำบุญกุศลต่าง ๆ การให้ทานการรักษาศีลการเจริญภาวนา เพราะว่าบุคคลเห็น ภัย
คือมรณะ ปุถุชนทั้งหลายแม้มิได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานจนได้ฌาน ก็จะทำบุญสิ่งต่าง ๆ
การให้ทานการสร้างกรรมของบุคคลทั้งหลาย ซึ่งธรรมดาของคนเรานั้นจะไม่สามารถมองเห็นด้วยตา
เปล่าพระผู้มีพระภาคก็เคยตรัสเรื่องแบบนี้ในหลายเรื่องเช่นเวสสันดรชาดกหรือประวัติของพระสาวก
หรือบุคคลต่าง ๆ ในแต่ละโอกาสและสถานการณ์ในพระไตรปิฎกก็มีเรื่องของบุญกุศลที่บุคคลต่าง ๆ
ได้กระทำแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดาหรือผู้ที่เกิดในวิมาน ที่เรียกว่าวิมานวัตถุคือประมวลเรื่องของพวกเขา
เกิดในวิมานจำนวน ๘๕ เรื่องโดยแต่ละเรื่องเป็นเรื่องเล่าซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของเรื่องเป็นผู้เล่าเหตุที่เล่า
เพราะมีผู้ถามเหตุที่ถามเพราะเมื่อได้เห็นวิมานและทิพยสมบัติต่าง ๆ แล้วรู้สึกแปลกใจรู้สึกชื่นชม
ยินดีจึงถามเพื่อขอทราบความเป็นมาพูดถามได้แก่พระผู้มีพระภาคบ้าง (ในกรณีที่เทวดาองค์นั้น ๆ
ลงมาเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพบ้าง (เมื่อทรงทราบประวัติของวิมานใดแล้ว ก็ตรัสบอกแก่ท่านพระมหา
โมคคัลลานเถระในกาลต่อมา) เทวดากันเองบ้างพระเถระทั้งหลายบ้างแต่โดยส่วนมากได้แก่ท่านพระ
โมคคัลลานเถระผู้เป็นเลิศทางฤทธิ์ พระอรรถกถาจารย์รณาคำภีร์ปรมัตถ์ที่ปนีอรรถกถาวิมานวัตถุ
กล่าวถึงความเป็นมาของวิมานต่าง ๆ ไว้ตอนหนึ่งความว่าวันหนึ่งในขณะอยู่ในที่หลีกเร้นท่านพระมหา
โมคคัลลานะเถระเกิดความคิดขึ้นว่ามีผู้คนผู้มีจิตศรัทธาจำนวนไม่น้อยที่ได้รักษาศีลทำบุญให้ทานแก่
พระทักษิณียบุคคลตามกำลังศรัทธาบำตากับหลักทรัพย์บ้างท่านเหล่านั้นเมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดใน
วิมานของตนของตนในเทวโลกควรจะไปสอบถามถึงบุพกรรมที่เป็นเหตุให้ท่านเหล่านั้นได้วิมานนั้นๆ
แล้วกลับมากราบทูลพระผู้มีพระภาคเพื่อทรงแนะนำชาวโลกได้ดำเนินตามท่านเหล่านั้นบ้างคิดแล้วจึง
ออกจากที่หลีกเร้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลขอพระบรมพุทธานุญาตไปจาริกในเทวโลกเมื่อได้รับแล้ว
จะสำเร็จขึ้นไปยังเทวโลกเที่ยวสถานเทพบุตรและเทพธิดาทั้งหลายว่าเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร
ไว้จึงจะมาเสวยทิพยสมบัติอันรุ่งเรืองมีอานุภาพน่ายุอยู่ในวิมานอันสวยงาม ตรการตาเช่นนี้ท่านกลับ

ลงมาจากเทวโลกแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทุกประการซึ่งเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่างๆ^๗ ตัวอย่างเช่น ปัลลิ่งกวิมาน^๘

๓.๒.๓ ปัลลิ่งกวิมาน ว่าด้วยวิมานที่มีบัลลังก์สวยงามเกิดแก่หญิงผู้ประพฤติดุธรรม

(พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพธิดานั้นด้วยคาถาว่า) เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เธอแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้หลายรูปแบบอยู่บนบัลลังก์วิมานอันเลอเลิศ น่านอน โอโถง วิจิตรด้วยแก้วมณี และทองคำ เรี่ยรายด้วยดอกไม้อันหนึ่ง รอบข้างเธอมีเทพอัปสรเหล่านี้พ้อนรำขับร้องให้บันเทิงใจอยู่เสมอ เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เมื่อเธอเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไรไว้ จึงได้สำเร็จเป็นเทพธิดาผู้มีฤทธิ์ เพราะบุญอะไร เธอจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้

(เทพธิดาตอบว่า) เมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ เป็นลูกสะใภ้ในตระกูลที่มั่งคั่ง ตระกูลหนึ่งมีนิสัยไม่มักโกรธ ปฏิบัติตามคำสั่งของสามีเสมอ ไม่ประมาทในการรักษาอุโบสถศีล เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์ยังสาวอยู่ ไม่ประพฤติผิดต่ำ มีใจดี ทำตัวให้สามีโปรดปรานชาติก่อนดิฉันมีความประพฤติน่าพอใจทั้งวันและคืน เป็นคนมีศีลได้บำเพ็ญสิกขาบททั้งหลายอย่างครบถ้วนคืองดเว้นจากการฆ่าสัตว์ไม่ลักทรัพย์ มีการงานทางกายบริสุทธิ์ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ์สะอาด ไม่กล่าวเท็จ และไม่ดื่มน้ำเมา มีใจเลื่อมใสประพฤติดุตามธรรม ปลาบปลื้มใจเข้าจำอุโบสถศีลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ทุกวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำและ ๘ ค่ำแห่งปักษ์และตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ครั้นสมาทานกุศลธรรมอันประเสริฐ ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ อันสูงสุดมีสุขเป็นอันอันสงส์เช่นนี้แล้ว ดิฉันเป็นคนดีปฏิบัติตามคำสั่งของสามีเสมอเป็นสาวิกาของพระสุตมมาก่อนครั้งทำกุศลกรรมเช่นนี้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ตายแล้วมาสู่สวรรค์ มีส่วนได้เสวยทิพยสมบัติอันวิเศษ จึงได้สำเร็จเป็นเทพธิดาผู้มีฤทธิ์ในอภิสัมปรายภพดิฉันมีหมู่เทพอัปสรห้อมล้อม มีรัศมีในตัวเองบันเทิงใจอยู่ในวิมานปราสาทที่ยอดเยี่ยมมนารื่นรมย์ใจหมู่เทพและเทพธิดาพากันมาชื่นชมดิฉันผู้มีอายุยืนซึ่งมายังเทววิมานนี้

๓.๓ ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการทำทาน

การให้ทานนั้นเมื่อให้แล้ว ผู้ที่รู้จักให้ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับเป็นธรรมดา โดยผลนั้นจะย้อนกลับมาหาตัวของผู้ที่ทำเอง แม้ว่าเราจะต้องการหรือไม่ก็ตามผลอานิสงส์ของการทำทานใหญ่ทั้งสามประเภท

ในเรื่องของอานิสงส์ของการทำบุญนี้ได้มาจากความเมตตาของครูบาอาจารย์ท่านหนึ่งและเรียบเรียงจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นความรู้และเป็นกำลังใจสำหรับผู้ที่ยกสร้างบุญบารมีทั้งปวงเป็นผลของบุญที่ทำความจำแนกไปตามลักษณะทาน และอาการที่ได้ทำทานนั้นๆ

^๗ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บทนำพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘-๙.

^๘ พ.ว. (ไทย) ๒๖/๓๐๗-๓๑๕/๔๙-๕๐.

๑) ผลแห่งทานตาม “อาการแห่งการให้”

(๑) การบริจาคทานด้วยความเลื่อมใส จะมีผลอานิสงส์ทำให้ได้รับความเคารพนับถือจากผู้คนรอบข้าง ชีวิตมีความสุข จิตใจผ่องใสเบิกบาน

(๒) การบริจาคตามกาลเวลา คือรู้จักให้ทานในเวลาที่เหมาะสมและให้เป็นประจำ อานิสงส์ก็จะทำให้ไม่เป็นผู้ขาดแคลนในทรัพย์ ไม่ต้องตกทุกข์ได้ยากในเวลาเดือดร้อน จะมีความช่วยเหลือเข้ามาเสมออย่างคาดไม่ถึงและไม่มีความตกต่ำ

(๓) การบริจาคทานด้วยมือตนเอง มีผลอานิสงส์ทำให้นิ้วมือเรียวงาม ร่างกายงามสง่า บุคลิกภาพดูดีเป็นที่นิยมยกย่องของคนทั้งหลาย

(๔) การบริจาคด้วยการเคารพนับถือต่อผู้รับ จะได้รับความยกย่องนับถือตอบ และมีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคง ผู้คนชื่นชมสรรเสริญ ไม่มีใครกล้านินทาว่าร้ายให้เสื่อมเสีย หากมีบิรวารก็จะเชื่อฟัง อบรมสั่งสอนได้ง่ายไม่ต้องเป็นทุกข์ทรมานกายและใจ

๒) ผลแห่งทานแบ่งตาม “ประเภทของทาน”

(๑) การถวายกฐินแด่พระภิกษุการถวายกฐินเป็นสุดยอดของทานวัตถุ เป็นทานที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานให้กับมนุษย์ เพราะบุญที่เกิดขึ้นจะปรากฏแก่ผู้ให้และผู้รับเป็นบุญที่หาที่สุดไม่ได้ เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สถิตอยู่ในนิมานแก้วสูง ๕ โยชน์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวารถึง ๑ หมื่นเป็นเทพที่ได้นุ่งผ้าทิพย์ ในด้านความเป็นอยู่ปัจจุบันชาติก็จะไม่ลำบากมีกินมีใช้ไม่ตกต่ำ

(๒) การถวายองค์พระพุทธรูปให้วัดอานิสงส์ในการถวายองค์พระพุทธรูป ทั้งองค์เล็กหรือองค์ใหญ่ก็ตาม ส่งผลให้เกิดการสร้างบารมี มีศักดิ์มีศรีเป็นที่รักและเคารพทั้งเทพและเทวดาตลอดจนสิ่งมีชีวิตในภพภูมิทั้ง ๓ โลก เมื่ออยู่ในโลกทิพย์จะมีรัศมีกายที่สว่างไสว หากเมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะมีรูปร่างอันงดงามอวัยวะครบถ้วนทั้ง ๓๒ ประการ ทำให้บุคคลผู้นั้นหลุดพ้นจากภยันตรายอันตรายต่างๆ เมื่อตายไปแล้วจะไม่ไปสู่อบายภูมิคือไม่มีวันลงนรกได้เลย เมื่อยังชีพอยู่ย่อมจะเจริญก้าวหน้าและถึงสิ้นความสำเร็จทั้งปวง สามารถตั้งจิตอธิฐานเข้าสู่พุทธภูมิได้

(๓) การถวายสังฆทานอานิสงส์ของการถวายสังฆทานจะทำให้ไม่มีโอกาสได้พบสิ่งที่ลำบากยากแค้น มีแต่ความสุขสมบูรณ์ทั้งภพนี้ และภพหน้า แม้ไปเกิดในภพใดก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ บริบูรณ์ไปด้วยลาภยศ โภคทรัพย์ พ้นทุกข์ทั้งปวงเสวยสุขสมบัติทั้งสามประการอย่างเพียบพร้อมได้แก่

๑. มนุษย์สมบัติ อันหมายถึงมีความเป็นมนุษย์รูปงามและอวัยวะสมบูรณ์

๒. สวรรค์สมบัติมีทรัพย์สินเงินทองมากมายไม่เดือดร้อน

๓ นิพพานสมบัติ เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และพร้อมจะถึงนิพพานได้เมื่อสิ้นอายุไปแล้วจะไปเกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดา สถิตอยู่ในวิมานทองบนสวรรค์

(๔) การถวายปัจจัยภิกษุอาพาธ อานิสงส์จะทำให้สุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรงดี ทั้งภพนี้และภพต่อไปจะไม่มีโอกาสเจ็บป่วย หรือมีอุบัติเหตุอันตรายใดๆ เกิดขึ้นเลย

(๕) การถวายระฆัง จะมีน้ำเสียงไพเราะเสียงดังกังวาน มีความไพเราะสดใสน่าฟัง เสียงขจรขยายไปทั่ว

(๖) การถวายดอกไม้เครื่องหอม อานิสงส์ทำให้มีรูปร่างหน้าตาหล่อเหลา หรือสวยงาม บุคลิกภาพดี สง่าผ่าเผย กลิ่นกายหอมสะอาดมีเสน่ห์ชวนให้เข้าใกล้ เกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะมีรูปเป็นทรัพย์

(๗) ให้ปัจจัยให้ผู้ป่วยอนาถา อานิสงส์จะมีสุขภาพดี แข็งแรงทั้งภพนี้และภพต่อไป มีผิวพรรณวรรณะสดใส ทั้งกายและใจ อุดมสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน

(๘) ให้ทุนการศึกษา นักเรียนนักศึกษา อานิสงส์จะทำให้เป็นผู้รู้ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉียบแหลมไม่ตกต่ำในทุกๆ ภพ ทุกๆ ชาติ และอานิสงส์นี้มีผลถึงลูกหลานวงศ์ตระกูลให้กลายเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลมเรียนเก่ง และเป็นคนดี

(๙) ให้ทุนกับมูลนิธิผู้พิการตาบอด ด้วยอานิสงส์จะทำให้มีดวงตาที่แจ่มใส สามารถมองเห็นสังขารได้ทิพยญาณ (จักขุหรือ ตาทิพย์) มีความสุขทุกภพทุกชาติเข้าสู่กระแสนิพพานได้ง่าย

(๑๐) ให้ทุนกับมูลนิธิผู้พิการหูหนวก ด้วยอานิสงส์จะทำให้ได้ทิพยโสต (หูทิพย์) ล่วงรู้ถึงจิตใจคน สามารถสำเร็จญาณเข้าสู่กระแสพระนิพพานได้ง่าย

(๑๑) ให้ทุนหรือบริจาคแต่โครงการสาธารณภัย เช่น การแจกทานผ้าห่ม อาหาร เสื้อผ้าเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ อานิสงส์จะมีแต่ความสุขสมบูรณ์ มีแต่ความอบอุ่นไม่ขาดแคลนในทุกภพชาติ บุญกุศลถึงบุตรหลานบริวาร

(๑๒) การไล่ชีวิตโค กระบือ ด้วยอานิสงส์แห่งทานนี้จะทำให้เป็นผู้ที่มีอายุที่ยืนยาว ปราศจากทุกข์โรคภัย ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เรื่องคับแค้นใจจะคลายและหายไปเป็นที่เคารพเมตตาทั้งสามโลกเพราะโค กระบือ เป็นสัตว์ใหญ่ที่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม เช่นเดียวกับมนุษย์และอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างแม่ลูก เหมือนดั่งมนุษย์

(๑๓) การปล่อยนก ด้วยอานิสงส์จะมีอิสรภาพในชีวิตไม่ต้องถูกจองจำ สามารถเดินทางไปยังทุกหนแห่งได้โดยสวัสดิภาพหากเกิดคดียุติธรรมที่ถูกกักขังหรือถูกเอาเปรียบก็จะหลุดรอดพ้นภัยจากคดีเหล่านั้น

(๑๔) การปล่อยปลา ด้วยอานิสงส์การให้ชีวิตของปลา จะทำให้พ้นจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตยืนยาว (อานิสงส์ในการไล่ชีวิตโค กระบือ ปล่อยนก ปล่อยปลา นี้ เป็นการให้ชีวิตทั้งสามทาง คือ สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก ถือว่าเป็นการทำทานเพื่อให้ชีวิตแบบครบสูตรทุกประการ

(๑๕) การสร้างหลังคาวิหารถวายวัดอานิสงส์แห่งทานนี้จะทำให้มีความสุขความเจริญที่สมบูรณ์ทั้งภพนี้และภพหน้ามีผู้คอยปกป้องดูแลรักษา คอยช่วยเหลือคุ้มครองเมื่อมีภัยมาคุกคามเมื่อสิ้นอายุขัยจะปรากฏในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อุดมด้วยวิมานแก้ว วิมานทอง พร้อมด้วยบริวารมากมาย

(๑๖) การสร้างกุฏิถวายวัดการสร้างกุฏิถวายวัด จะเป็นการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาเพราะเป็นการสร้างที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร จะเป็นบารมีอันยิ่งใหญ่เมื่อเป็นมนุษย์เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วจะเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สถิตอยู่ในวิมานอันงดงามด้วยแก้วเจ็ดประการ แวดล้อมด้วยนางฟ้า นางเทพอัปสรเป็นบริวารเสวยสุขอยู่เป็นเวลานาน

(๑๗) การสร้างศาลาการเปรียญศาลาการเปรียญเป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรมและที่พักสำหรับพระภิกษุสงฆ์และกัมบังแดดฝนให้คนทั้งหลายที่สัญจรไปมา ย่อมให้เกิดอานิสงส์ทั้งภพนี้และภพหน้า ย่อมอุดมไปด้วยบุญกุศลให้ถึงซึ่งความสำเร็จที่ผู้ให้ปรารถนา นึกปรารถนาสิ่งใดก็จะได้ตามที่หวัง

(๑๘) การสร้าง หรือการบูรณเจตีย์การสร้างหรือการบูรณเจตีย์ถือเป็นกุศลจริยาอันประเสริฐ ก่อเกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตอย่างมหาศาล เพราะเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ให้คนทั่วไปได้สักการบูชาอานิสงส์ผลบุญนี้ ย่อมประสบความสำเร็จความสุขความเจริญบริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ และลาภยศสรรเสริญ ทั้งในภพชาตินี้และภพชาติหน้า

(๑๙) ถวายทุนการศึกษาพระปริยัติธรรมด้วยอานิสงส์แห่งทานนี้จะทำให้สามารถเรียนรู้เข้าใจทั้งทางโลกและทางธรรมได้ง่ายศึกษาพระไตรปิฎกสำเร็จโดยเร็ว สามารถเข้าถึงพระนิพพานได้ง่าย

(๒๐) ถวายพระไตรปิฎกด้วยอานิสงส์แห่งทานจะทำให้กลายเป็นผู้มีปัญญาเลิศล้ำสามารถที่จะมองเห็นภพภูมิตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติ มีอานิสงส์ที่จะประมาณได้ หากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะได้เป็นพระราชาที่ยิ่งใหญ่สมบูรณ์ด้วยแก้วเจ็ดประการ คือ ข้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว ดวงแก้ว จักรแก้ว และชั้นดุสิต บริบูรณ์ด้วยวิมานปราสาทแก้ว ถึง ๘๔,๐๐๐ ปราสาท นับว่าเป็นอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ

จากที่กล่าวมาจากข้างต้นเป็นการพรรณนาการให้ทานสิ่งของต่างๆ พระพุทธเจ้าเองก็ยอมรับว่าการให้ทานมีผลานิสงส์ ว่าย่อไปบังเกิดในสวรรค์ มีความบันเทิง เพราะได้รับผลของการ

บริจาทาน ดังนี้แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่าง คือ

อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรม-ทาน (การให้ธรรม) บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ธรรมทานเป็นเลิศการจำแนก ๒ อย่าง คือ การจำแนกด้วยอามิส และการจำแนกด้วยธรรมบรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกด้วยธรรมเป็นเลิศการอนุเคราะห์ ๒ อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ เป็นนาบุญอันเลิศของโลกเมื่อทราบชัฏทาน และการจำแนกพระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญว่า ยอดเยี่ยมอย่างยิ่ง ใครเล่าจะไม่ถวายทานในกาลอันสมควรประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมนั้นย่อมสำเร็จแก่คน ๒ ฝ่าย คือฝ่ายแสดงธรรมและฝ่ายฟังธรรม ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสอนของพระสุคต และผู้ไม่ประมาทในคำสอนของพระสุคตแม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

และการทำทานทั้งหลายทั้งปวง เป็นการขึ้นชื่อว่าการเป็นการทำความดี เพราะการให้ทานนั้นการที่เราเสียสละความสุขที่เรามีให้แก่ผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขของเราแล้วก็ย่อมมีความสุขความเดือดร้อนของผู้อื่นย่อมบรรเทาลงเมื่อความเดือดร้อนของผู้อื่นบรรเทาลงก็ย่อมมีความร่มเย็นภาพร่มเย็นนั้นก็เพื่อแผ่กลับมาหาเราเพราะฉะนั้นการให้ ย่อมเป็นการทำความดีความดีนั้นผู้กระทำแล้วย่อมไม่มีความเดือดร้อนใจมีความสบายใจ

ชาวมอญหรือชาวมอญทั้งหลายมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความเชื่อกันว่าเมื่อเกิดได้เป็นคนแล้วย่อมมีการชวนชวายเป็นการสร้างบุญกุศลเพื่อประดับไว้กับตนเพราะมีความเชื่อในโลกนี้และโลกหน้าโดยเชื่อว่าบุญกุศลที่ได้กระทำแล้ว ย่อมเป็นที่พึงเมื่อตายจากโลกนี้ไปและเป็นสมบัติที่จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดใหม่ในโลกหน้าดังนั้นแล้วเมื่อมีโอกาสที่จะได้ทำบุญกุศลต่างๆชาวมอญหรือชาวมอญย่อมที่จะไม่พลาดโอกาสในการสร้างบุญกุศลเพราะบุญกุศลนี้ พระพุทธเจ้ายังตรัสสรรเสริญและแสดงอานิสงส์แห่งการทำบุญดังนี้

แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ “ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ประการนี้ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน
๒. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล
๓. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล”พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่าผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้นที่ให้ผลเลิศติดต่อกันไปมีสุขเป็นกำไรคือควรบำเพ็ญทานควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ และควรเจริญเมตตาภาวนาบัณฑิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการที่เป็นเหตุให้เกิดสุขดังกล่าวมานี้แล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียนกันแม้เนื้อความนี้พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้วข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล^{๑๐}

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อยทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลนิดหน่อย และไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคร้ายในมนุษย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลพอประมาณ แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคดีในมนุษย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ในชั้นนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราชได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อภิไธยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์รสที่เป็นทิพย์ โภภะที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ภิกษุทั้งหลาย

ท้าวสักกะจอมเทพในชั้นดาวดึงส์นั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นดาวดึงส์ได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภภะที่เป็นทิพย์ ดังในเรื่อง สักกทานสูตร^{๑๑}

ว่าด้วยการเปล่งอุทานของท้าวสักกะ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถานเขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะนั่งเข้าสมาธิอย่างใดอย่างหนึ่งโดยบัลลังก์เดียวอยู่เป็นเวลา ๗ วัน ณ ถ้าปีปผลึกหา ครั้นล่วงไป ๗ วัน ท่านพระมหากัสสปะก็ออกจากสมาธินั้น เมื่อท่านพระมหากัสสปะออกจากสมาธินั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “ทางที่ดี เราควรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์

^{๑๐} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕-๔๑๖.

^{๑๑} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๒๒๒-๒๒๓.

สมัยนั้น เทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์ชวนขวายเป็นให้ท่านพระมหากัสสปะได้รับ บิณฑบาต ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะจึงห้ามเทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์เหล่านั้น ในเวลาเช้า ครอง อันตราสกถีบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ขณะนั้น ท้าวสักกะจอมเทพมีพระ ประสงค์จะถวายบิณฑบาตแก่ท่านพระมหากัสสปะ จึงทรงแปลงพระวรกายเป็นนายช่างผูกทอผ้าอยู่ นางสุชาดาอสุรกายกำลังกรอด้ายหลอด ฝ่ายท่านพระมหากัสสปะเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอก ถึงนิเวศน์ของท้าวสักกะจอมเทพ ท้าวเธอได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัสสปะกำลังเดินมาแต่ ไกล จึงเสด็จออกจากเรือนทรงต้อนรับ ทรงรับบาตรจากมือเสด็จเข้าเรือน ทรงคดข้าวสุกจากหม้อใส่ เต็มบาตรถวายท่านพระมหากัสสปะ บิณฑบาตนั้นได้มีแกงและกับข้าวหลายอย่าง ท่านพระมหากัสสปะได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้เป็นใครหนอ จึงมีฤทธาภาพถึงปานนี้” ลำดับนั้นท่าน พระมหากัสสปะได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “คงเป็นท้าวสักกะจอมเทพแน่” จึงได้กล่าวกับท้าวเธอดังนี้ว่า “ท้าวโกสีย์ ทำไมพระองค์จึงทรงทำอย่างนี้ ต่อไปอย่าได้ทำเช่นนี้อีก” ท้าวสักกะจอมเทพตรัสตอบว่า “ขอรับ ท่านกัสสปะ พวกเราทั้งหลายก็ต้องการบุญ จึงควรทำบุญเหมือนกัน” ต่อจากนั้น ท้าวสักกะ จอมเทพทรงอภิวาทท่านพระมหากัสสปะ ทรงทำประทักษิณแล้วเสด็จเหาะขึ้นไปในอากาศ ทรงเปล่ง อุทานกลางอากาศ ๓ ครั้งว่า “โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้วโอ เรา ได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้วโอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่าน พระมหากัสสปะแล้ว”

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับอุทานที่ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเหาะขึ้นไปในอากาศทรง เปล่งกลางอากาศ ๓ ครั้งว่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า เทวดาทั้งหลายย่อมเคารพภักษผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน ไม่เลี้ยงคนอื่นผู้คงที่ ผู้สงบ มีสติ อยู่ทุกเมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่ สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขา ย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นยามา ภิกษุทั้งหลายท้าวสุยามเทพบุตรในชั้นยามานั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่ สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นยามาได้โดย ฐานะ ๑๐ ประการคือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจทรัพย์ที่เป็นทิพย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยา วัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่งทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญ กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต ภิกษุทั้งหลาย

ท้าวสันดุสิตในชั้นดุสิตนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่ สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นดุสิตได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คืออายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจทรัพย์ที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี ภิกษุทั้งหลาย

ท้าวสุณิมิตเทพบุตรในชั้นนิมมานรดีนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นนิมมานรดีได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ... โภภะที่เป็ทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสวตติเทพบุตรในชั้นปรนิมมิตวสวัตดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โภภะที่เป็ทิพย์

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล^{๑๒} ในวิมานวัตถุ^{๑๓} ที่กล่าวมาถ้ามองภาพรวมจะได้ข้อสรุปอย่างหนึ่งคือเทพบุตรและเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้นต่างก็ได้ทำบุญกุศลไว้เมื่อครั้งอยู่ในโลกนี้เช่นทำอัฐศีลกรรมต่อท่านผู้มีศีลบ้าง ถวายทานบ้าง รักษาศีลบ้าง ต่างประทีปโคมไฟบ้าง ฟังธรรมบ้าง ตั้งอยู่ในธรรมเช่นมีความสัตย์ ความไม่โกรธความซื่อสัตย์ต่อสามี บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา หรือแม้แต่กบที่มีความเลื่อมใสในพระสุรเสียง พระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมอยู่ก็ได้ไปเกิดในสวรรค์

ภาพรวมนี้ถ้ามองเิน ๆ อาจจะเห็นว่าการไปเกิดในสวรรค์นั้นง่ายเหลือเกินเพราะทำความดีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ได้ไปแล้วความจริงหาเป็นเช่นนั้น ไม่ผู้ที่ได้เกิดในสวรรค์ล้วนแต่เคยทำบุญกุศลถูกต้องครบถ้วนตามหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งมิใช่จะทำได้โดยง่ายหลักการทำบุญกุศลของพระพุทธศาสนามีดังนี้

๑. หลักทานการให้ทานที่สมบุรณ์ครบถ้วนจะมีผลมากมีอานิสงส์มากองค์แห่งการให้ทานมี ๔ อย่างคือ

๑.๑ วัตถุสัมปทา ถึงพร้อมด้วยวัตถุ คือบุคคลผู้เป็นที่ตั้งที่รองรับทาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเขตสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเขตคือนา หมายถึงนาบุญในที่นี้ทั้งวัตถุและเขต ทานหมายถึงทักษิณบุญบุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือเป็นพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมบัติได้

^{๑๒} อง.อภุฎก (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔-๒๕๖.

^{๑๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,บพนาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่ ๑,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ,๒๕๓๙), หน้า ๓๓-๓๕.

๑.๒ ปัจจัยสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัจจัย คือสิ่งที่จะให้ท่านต้องบริสุทธิ์ได้มาโดยชอบธรรม มากน้อยไม่สำคัญ

๑.๓ เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเจตนาคือต้องมีเจตนาดีทั้ง ๓ กาลได้แก่ก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้ เจตนาดีก่อนให้เรียกว่าปุพพเจตนา เจตนาดีกำลังให้เรียกว่ามัญจนเจตนา เจตนาดีหลังให้เรียกว่า อปราปรเจตนา ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในอังกรุปेतวัตถุ^{๑๔} ตอนหนึ่งว่า

“บุคคลผู้มีสีหน้าผ่องใส เพราะเห็นเหล่าชนผู้ขอครั้นให้ท่านแล้วมีใจเบิกบานนี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ(บุญ) ก่อนแต่ให้ก็มีใจดีเมื่อกำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใสครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบานนี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ”

๑.๔ คุณาติเรกสัมปทา ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษคือผู้รับทานมีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เพ็งออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ

๒. หลักศีลการรักษาศีล ๕ กัตติศีล ๘ หรืออุโบสถศีลก็ดี คือความตั้งใจงดเว้นจากบาปอกุศลทั้งหลายยอมส่งผลให้อยู่เป็นสุขในปัจจุบันตายแล้วให้เกิดใน โลกสวรรค์และเป็นบาทให้เจริญสมณธรรมฐานและวิปัสสนาธรรมฐานจนบรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือพระนิพพานทำให้หยุดการเวียนว่ายตายเกิดในที่สุด อานิสงส์ของศีล^{๑๕} ๕ ประการ ดังนี้ คือ

๑. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล

๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมขจรไปนี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล

๓. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตามย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล

๔. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล

๕. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล ภิภุขุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีลมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล

^{๑๔} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๐๔-๓๐๕/๒๑๖.

^{๑๕} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๖.

๓. หลักภาวนาคือการเจริญสมณะกรรมฐานเพื่อให้ได้เกิดสมาธิเกิดฌานแล้วใช้สมาธิและฌานเป็นฐานเจริญวิปัสสนากรรมฐาน คือใช้ปัญญาขณจิตว่าง พิจารณาสภาวธรรมต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งตามความจริงจนบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือพระนิพพาน ดังใน ยุคันทกถา^{๑๖} ว่าด้วยการเจริญธรรมที่เป็นคู่ มีดังนี้

๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิปัสสนามีสมณะนำหน้า เมื่อเธอเจริญวิปัสสนามีสมณะนำหน้า มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติเจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นเมื่อเธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป

๒) ภิกษุเจริญสมณะมีวิปัสสนาหน้า เมื่อเธอเจริญสมณะมีวิปัสสนาหน้า มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นเมื่อเธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป

๓) ภิกษุเจริญสมณะและวิปัสสนาคู่กันไป เมื่อเธอเจริญสมณะและวิปัสสนาคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นเมื่อเธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่ง มรรคนั้นย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป

เมื่อนำหลักการทั้ง ๓ หลักนี้ไปเปรียบเทียบกับหลักปฏิบัติของเทพบุตรของเทพธิดาของเจ้าของวิมานเหล่านั้นจะเห็นว่าส่วนใหญ่ได้ทำทานเช่นถวายอ้อยท่อนเดียวก็มี ถวายผลไม้คนเดียวก็มี ถวายน้ำข้าวก็มี ถวายเข็มเย็บผ้าเล่มเดียวก็มี แต่ได้ถวายแต่พระอริยบุคคลมีท่านพระสารีบุตรเถระ ท่านพระโมคคัลลานเถระ พระมหากัสสปเถระ พระผู้มีพระภาค บางรายได้ถวายแต่ท่านผู้เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆซึ่งเป็นทักษิณบุคคล มีคุณสมบัติพิเศษ ส่วนท่านที่รักษาศีล ๕ รักษาอุโบสถศีลอุโบสถ เป็นประจำและยังมีโอกาสได้ถวายทานด้วยจิตใจด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธาก็มีมาก นอกจากนี้ผู้ได้ฟังธรรมและเจริญภาวนาจนบรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล สกทาคามีผลก็มีมาก ตัวอย่างผลบุญเรื่องเปสวตีวิมาน ^{๑๗}ในวิมานวัตถุมีดังนี้

วิมานที่ดีฉันได้แล้วนี้ มีฝูงนกกระเรียน นกยูงและนกเขาไฟเที่ยวบินร่อนร้องไปมาทั้งนกนางนวลและพญาหงส์ทองซึ่งเป็นนกทิพย์เที่ยวบินว่อนไปมาอยู่ และอิงคะนึ่งไปด้วยฝูงนกเป็ดน้ำ นก กาน้ำนกดูเหว่าและฝูงนกประเภทอื่นๆ มีไม้ดอกและไม้เลื้อยแผ่กิ่งก้านสาขานานาชนิดมีต้นแคฝอย ต้นหว่า ต้นโอศก ดิฉันจะเล่าเหตุผลที่ดีฉันได้วิมานนี้ถวายพระคุณเจ้า

พระคุณเจ้าโปรดฟังเถิดเจ้าคะ ข้าแต่พระคุณเจ้า ในชาติก่อน ดิฉันได้เกิดเป็นหญิงสะใภ้ในหมู่บ้านชื่อนาฬคาม อยู่ทางทิศตะวันออก ของแคว้นมคธ อันรุ่งเรือง ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นรู้จัก

^{๑๖} ขุ.ป. (ไทย). ๓๑/๑/๔๑๓.

^{๑๗} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๕๓-๖๕๗/๗๓.

ดิฉันในนามว่า เปสวดี ดิฉันนั้นหัวใจเบิกบาน ได้ส่งสมกุศลกรรมไว้ในชาติปางก่อนนั้น คือได้เกลียดอกคำโรยลงบูชาพระอุปติสสเถระ ที่ทวยเทพและมนุษย์พากันบูชาผู้มากไปด้วยกุศลธรรม มีคุณธรรมสุดประมาณซึ่งดับกิเลสแล้วครั้งนั้นบูชาพระเถระผู้มีคุณอันโอฬาร ครองเรือนร่างเป็นชาติสุดท้ายผู้บรรลุนุपाติเสสนิพพานแล้ว ดิฉันจึงละร่างมนุษย์มาเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ครอบครองวิมานในเทวโลกนี้จากเรื่องในคัมภีร์ที่กล่าวมาจึงทำให้ชาวมอญ มีความเชื่อและศรัทธา ในการทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนาอย่างเคร่งครัดและสืบทอดกันมา มาจนถึงปัจจุบัน

๓.๔ บทสรุป

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาส่วนใหญ่แล้วจะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันในเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดจากญาติมิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวมอญก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าไม่สบายใจในที่กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหยาแวกี้ คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็คือคติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชน

บทที่ ๔

การจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี

ในธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญ ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี ที่ยังคงได้รับปฏิบัติสืบทอดกันอยู่ในปัจจุบัน การจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก หรือฉลองพระใหม่ สักองค์เพื่อเป็นบุญกุศลแก่ตน การจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก หรือฉลองพระใหม่ เป็นธรรมเนียมโบราณตั้งแต่สมัยอพยพมาจากเมืองมอญ ซึ่งในปัจจุบันชาวมอญในฝั่งพม่าก็ยังคงมีปฏิบัติกันอยู่สำหรับชาวไทยเชื้อสายมอญ ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี ก็ยังคงการจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก กันอยู่การจัดพิธีกรรมจะมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ ในคราวทำบุญเจ็ดวันของผู้วายชนม์ ในกรณีนี้ จะหมายถึงการที่ตายดี เพราะสมัยก่อนการที่จะรักษาสภาพศพนั้นมีข้อจำกัด ดังนั้นเมื่อศพอืดพองจนหน้าท้องดันปลายกรรไกรที่ห้อยอยู่กับปลายเชือกที่ โฉงแหนะ หย่อนลง ก็จะต้องนำศพออกไปเผาได้ ซึ่งจะไม่เกิน ๓-๔ วัน จึงยังคงมีเวลาที่จะจัดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่ อีกลักษณะหนึ่งคือการตายที่ไม่ดี คือการตายที่จะต้องทำอย่างรีบเร่งจนไม่มีโอกาสแม้จะมีพระมาบังสุกุล อาจจะจะต้องรีบเผาเพราะโรคระบาด และการฝังเพราะการตายที่ไม่ดี ซึ่งสมัยก่อนด้วยข้อจำกัดทางฐานะการเงิน จึงอาจจะฝังทิ้งไปเลยก็มี ต่อมาภายหลังเมื่อมีฐานะดีขึ้นเมื่อหวัระลึกถึงบุญคุณในบุพการี แม้แต่ในวงศ์ของผู้วิญญ์เองก็เคยเกิดกรณีเช่นกัน จึงจะได้สร้างพระพุทธรูปอุทิศบุญกุศลให้บุพการีเหล่านั้น ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นดังนี้

๔.๑ ธรรมเนียม ประเพณีการสร้างพระพุทธรูป ของชาววัดมะขาม

๔.๒ การจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก ในปัจจุบัน

๔.๓ บทสรุป

๔.๑ ธรรมเนียม ประเพณีการสร้างพระพุทธรูป ของชาววัดมะขาม

ในบรรดาสิ่งที่ชาวพุทธกำหนดขึ้นเป็นสิ่งระลึกถึงพระพุทธเจ้า เช่น พระสฐูปเจดีย์ พระแท่นใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ รอยพระพุทธบาท หรือแผ่นจารึกหัวข้อพุทธธรรม เมื่อเกิดพระพุทธรูปขึ้นมาแล้วปรากฏว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งอนุสรณ์ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ดี และชัดเจนกว่าสิ่งใด ๆ จึงมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นพุทธสาวรีย์ ที่ใดมีพระพุทธรูปชาวพุทธก็ปฏิบัติตอรูปนั้นเสมือนว่าพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อผู้คนพบเห็นก็จะระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้โดยทันทีปรากฏว่า พระพุทธรูป

เป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีที่สุด โดยรูปลักษณะของพระพุทธรูป โดยทั่วไปจะแสดงความสงบ ความเมตตา ความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ได้อย่างชัดเจน เมื่อปรากฏพระพุทธรูปขึ้น ณ ที่ใดก็รู้ว่า เป็นที่ของพุทธศาสนาเมื่อปรากฏผู้คนกราบไหว้บูชาก็รู้ว่าเป็นชาวพุทธ พระพุทธรูปจึงเป็น เครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีกว่าเครื่องหมายใด

ตั้งแต่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในโลกกว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้วล้วนแต่มีผู้ใช้พระพุทธรูปไป ในทางความดีงาม สถานที่หรือกิจกรรมใดที่มีพระพุทธรูปเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็กลายเป็นสถานที่หรือ กิจกรรมที่ดีงาม เช่นทางโค้งที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง เมื่อนำพระพุทธรูปเข้าไปประดิษฐานก็เกิดความ ร่มเย็นระงับ ทำให้ลดอุบัติเหตุได้ เมื่อใดที่ผู้คนมีความทุกข์ ทั้งกายและใจ เมื่อได้เพ่งดูพระพุทธรูป ความทุกข์เร่าร้อนก็จะลดลง พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายของการดับทุกข์ ดับปัญหา เป็นสิ่งที่มี คุณค่าทางจิตใจคนในด้านความดีงาม

พระพุทธรูป นอกจากจะมีลักษณะอื่นใดแล้วจะต้องมีความงดงามถูกตาถูกใจคนเพราะ ช่างผู้จะต้องตั้งใจถ่ายทอดสุนทรียรส คือความประสานกลมกลืนของรูปร่าง ทรวดทรงสัดส่วน เส้น สี ผิว และลวดลาย การจัดวางตำแหน่ง ลักษณะท่าทางให้สามารถสื่อความคิดแก่ผู้พบเห็น หรือกราบ ไหว้บูชาได้ เป็นการใส่ชีวิตและวิญญาณ

พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้นเหลือเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง พระ พุทธคุณดังกล่าวได้แก่

- ๑ พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์
- ๒ พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกได้ ทราบอย่างถูกต้อง
- ๓ พระบริสุทธิคุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องของสัตว์โลกอย่าง แท้จริง

การได้บูชาพระพุทธรูป ด้วยความรู้และศรัทธาอย่างถูกต้อง ตามหลักพุทธศาสนา จึงจะ อำนาจประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่น โดยปราศจากโทษ มีแต่คุณประโยชน์แก่ทุกฝ่ายสถานเดียว

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี ก็ยังคงการจัดพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก กันอยู่การจัดพิธีกรรมจะมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือในคราวทำบุญเจ็ดวันของผู้วายชนม์ ในกรณีนี้ จะหมายถึงการที่ตายดี เพราะสมัยก่อนการที่จะรักษาสภาพศพนั้นมีข้อจำกัด ดังนั้นเมื่อศพ อืดพองจนหน้าท้องดันปลายกรไกรที่ห้อยอยู่กับปลายเชือกที่ ไ้จ้งแหนะ หย่อนลง ก็จะต้องนำศพ ออกไปเผาได้ ซึ่งจะไม่เกิน ๓-๔ วัน จึงยังคงมีเวลาที่จะจัดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่ อีกลักษณะหนึ่ง คือการตายที่ไม่ดี คือการตายที่จะต้องทำอย่างรีบเร่งจนไม่มีโอกาสแม้จะมีพระมาบังสุกุล อาจจะ

จะต้องรีบเผาเพราะโรคระบาด และการฝัง เพราะการตายที่ไม่ดี ซึ่งสมัยก่อนด้วยข้อจำกัดทางฐานะการเงิน จึงอาจจะฝังทิ้งไปเลยก็มี ต่อมาภายหลังเมื่อมีฐานะดีขึ้นเมื่อหวนระลึกถึงบุญคุณในบุญการี แม้แต่ในวงศ์ของผู้วิจัยเองก็เคยเกิดกรณีนี้เช่นกัน จึงจะได้สร้างพระพุทธรูปอุทิศบุญกุศลให้บุพการี เหล่านั้น หลักฐานที่ยังคงมีอยู่ก็ คือ พระพุทธรูปที่สร้างไว้ ทั้งองค์เล็ก และใหญ่ ซึ่งวัดมะขามเองก็เหมือนวัดมอญทั่วไปที่มีพระพุทธรูปอยู่เต็มวัด มีเนื้อหาการสร้างตามแต่ปัจจัยจะอำนวย ซึ่งจะ มีทอง นาก เงิน ตะกั่ว ทองเหลือง ดินเผา บุเงิน-ทอง เป็นต้น ซึ่งจะรวมไปถึงพระที่เชื่อกันว่าเป็นพระยอดธง ก็เป็นไปได้ที่จะเป็นพระ ในพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก เพราะคนมอญมีความเชื่อเรื่องการสร้างพระเจดีย์ ซึ่งพระพุทธรูปก็จัดอยู่ใน อุเทสิกเจดีย์ ในอุปารหบุคคล^๑ซึ่งมีใจความดังต่อไปนี้

อานนท์ อุปารหบุคคล (ผู้ควรสร้างสฤพลวาย) ๔ จำพวกนี้

อุปารหบุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล
๒. พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล
๓. พระสาวกของพระตถาคตเป็นอุปารหบุคคล
๔. พระเจ้าจักรพรรดิเป็นอุปารหบุคคล

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร คือ ชนเป็นอันมากทำจิตให้เลื่อมใสด้วยคิดว่า ‘นี้เป็นสฤพลของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น’ พวกเขาทำจิตให้เลื่อมใสในสฤพลนั้น หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แลพระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ อะไร คือชนเป็นอันมากทำจิตให้เลื่อมใสด้วยคิดว่า ‘นี้เป็นสฤพลของพระปัจเจกสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น’ พวกเขาทำจิตให้เลื่อมใสในสฤพลนั้นหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แลพระสาวกของพระตถาคตเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร คือชนเป็นอันมากทำจิตให้เลื่อมใสด้วยคิดว่า ‘นี้เป็นสฤพลของพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น’ พวกเขาทำจิตให้เลื่อมใสในสฤพลนั้นหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์พระสาวกของพระตถาคตนั้นเป็นอุปารหบุคคล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล

ในจังหวัดปทุมธานีก็จะพบพระยอดธงอยู่เป็นจำนวนมากและอยู่หลาย ๆ แดบริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะในเขตชุมชนชาวมอญ ซึ่งคนมอญตั้งแต่โบราณนิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อ

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๖/๑๕๓.

อุทิศส่วนกุศลแต่ผู้ล่วงลับ โดยการประกอบพิธีกรรมเพื่อสมโภชพระพุทธรูปของชาวมอญนั้นจะแฝงความหมายถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ซึ่งเปรียบเหมือนการบังเกิดขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้งแรกบนโลก ซึ่งการสร้างก็จะแล้วแต่ฐานะของผู้ที่จะสร้าง เช่นเนื้อทอง เงิน นาก และเนื้อตะกั่ว เนื่องจากการสร้างเป็นการสร้างที่เป็นคราว ๆ เป็นการเฉพาะอันเนื่องจากการตายของบุพการี นอกจากงานพิธีบำเพ็ญกุศลศพ การถวายจตุปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์แล้ว ยังมีพิธีกรรมสำคัญซึ่งชาวไทยเชื้อสายมอญได้ร่วมกันสร้างพระพุทธรูปอุทิศถวาย และได้จัดพิธีสมโภชพระพุทธรูปตามธรรมเนียมมอญ หรือที่ชาวมอญเรียกกันว่าพิธี เทาะอะโย่งกย้าจก์ แล้วเดือยที่ฐานพระมีไว้ทำไม อันเนื่องจากการฉลองพระ หรือเทาะอะโย่งกย้าจก์ เป็นการทออย่างรีบเร่งคือวันทำบุญเจ็ดวันตอนเช้าจะต้องทำพิธีที่วัด เพื่อให้ทันการ จึงตัดชนวนพระให้เหลือไว้ จะได้ใช้ปักองค์พระกับฐานชั่วคราว เช่น หยกกล้วย หรือของอ่อนอย่างอื่น เพื่อให้ตั้งได้ หลังจากนั้นแล้วจึงจะมาทำฐานเมื่อภายหลังจากวัสดุต่าง ๆ และก็จะเก็บไว้ที่เจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ต่อมาเมื่อมีจำนวนมากขึ้น เจ้าอาวาสก็จะสร้างเจดีย์ขึ้นมาเพื่อนำพระที่มีอยู่มาบรรจุไว้ในเจดีย์ เพื่อสักการบูชาของคนทั่ว ๆ ไป เมื่อเวลาผ่านไปเจดีย์เกิดชำรุดหรือพังลง ก็จะพบองค์พระที่บรรจุอยู่ภายใน ภาษานักเล่นพระเรียกว่า “กรุแตก” ซึ่งส่วนใหญ่จะพบแต่องค์พระ ส่วนฐานจะชำรุดหลุดหายไป จึงเข้าใจผิดกันว่าเป็นพระสำหรับเสียบติดยอดธง เพราะคล้ายกับพระชัยที่ติดยอดธงชัยเฉลิมพลนั่นเอง

ในปัจจุบันด้วยฐานะ และการเงินมีความคล่องตัวมากกว่าสมัยก่อนมาก จึงทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสสร้างพระเพื่ออุทิศให้แก่ บรรพบุรุษญาติพี่น้องของตนง่ายกว่าสมัยก่อนด้วยมีโรงงานผลิต และสามารถเลือกขนาดได้ตามใจชอบ และด้วยกำลังปัจจัยที่เอื้ออำนวย จึงจึงทำให้พระพุทธรูปเกิดขึ้นในวัดมากมายจนจะเป็นปัญหาในเรื่องสถานที่ตั้ง ที่เก็บ การดูแลรักษาพระพุทธรูปเหล่านั้น

๔.๒ การจัดพิธีกรรม เทาะอะโย่งกย้าจก์ ในปัจจุบัน

ในชุมชนวัดมะขาม โดยปกติแล้วเมื่อมีการเสียชีวิตของผู้ใหญ่หรือญาติพี่น้องแล้ว ก็จะจัดให้มีพิธีบำเพ็ญกุศลศพเหล่านั้น โดยประเพณีในปัจจุบันจะนิยมให้มีการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในวัดไปจนกว่าจะเผาศพนั้น หรือจนฉลองอัฐิ เนื่องจากการรักษาสุขภาพมีการพัฒนาทำให้คงสภาพ ไม่เฒ่าเปื่อยอย่างสมัยก่อน จึงนิยมให้มีการสวดพระอภิธรรมกันหลาย ๆ คืน ไม่เหมือนอย่างสมัยเก่าที่ สวดกันแค่คืนสองคืนก็ต้องรีบไปเผา เพราะการเฒ่าของศพ อีกประการการทำศพที่บ้านก็มีน้อยลงเพราะการเสียชีวิตส่วนใหญ่จะเสียชีวิตที่โรงพยาบาล ตามธรรมเนียมแล้วคนมอญจะถือว่า ตายนอกบ้าน จะไม่นำศพเข้าชยาคบ้านอีกเป็นอันขาด จึงนิยมที่จะบำเพ็ญกุศลศพที่วัดมากขึ้นอีกประการ การจัดงานศพที่วัด ย่อมได้รับความสะดวกหลายประการ ทั้งเรื่องขนย้ายข้าวของสถานที่รับแขก ที่จอดรถ เป็นต้น การเผาศพในปัจจุบันจึงนิยมที่จะเผากันวันที่ ๕ หรือ ๖ ของการ

บำเพ็ญกุศลศพ เพื่อที่จะได้ ทำบุญเจ็ดวันพร้อมกับการฉลองอัฐิ เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ถูกหลานอยู่กันครบจึงอยากทำให้เสร็จสมบูรณ์เสียแต่ตอนนี้ เพราะถ้าเลื่อนไปเป็น ๑๐๐ วันแล้วจะไม่ค่อยจะรวมตัวได้สมบูรณ์เหมือนกับตอนจัดงานศพ เว้นเสียแต่ว่าการเสียชีวิตจะถูกค้นด้วยวันสำคัญ เช่นวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระใหญ่ จึงทำให้ต้องเลื่อนกำหนดการเผาออกไป ในกรณีนี้ ก็เคยเกิดขึ้น จึงอยู่ที่การตัดสินใจของเจ้าภาพกับลูกหลานว่าจะจัดการกันอย่างไรเพื่อไม่ให้เสียประเพณี ซึ่งพิธีการฉลองพระหรือเทอะโง่งกัย้าจก จะมีลำดับการทำพิธี ดังนี้

๔.๒.๑ การขั้นตอนการเตรียมการ

๑).การเก็บอัฐิ

โดยปกติเมื่อเวลาเผาศพเสร็จแล้วในตอนเย็นประมาณ หกโมงเย็น เจ้าหน้าที่ หรือ สัปเหร่อจะกวาดเถ้าอัฐิออกมาจากเมรุ ออกมาแปรรูปเป็นตัวคน โดยหันด้านหัวไปทางทิศเหนือ (ทิศปลายตีน หรือทิศใต้ลมชะโมกียา) แล้วเอาเหรียญสตางค์โปรย เอากิ่งไม้ โดยมากจะใช้กิ่งหว้า (เพราะเชื่อว่าเป็นไม้ประจำชมพูทวีป) วางแล้วโยงสายโยงออกมา แล้วเอาเสื้อผ้าผู้ตายวาง บนกิ่งหว้า แล้วจึงเอาผ้าขาวคลุมปิดทึบทั้งหมดแล้วจึงนิมนต์พระสงฆ์มาสวดบังสุกุลอัฐินั้นดังนี้

อะนิจจา วะตะ สังขารา

อุปปาทะวะยะธัมมิโน

อุปปัชชิตวา นิรุชฌันติ

เตสัง วูปะสะโม สุโข

สัพเพ สัตตา มะรัน ติจะ

มะริงสุ จะ มะริสสะเร

ตะเถวาหัง มะริสสามิ

นัตถิ เม เอตถะสังสะโยฯ

เมื่อพระสวดบังสุกุลเสร็จแล้วแล้ว ก็จะเปลี่ยนรูปใหม่ สมัยนี้นิยมจับถาดทั้งถาดหมุน กลับ หันหัวไปทางทิศใต้ (ทิศหัวนอน หรือทิศเหนือลม ชะเลิงกยา) เอาเอากิ่งไม้เสื้อผ้าวางให้เหมือนเดิม คลุมผ้าขาว แล้วให้พระพิจารณา โดยมีเนื้อความดังนี้

อะจิรัง วะตะยัง กาโย

ปะฐะวัง อะธิเสสสะติ

ฉุทโท อะปะตะวิญญาโน

นิรัตถังวะ กะลิงคะลังฯ

ครั้นเมื่อบังสุกุลเสร็จแล้วก็หมดหน้าที่พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่หรือสัปเหร่อก็จะเปิดฝ้าคลุมเอาภูเขาโยงออก เอาเสื้อผ้าและกิ่งไม้ออก วางใบโพธิ์ที่รูปคนนั้น ๗ ใบ แล้วให้ลูกหลานทำการเลือกขึ้นกระดุมมาวางบนใบโพธิ์ ใบละเจ็ดขึ้น เมื่อเลือกกระดุมวางบนใบโพธิ์ครบเจ็ดขึ้นแล้ว เจ้าหน้าที่หรือสัปเหร่อ ก็จะเรียกให้ลูกหลานช่วยกันถือผ้าขาวสี่มุม ลูกคนโตจะหยิบใบโพธิ์ที่มีกระดุมอยู่นั้นขึ้นมาเทใส่ที่ผ้าขาวที่ละใบ ใส่ตั้งแต่เท้าขึ้นมาหาหัว และเมื่อหยิบใบโพธิ์ที่มีกระดุมตกลงบนผ้าขาวครบหมดแล้ว ถ้ากระดุมที่เหลือจะตกลงพื้นผ้าแล้วห่อไว้เพื่อนำไปฝังดิน คนมอญไม่นิยมลอยอังคารเหมือนอย่างไทย (ใบโพธิ์นั้นจะต้องเก็บล้าง แช่น้ำไว้ก่อน) แล้วจึงนำน้ำขมิ้น มารด้างทำความสะอาด โดย จะค่อย ๆ รดไปจนครบเจ็ดครั้ง ครั้งที่เจ็ดก็จะเทให้หมดขัน แล้วจึงประพรมน้ำหอมน้ำอบ จัดผังกระดุมหรืออิฐในภาด หรือพานโตก เพื่อให้แห้ง แล้วยกขึ้นตั้ง เพื่อเตรียมสวดพระอภิธรรมต่อไป ถ้าในกรณีที่รุ่งขึ้นเช้าทำบุญเจ็ดวัน กลางคืนหลังจากสวดพระอภิธรรมจบแล้ว จะจุดเทียนขนาด ๔ บาท ในยามหนึ่ง คือประมาณ ๓ ห่อ เล่มที่สอง ตอนสองยาม หรือเที่ยงคืน เล่มที่สาม ตอนยามสาม หรือตีสามโดยเทียนทั้ง ๓ เล่มนี้คือแทนการบรรลุมรรคสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีความหมายของเทียนแต่ละเล่มที่จะจุดตามลำดับของแต่ละยาม (เวลา) ซึ่งมีความหมายดังนี้

๑. บุญเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้เป็นเหตุให้ระลึกถึงขันธที่เกิดในอดีตได้ คือ การระลึกชาติของตนได้

๒. จุตูปปาตญาณ ความรู้ในจุติและอุบัติของสัตว์โลกได้ เรียกว่า ทิพพจักขุญาณ หรือ ทิพยจักขุญาณ บ้าง

๓. อาสวักขยญาณ ความรู้ในการกำจัดอาสวะให้สิ้นไป

แต่ปัจจุบันทางวัดมะขาม ได้เลิกระบบนี้ด้วยเหตุผล

๑) เรื่องคนเฝ้าจุดเทียนปัจจุบันไม่มีคนนอนเฝ้า

๒) เรื่องอัคคีภัย อันเนื่องมาจากเทียนล้ม

ดังนั้นเทียนทั้ง ๓ เล่ม จึงนำมาจุดเสียทีเดียวพร้อมกันตอนที่ทำพิธีฯ

๒). การเตรียมข้าวของเครื่องใช้ทำพิธี เทาะอะโย่งกย้าจก

ในการเตรียมของในการฉลองพระหรือเทาะอะโย่งกย้าจก มีการแบ่งเป็นสองกรณีคือ

๑) ตายแล้วเผาเลย

๒) ตายแล้วเก็บ หรือตั้งศพบำเพ็ญกุศลเลยทำบุญเจ็ดวันแล้วจึงเผา

ในกรณีที่ตายแล้วเผาเลยในวันทำบุญเจ็ดวันจะพร้อมกับฉลองอิฐซึ่งจะต้องเตรียมเครื่องกระบุงกรวดน้ำ อันประกอบไปด้วย ของหลักหลักอยู่ สอง ประการคือ

๑) เครื่องคร่ำ

๒) เครื่องนอน

ซึ่งเครื่องครวนี้ก็จะประกอบไปด้วยงานขามหม้อหรือเครื่องครวที่ใช้อยู่หรือชีวิตประจำวัน สมัยโบราณจะใส่มาในกระบุงหรือเชิงใบใหญ่ อย่างที่สองเครื่องนอนประกอบด้วยเสื่อที่นอนหมอนมุ้ง ผ้าไตรจีวร ส่วนที่เหลือนอกจากนี้ก็เป็นตามความประสงค์ของเจ้าภาพที่จะสร้างสิ่งของต่างๆอุทิศถวายให้แก่ผู้ตายตามใจชอบของตนสมัยนี้ส่วนใหญ่ ก็จะถามทางวัดก่อนว่าขาดเหลือสิ่งใดก็จะซื้อของสิ่งนั้นมาใส่ในกระบุงกรวดน้ำ เพื่อให้ทางไว้ใช้สอยต่อไป

ประการที่สอง เครื่องใช้ในพิธีเทหะอะโยงกย้าจก ตามแบบที่ชาววัดมะขามยังคงทำอยู่ในปัจจุบันที่ประกอบไปด้วย

๑. พระพุทธรูป สมัยก่อนจะหล่อกันเอง โดยนำทรัพย์สินของผู้ตายเช่นสร้อยคอ แหวน เครื่องประดับมาหล่อ เป็นพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ เวลาตัดเศียยชนวนจะต้องคงเหลือไว้หน่อย เพื่อให้ไว้เป็นก้านสำหรับปักกับวัสดุ เช่น ดินเหนียว กาบกล้วยเป็นต้น หลังจากเสร็จพิธีแล้วจึงจะหาครั่งมาปั้นทำฐานแล้วใช้แผ่นเงินหุ้มฐานต่อไป (พอนาน ๆ ไปองค์พระกับฐานหลุดออกจากกันคนทั้งหลายจึงเข้าใจว่าเศียรที่ตัดเหลือนั้นไว้เสียบกับยอดธง จึงพากันเรียกว่าพระยอดธง) แต่ปัจจุบันนิยมซื้อมาจากร้านสังฆภัณฑ์เลย โดยเลือกปางตามใจชอบหรือวันเกิดของผู้วายชนม์หรือผู้ตาย สมัยก่อนหลังจากทำพิธีแล้ว จะต้องหาครอบ หรือตุ้มมาใส่พระโดยสมมติว่าเป็น วิหารวัดเซตวัน จึงมักจะพบว่าตามวัดมอญส่วนใหญ่ พระพุทธรูปจึงมีตุ้ม หรือครอบปิด หรือเก็บพระไว้

๒. ข้าวทิพย์ ในธรรมเนียมวัดมะขามในการฉลองพระจะต้องเตรียมข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาสที่ปั้นขนาดเม็ดพุทรา จำนวน ๔๙ เม็ดหรือก่อนใส่ในกระตุงใบตอง โดยมีความเชื่อว่านางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระโยคีสิทธัตถะ ก่อนที่จะตรัสรู้ในคืนวันเพ็ญวิสาขะซึ่งหลังจากพระสิทธัตถะได้เสวยข้าวมธุปายาสหมดแล้วจึงนำภาตทองไปลอยอธิษฐาน ณ. ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ภาตทองลอยทวนน้ำไปถึง ๘๐ คอก แล้วจมลงไปกระทบกับภาตของพระพุทธรเจ้าองค์ก่อน พญานาคที่เฝ้าภาตนั้นเมื่อได้ยินเสียงภาตกระทบกัน ก็อุทานว่ามีพระพุทธรเจ้าอุบัติขึ้นในโลกนี้อีกหนึ่งองค์แล้ว

๓. ใบบัว ๑ ใบ ที่มีความเชื่อว่าพระพุทธรองค์ทรงตรัสรู้สิ้นอาสวะกิเลส ไม่มีกิเลสที่จะซึมซาบเข้าไปในพระฤทัยประดุจน้ำที่หยดลงบนใบบัวก็ไม่อาจจะซึมลงบนใบบัวได้ จึงนำใบบัวมาปูบนโต๊ะหรือโตก ที่วางหรือ ประดิษฐานพระพุทธรูปที่จะฉลองนั้น

๔. ดินเหนียว แผ่ออกเป็นแผ่น วางที่ใต้ฐานพระบนใบบัวดินเหนียวมีเปรียบเสมือนแผ่นดินที่ประทับนั่งโค่นต้นพระศรีมหาโพธิ์ หรือพระนางธรณีที่มาเป็นสักขีพยานในการสร้างบุญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์ โดยบิณฑมวณซึ่งรองรับน้ำอุทกธาราที่พระโพธิสัตว์ได้หยาดลงสู่แผ่นดิน ในการบำเพ็ญเพียรแต่ละครั้งจนมาท่วม กองทัพพญามารแต่พ่ายไป

๕. หล้าคา หล้าคาเปรียบเสมือนหน้าที่นายโสดถียะถวายมา ๘ กำ ที่โยคีสิทธิ์ตะนำมาปูลาดเป็นรัตนบัลลังก์โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยจะตัดเป็นท่อนสั้น ๆ พอดีกับฐานของพระพุทธรูปวางลงบนแผ่นดินเหนียว

๖. หล้าแพรก ปูที่ฐานพระบนหล้าคา แทนคำอธิบายว่าทรงมีพระสุบินอันเป็นนิมิตอยู่ประการหนึ่งว่า หล้าแพรก งอกออกมาจากพระนาภี แล้วเติบโตใหญ่ไปสู่ท้องฟ้า อันเป็นนิมิตว่า เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว จะได้ทรงสั่งสอนพระธรรมแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บ้างก็ว่าเป็นตัวแทนถึงความอดทนที่จะไม่ลุกขึ้นแม้จะต้องตายถ้ายังไม่บรรลุ พระสัมมาสัมโพธิญาณ

๗. ใบโพธิ์ ๗ ใบ ที่เก็บมาจากที่เก็บกระดูก แทนคำอธิบายว่าโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่โยคี สิทธิ์ตะประทับนั่งบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้

๘. เทียนเล็กขนาด ๕๐ สตางค์ ๓๗ เล่ม สมัยก่อนจะใช้ สำลีพันที่ปลายไม้ ปักไว้กับหยวกกล้วย แทนถึงโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาและแสงสว่างที่เกิดจากธรรมะพระพุทธเจ้า

๙. เทียนหนัก ๔ บาท ๕ เล่ม สีเล่ม ปักในถาดเดียวกันกับเทียนโพธิปักฯ แทนคำอธิบายถึงอริยสัจ ๔ ประการ ส่วนอีกเล่มปักในภาชนะที่ใส่ข้าวสารไว้เป็นเทียนชัย หรือเทียนเสี่ยงทาย เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงจะถอนขึ้นมาดู

๑๐. ฉัตร เงิน-ทอง แทนคำอธิบายว่าพญามารพ่ายแพ้ในบุญบารมีในองสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้น้อมนำฉัตรของตนเข้าถวายเป็นเครื่องบูชา บ้างก็ว่าเมื่อพระศาสนาเผยแพร่อไปในที่ใดที่นั่นก็จะสงบร่มเย็นด้วยอำนาจของพระรัตนตรัย ในพิธีจะปักอยู่หลังองค์พระ

๑๑. ธงชนิดต่างๆ ตามความเชื่อคนมอญวัดมะขาม ท่านอธิบายว่า ในรัชคศสูตรเป็นต้น เมื่อเกิดความสะดุ้งหวั่นไหวให้นึกถึงพระพุทธเจ้า ประดุจเทวดาทั้งหลายมอญอดธงของพระอินทร์นั้น ในพิธีจะปักไว้รอบ ๆ โต๊ะที่วางองค์พระไว้

๑๒. หมากพลู ๔๙ จีบ แทนคำอธิบายหลังจากที่ตรัสรู้ แล้วทรงประทับเสวยวิมุตติสุข ๗ ที่ ที่ละ ๗ วัน ไปตามลำดับดังนี้

สัปดาห์ที่ ๑ ประทับภายใต้ร่มไม้มหาโพธิ์ ทรงพิจารณาปฏิจสมุปบาท

สัปดาห์ที่ ๒ เสด็จไปประทับยืนด้านอีสาน ทรงจ้องดูต้นมหาโพธิ์ไม่กระพริบพระเนตร ที่นั่นเรียกว่า อนิมิสเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๓ ทรงนิรมิตที่จงกรมขึ้นระหว่างกลางแห่งพระมหาโพธิ์ และอนิมิสเจดีย์ เสด็จจงกรมตลอด ๗ วัน ที่นั่นเรียก รัตนจงกรมเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๔ ประทับนั่งขัดบัลลังก์พิจารณาพระอภิธรรมปิฎก ณ เรือนแก้วที่เทวดานิรมิตในทิศพายัพแห่งต้นมหาโพธิ์ ที่นั่นเรียก รัตนฆรเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๕ ประทับใต้ร่มไม้ไทร ชื่อชบาลนิโครธ ทรงตอบปัญหาของพราหมณ์ทุกชาติ แสดงสมณะและพราหมณ์ที่แท้ พร้อมทั้งธรรมที่ทำให้เป็นสมณะและเป็นพราหมณ์ พระอรธกถาจารย์กล่าวว่าธิดามาร ๓ คนได้มาประโลมพระองค์ ณ ที่นี้

สัปดาห์ที่ ๖ ประทับใต้ต้นไม้จิก ชื่อ มุจจลินท์ มีฝนตก มุจจลินทนาคราชมาวางขดแผ่พังพานปกป้องพระองค์ ทรงเปล่งอุทานแสดงความสุขที่แท้ อันเกิดจากการไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น

สัปดาห์ที่ ๗ ประทับใต้ต้นไม้เกตุ ชื่อราชาตนะ พาณิข ๒ คน คือ ตปุสสะและภัลลิกะ เข้ามาถวายสัตตุมงสัตตูก่อน และได้แสดงตนเป็นปฐมอุบาสกถึงสรณะ ๒

๑๓. ดอกเข็ม ๑ กระพริบหมายถึงพระปัญญาคุณอันยิ่งใหญ่สุดที่จะประมาณได้

๑๔. ข้าวตอก ถึงพระบริสุทธิ์คุณของพระองค์ท่านแบ่งบานชาวสะอาดดุจดั่งสีของข้าวตอกและความบริสุทธิ์ที่เกิดจากการเผาผลาญทำลายกิเลสต่างๆแล้วดังนั้นข้าวตอกสีขาวที่ทำมาจากเม็ดข้าวทั่วไปเมื่อถูกความร้อนแล้วจะแตกบานเป็นเม็ดสีขาวบริสุทธิ์เหมือนดังผลจากการบำเพ็ญเพียรกุศลธรรมขจัดความชั่วคงอยู่ในความบริสุทธิ์สะอาด

๑๕. น้ำมันผสมกับปูน ผสมกันในภาชนะอื่นก่อน แล้วปล่อยให้ตกตะกอนเสียก่อนแล้วจึงรินแต่น้ำใสเอามาใช้ ซึ่งน้ำนี้แทนแม่น้ำเนรัญชราที่กลายเป็นสีแดงเมื่อครั้งที่โยคีสีหัตถะ อธิษฐานลอยถาดในครั้งนั้น

๑๖. เหยี่ยูเจ็ดอัน เป็นการแทนถึงการที่เหยี่ยูกกระเทบถาด จำนวนเจ็ดครั้งเท่ากับถาดที่ซ้อนกันอยู่ที่เมืองบาดาล

๑๗. ถาดใหญ่ ๑ ใบ

อุปกรณ์ที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อเป็นการศึกษาเรื่องราวของพระพุทธศาสนาประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดสติปัญญาความรู้แนบแน่นกับชีวิตและพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไป อุปกรณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นวิทยาทานเป็นปริศนาธรรมเป็นธรรมทานเป็นบุญกุศลของผู้ที่จะทำให้มีขึ้นทำให้ทั้งคู่ทำและผู้รับแบ่งเป็น ๒ ส่วนดังนี้

๑) ผู้ทำมีอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งมีเจตนาทำเพื่ออุทิศให้กับผู้ตายที่เรียกว่าจาเคคือการบริจาคสิ่งของเป็นทานมีพระพุทธรูปเป็นต้นเท่ากับว่าเป็นการสร้างร่างใหม่แทนร่างเก่าที่ล่วงลับไปแล้ว

๒) การทำอุปกรณ์เหล่านี้ขึ้นมาเพราะเมื่อครั้งพุทธกาลผู้รับพระพุทธศาสนาเข้ามายังไม่มีหนังสือเขียนบันทึกเรื่องราวประวัติพระพุทธเจ้าจึงต้องทำและอุปกรณ์การสอน เพื่อให้จดจำและเล่าความถ่ายทอดกันไปให้ยาวนานนี้เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยแท้เหมือนกับพระสารีบุตรหรือพระอานนท์ถ้าพระพุทธเจ้าไปแสดงธรรมที่ใดถ้าพระสารีบุตรหรือพระอานนท์ไม่ได้ไป ด้วยพระองค์ จะแสดงธรรมนั้นขึ้นมาแสดงให้ทั้งสองฟังอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระสารีบุตรหรือพระอานนท์ผู้ทรง

ปัญญาเหมือนกับเครื่องบันทึกบันทึกคำพูดเอาไว้หมดและไปแสดงธรรมต่อผู้ฟังก็เกิดความรู้แจ้งยิ่งขึ้น เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปเหมือนกับครั้งที่พระอานนท์ ตอบสังคายนาครั้งที่ ๑

๔.๒.๒ การดำเนินพิธีกรรม เทาะอะโยงกย้าจก

๑. การทำพิธี เทาะอะโยงกย้าจก กรณีจัดงานที่บ้าน

ในสมัยก่อนการทำพิธี เทาะอะโยงกย้าจก จะทำกันในช่วงรุ่งอรุณ เนื่องจากสมัยก่อน การทำศพจะนิยมทำกันที่บ้าน ดังนั้นการทำบุญเจ็ดวันจึงทำที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ การทำบุญเจ็ดวันนี้ สมัยก่อนจะมีการสวดพระพุทธมนต์และทำบุญเช้า ในตอนเย็นวันที่ ๖ จะนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดพระพุทธมนต์เย็นที่บ้าน หลังจากสวดพระพุทธมนต์เสร็จเรียบร้อย ที่บ้านจะปูที่นอน วางข้าวของเครื่องใช้ เหมือนกับผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ และก็จะจุดเทียนที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า เทียนสองตะวัน ตั้งแต่ยามหนึ่ง จนถึงรุ่งอรุณ ครั้นรุ่งอรุณ ก็จะยกเครื่อง เครื่องทำพิธีเทาะอะโยงกย้าจก มาที่วัด เทาะอะโยงกย้าจก นี้มีข้อห้ามอยู่อย่างหนึ่งคือห้ามทำในชายคาของบ้าน ถ้าจะทำที่บ้าน ก็ต้องลงมาทำที่ลานบ้านด้านล่าง ซึ่งจะไม่สะดวกในการทำพิธี จึงต้องยกมาทำพิธีที่วัด ครั้นยกเครื่องพิธีมาครบแล้ว จึงอาราธนา พระสงฆ์ลงสู่สถานที่ทำพิธี ทางวัดมะขาม จะนิยมใช้พระสงฆ์จำนวน ๗ รูป เมื่อพระสงฆ์นั่งประจำที่พร้อมแล้ว เจ้าภาพพึงจุดธูป-เทียน บูชาพระรัตนตรัย แล้วจึงยกโตกที่วางพระพุทธรูปขึ้นประเคน ถวายพระ ท้องค์พระพุทธรูปมีด้ายสายสิญจน์พันอยู่พระสงฆ์ก็จะคลี่ด้ายสายสิญจน์ออก ไปจนถึงองค์สุดท้าย ถือด้ายสายสิญจน์ไว้ ถัดจากโตกที่วางพระพุทธรูปก็จะเป็นโตกที่วางกระทง ข้าวมธุปายาส หมากพลู กระทงข้าวตอกดอกไม้ ส่วนตรงที่เจ้าภาพนั่งจะมีถาดใบใหญ่จะวางแก้วน้ำขมิ้นกับปูน และถาดใบย่อมอีกหนึ่งใบ ในถาดใบย่อมจะเอาใบโพธิ์ วางเรียงกันเจ็ดใบ และเอาเหรียญวางลงบนใบโพธิ์ ใบละหนึ่งเหรียญ ทำอย่างนี้เพื่อสะดวกในการหยิบเหรียญและใบโพธิ์ เมื่อพร้อมแล้วจึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งสมัยก่อนจะว่าเป็นบาลีมอญทั้งหมด แต่ปัจจุบัน ใช้บาลีแบบไทยโดยทั่วไปแล้ว ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา

พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สังฆัง นะมามิ (กราบ)

เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ก็จะกล่าวคำขอมาต่อพระรัตนตรัย ตามธรรมเนียมมอญ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติ ตามนี้อยู่ก่อนที่จะเริ่มขอศีล เพื่อชำระจิตใจให้ผ่องแผ้ว ก่อนที่จะรับศีลต่อไปมีดังนี้

คำกล่าวขอขมาพระรัตนตรัย

(ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) โยโทโส โมหะจิตเตนะ พุทธัสสมิง อัมมัสสะมิง สังฆัสสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

ทุติยัมปิ โยโทโส โมหะจิตเตนะ พุทธัสสมิง อัมมัสสะมิง สังฆัสสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

ตติยัมปิ โยโทโส โมหะจิตเตนะ พุทธัสสมิง อัมมัสสะมิง สังฆัสสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

อุกาสะ อุกาสะ อุกาสะ กายะกัมมัง วจีกัมมัง มโนกัมมัง สัพเพโทสัง อตติตังโทสัง อนาคตังโทสัง ปัจจุปนนังโทสัง

ข้าพเจ้าได้ประมาทพลาดพลั้ง ต่อหน้าและลับหลัง สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ข้าพเจ้าขอขมา พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ขอให้กลับกลายหายบาป หายโทษแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย

ณ.บัดเดี๋ยวนี้ด้วยเทอญ

เมื่อกล่าวจบแล้วประธานสงฆ์ในที่นั้น จึงตั้งพัดรับสาธุ และให้พรดังนี้

อะภิวาตะนะสีลิสสะ นิจจัง วุฒาปะจายีโน,

จิตตาโร อัมมาวัชฌันติ อายุ วันโณ สุขัง พลัง,"

(แปลว่า พรทั้งสี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

ย่อมเจริญแก่ผู้มีปกติกราบไหว้ และเคารพต่อผู้ใหญ่เป็นนิจ)

เมื่อพระสงฆ์ให้พรจบแล้วจึงรับสาธุ แล้วกราบ ๓ ครั้ง แล้วจึงกล่าวคำขอศีลห้าต่อไปดังนี้

(ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระณณะ สะหะ ปัญ

จะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจ

มะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระณณะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ย

จามะ

(ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอศีล ๕ ข้อพร้อมทั้งพระรัตนตรัยเพื่อ ประโยชน์แก่การจะรักษาต่าง ๆ กัน)

จากนั้นประธานสงฆ์ จะนำกล่าว นมัสการพระรัตนตรัย (นะโม ตัสสะฯ) ก่อน ๓ จบ จึง ว่าตาม ๓ จบ (ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (นะโม ๓ จบ)

จากนั้น ประธานสงฆ์ จะกล่าวนำเข้าถึงไตรสรณคมน์ ให้ว่าตามทีละวรรค ดังนี้

พุทัง สาระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สรรระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สรรระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ พุทฺธัง สรรระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ ธัมมัง สรรระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ สังฆัง สรรระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ พุทฺธัง สรรระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ ธัมมัง สรรระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ สังฆัง สรรระณัง คัจฉามิ

(บางครั้ง, บางวัด) ประธานสงฆ์จะกล่าวว่า "ติสฺสระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง" (บัดนี้ได้เข้าถึงซึ่งพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว) ให้รับว่า “ อูกาสะ อามะ ภันเต” (ครับ/เจ้าค่ะ)

จากนั้นประธานสงฆ์ จะนำกล่าวสมათานศีลทีละข้อ ฟังกล่าวตามที่ละข้อดังนี้

ปาณาติปาตา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อทินนาทานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิฉาจารา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุรา เมระยะ มัชชะ ปะมาทัฏฐานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อิมานิ ปญฺจะ สิกขาปทานิ

สีเลนะ สุคตัง ยันติ (ศีล นั้นจักเป็นเหตุให้ถึงความสุข)

สีเลนะ โภคะสัมปะทา (ศีล นั้นจักเป็นเหตุให้ได้มาซึ่ง โภคทรัพย์)

สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ (และศีลนั้นยัง จะเป็นเหตุให้ได้ไปถึง นิพพาน คือความดับเย็นจากกิเลส เครื่องเศร้าหมอง ทั้งปวง)

ตัสสมา สีสัง วิโสธะเย (ศีล จึงเป็นสิ่งที่วิเศษนักที่เธอทั้งหลายพึงยึดถือเป็นหลัก ประจำชีวิต ประจำจิตใจ ปฏิบัติ ให้ได้ ดังนี้ แล) พึงรับสาธุพร้อม ๆ กัน

หลังจากกราบลง ๓ ครั้งแล้ว จึงยกถาดที่ปักเทียน อริยสัจ ๔ เล่ม เทียนโพธิปักขิยธรรมอีก ๓๗ เล่ม พร้อมภาชนะที่ปักเทียนชัย อีกหนึ่งเล่ม มาวาง ด้านหน้า ระหว่างพระสงฆ์และคฤหัสถ์ แล้วจึงจุดเทียนที่เตรียมมาทั้งหมด เสร็จแล้วพระสงฆ์ทั้งหมดจะเริ่มสวดบท

๑. บทคำบูชาพระพุทธเจ้า (โบราณเรียกตั้งนะโม ๓ จบ)

๒. การยัตไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง คือ

พุทฺธัง สรรระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สรรระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สรรระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ อัมมัง สาระณัง คัจฉามิ
 ทุติยัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ อัมมัง สาระณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

๓. ขึ้นบทอเนกชา ดังนี้

อเนกชาติสังสารัง สันธาวิสุตัง อนิพพิสัง
 คหการกัถ คเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุณฺณปุณฺณัง
 คหการก ทิฏฺฐโส ปุณฺนะ เคหัง น กาหะสี
 สัพพา เต ผาสูกา ภคคา คหะภูมฺมํ วิสังขตัง
 วิสังขาระคตัง จิตตัง ตัณฺหานัง ขะยะมฺชฌัชคาคติ.
 เราแสวงหานายช่างผู้ทำเรือน เมื่อไม่ประสบ จึงได้ท่องเที่ยว
 ไปสู่สงสาร มีชาติเป็นอเนก ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์
 แนนายช่างผู้ทำเรือน เราพบท่านแล้ว, ท่านจะทำเรือน
 อีกไม่ได้, ชีโครงทุกชี ของท่านเราหักเสียแล้ว
 ยอดเรือน เราก็อธิปไตยแล้ว, จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่อง
 ประดับแต่งแล้ว, เพราะเราบรรลุธรรมที่สิ้นค้นหาแล้ว.

เมื่อพระสงฆ์เริ่มสวดอเนกชา เจ้าภาพหยิบเหรียญกับใบโพธิ์ขึ้นมาอย่างละหนึ่งอัน โดยถือให้เหรียญอยู่ใต้ใบโพธิ์ แล้วหยิบแก้วน้ำขม้นกับปูนมาค้อย ๆ รินน้ำลงบนใบโพธิ์ เหมือนกับเรา กรวดน้ำไปเรื่อย ๆ ทีละน้อย ไปจนถึงพระท่านลงที่ ขะยะมฺชฌัชคาคติ เจ้าภาพทิ้งเหรียญกับใบโพธิ์ใน มือลงในถาด ให้มีเสียงดัง แล้วจึงหยิบเหรียญกับใบโพธิ์ใบใหม่ขึ้นมาถือในมือ ทำซ้ำแบบนี้ ไปจนครบ เจ็ดใบ หรือพระสงฆ์สวดอเนกชา ครบเจ็ดครั้งแล้ว แต่ทางชุมชนวัดมะขามจะพระสงฆ์หยุดรอ เจ้าภาพจะต้องหยิบเหรียญทั้งหมดขึ้นมาถือในมือพร้อมกับใบโพธิ์อีกทั้งหมดถือขึ้นในมือ แล้วรินน้ำ ขม้นกับปูน เหมือนเดิมเพียงแต่พระสวดจนถึงพระท่านลงที่ ขะยะมฺชฌัชคาคติ ว่ารอบนี้ให้เทน้ำขม้น กับปูนจนหมดแก้ว และทิ้งเหรียญกับใบโพธิ์ ลงในถาดทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธี

๔. พระสงฆ์ขึ้นบทขยันโตโพธิยามูเลฯ

๕. พระสงฆ์ขึ้นภาวะตุสัพ (องค์ท้ายจะเริ่มม้วนสานสิญจน์เก็บและส่งต่อ ๆ ขึ้นมาจนถึง ประธานสงฆ์)

๖. เจ้าภาพกรวดน้ำหนึ่งรอบ หลังจากนั้นคณะฆราวาสทั้งหมด ฟังกล่าวคำบูชา พระรัตนตรัยอีกครั้ง ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะะวา
 พุทธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
 สวากขาโต ภาวะะวะตา อัมโม
 อัมมัง นมัสสามิ (กราบ)
 สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สวาระกะสังโฆ
 สังฆัง นมามิ (กราบ)

เป็นอันเสร็จพิธี เทาะอะโย่งก้าย่าจก์

คณะเจ้าภาพ ยกพระพุทธรูปออกจากโตกถวายพระสงฆ์อีกครั้ง แล้วเก็บกระทงข้าว มธุปายาส ข้าวตอกดอกไม้และหมากพลู ลงในใบบัว ที่รองพระมาแต่ที่แรก หยิบเหรียญออกจากถาด น้ำขมิ้นไปล้างน้ำ แล้วถวายแก่พระสงฆ์ไป แล้วยกห่อใบบัวกับถาดน้ำขมิ้นกับปูน ลงไปจำเริญที่โคน ต้นโพธิ์ ส่วนฉัตร-ธง ก็ปักไว้โคนต้นโพธิ์เช่นเดียวกัน เว้นเสียแต่ว่าจะนำพระพุทธรูปที่ฉลองแล้วไป ประดิษฐานที่เจดีย์ แล้วจะบรรจุอัฐิไว้ใต้ฐานพระเจดีย์ (ธรรมเนียมมอญจะไม่บรรจุกระดูกไว้ในพระ เจดีย์ แต่จะขุดลงไปฝังแล้วเอาพระเจดีย์วางทับไว้) จึงจะนำฉัตร-ธงเหล่านั้นไปปักที่พระเจดีย์

ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการทำบุญเจ็ดวันที่บ้าน เสร็จพิธีนี้แล้วเจ้าภาพ จะนิมนต์พระไป ฉนเข้าพร้อมกันเลย และจะนิมนต์พระพุทธรูปองค์ใหม่ไปตั้งที่โต๊ะหมู่ที่บ้านด้วย เมื่อเวลาเสร็จงานก็ จะเชิญพระพุทธรูปกลับมาบรรจุที่เจดีย์ หรือไว้บนวัดก็แล้วแต่ แต่ถ้ากรณีทำศพที่วัด ทางชุมชนวัด มะขามก็มีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรม ออกไปเล็กน้อยจากที่กระทำพิธีตอนเช้ามืด ก็จะลงมาตอนสาย ตอนทำบุญเช้าเลยรายละเอียดพิธีกรรมก็จะต่างกันนิดหน่อยดังนี้

๒. การประกอบพิธี เทาะอะโย่งก้าย่าจก์ ที่วัด

เมื่อพระสงฆ์ลงนั่งประจำที่พร้อมแล้ว (ส่วนใหญ่จะลงมาหมดทั้งวัด) เจ้าภาพพึงจุดธูป- เทียน บูชาพระรัตนตรัย แล้วจึงยกโตกที่วางพระพุทธรูปขึ้นประเคนถวายพระ ที่องค์พระพุทธรูปมี ด้ายสายสิญจ์พันอยู่พระสงฆ์ก็จะคลี่ด้ายสายสิญจ์ออก ไปจนถึงองค์สุดท้าย ถือด้ายสายสิญจน์ไว้ ถัด จากโตกที่วางพระพุทธรูปก็จะเป็นโตกที่วางกระทง ข้าวมธุปายาส หมากพลู กระทงข้าวตอกดอกไม้ ส่วนตรงที่เจ้าภาพนั่งจะมีถาดใบใหญ่จะวางแก้วน้ำขมิ้นกับปูน และถาดใบย่อมอีกหนึ่งใบ ในถาดใบ ย่อมจะเอาใบโพธิ์ วางเรียงกันเจ็ดใบ และเอาเหรียญวางลงบนใบโพธิ์ใบละหนึ่งเหรียญ ที่ทำอย่างนี้ เพื่อสะดวกในการหยิบเหรียญและใบโพธิ์ เมื่อพร้อมแล้วจึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งสมัยก่อนจะ ว่าเป็นบาลีมอญทั้งหมด แต่ปัจจุบัน ใช้บาลีแบบไทยโดยทั่วไปแล้ว ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะะวา
 พุทธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
 สวากขาโต ภาวะะวะตา อัมโม
 อัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สังฆัง นะมามิ (กราบ)

เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ก็จะกล่าวคำขอมาต่อพระรัตนตรัย ตามธรรมเนียมมอญ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติ ตามนี้อยู่ก่อนที่จะเริ่มขอศีล เพื่อชำระจิตใจให้ผ่องแผ้วก่อนที่จะรับศีลต่อไปมีดังนี้

คำกล่าวขอมาพระรัตนตรัย

(ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) โยโทโส โมหะจิตฺเตนะ พุทฺธัสฺมิง อัมมัสฺสะมิง สังฆัสฺสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

ทุติยัมปิ โยโทโส โมหะจิตฺเตนะ พุทฺธัสฺมิง อัมมัสฺสะมิง สังฆัสฺสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

ตติยัมปิ โยโทโส โมหะจิตฺเตนะ พุทฺธัสฺมิง อัมมัสฺสะมิง สังฆัสฺสะมิง ปาปะกะโต มะยา ขะมะณะเม กะตังโทสัง สัพพะปาปิง วินาสสันตุ

อุกาสะ อุกาสะ อุกาสะ กายะกัมมัง วจีกัมมัง มโนกัมมัง สัพพะเมโทสัง อติตังโทสัง อนาคตังโทสัง ปัจจุบันนังโทสัง

ข้าพเจ้าได้ประมาทพลาดพลั้ง ต่อหน้าและลับหลัง สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ข้าพเจ้าขอมา พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ขอให้กลับกลายหายบาป หายโทษแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย

ณ.บัดเดี๋ยวนี้นี้ด้วยเทอญ

เมื่อกล่าวจบแล้วประธานสงฆ์ในที่นั้น จึงตั้งพัดรับสาธุ และให้พรดังนี้

อะภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจัง วุฒาปะจาโยโน,

จิตตาโร อัมมาวัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พลัง,"

(แปลว่า พรทั้งสี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่ผู้มีปกติกราบไหว้ และเคารพต่อผู้ใหญ่เป็นนิจ)

เมื่อพระสงฆ์ให้พรจบแล้วจึงรับสาธุ แล้วกราบ ๓ ครั้ง แล้วจึงกล่าวคำขอศีลห้าต่อไปดังนี้ (ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจา มะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจา มะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจา มะ

(ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอศีล ๕ ข้อพร้อมทั้งพระรัตนตรัยเพื่อประโยชน์แก่การจะรักษาต่าง ๆ กัน)

จากนั้นประธานสงฆ์ จะนำกล่าว นมัสการพระรัตนตรัย (นะโมตัสสะฯ) ก่อน ๓ จบ จึงว่าตาม ๓ จบ (ว่าอุกาสะก่อน ๓ ครั้ง) นะโม ตัสสะ ะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (นะโม ๓ จบ)

จากนั้น ประธานสงฆ์ จะกล่าวนำเข้าถึงไตรสรณคมน์ ให้ว่าตามที่ละวรรค ดังนี้

พุทฺธัง สาระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ พุทฺธัง สาระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ พุทฺธัง สาระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

(บางครั้ง,บางวัด) ประธานสงฆ์จะกล่าวว่า "ติสระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง" (บัดนี้ได้เข้าถึงซึ่งพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว) ให้รับว่า “ อุกาสะ อามะ ภันเต” (ครับ/เจ้าคะ)

จากนั้นประธานสงฆ์ จะนำกล่าวสมาทานศีลทีละข้อ ฟังกล่าวตามที่ละข้อดังนี้

ปาณาติปาตา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อทินนาทานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจารา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุรา เมรยะ มัชชะ ปะมาทัฏฐานา เวระมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อิมานิ ปญฺจะ สิกขาปทานิ

สีเลนะ สุคติง ยันติ (ศีล นั้นจักเป็นเหตุให้ถึงความสุข)

สีเลนะ โภคะสัมปะทา (ศีล นั้นจักเป็นเหตุให้ได้มาซึ่ง โภคะทรัพย์)

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ (และศีลนั้นยัง จะเป็นเหตุให้ได้ไปถึง นิพพาน คือความดับเย็นจากกิเลส เครื่องเศร้าหมอง ทั้งปวง)

ตัสสมา สีสัง วิโสธะเย (ศีล จึงเป็นสิ่งที่วิเศษนักที่เธอทั้งหลายพึงยึดถือเป็นหลัก ประจำชีวิต ประจำจิตใจ ปฏิบัติ ให้ได้ ดังนี้ แล) พึงรับสาธุพร้อมๆกัน

หลังจากกราบลง ๓ ครั้งแล้ว จึงยกถาดที่ปักเทียน อริยสัจ ๔ เล่ม เทียนโพธิปักขิยธรรมอีก ๓๗ เล่ม พร้อมภาชนะที่ปักเทียนชัย อีกหนึ่งเล่ม มาวาง ด้านหน้า ระหว่างพระสงฆ์และคฤหัสถ์ แล้วจึงจุดเทียนที่เตรียมมาทั้งหมด เสร็จแล้วพระสงฆ์ทั้งหมดจะเริ่มสวดบท

๑. บทคำบูชาพระพุทธเจ้า (โบราณเรียกตั้งนะโม ๓ จบ)

๒. การยัตไตรสรณคมน์เป็นที่พึง คือ

พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ

สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ

พุทฺธัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ พุทฺธัง สรรณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ

ตะตฺถัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ

๓. ขึ้นบทอเนกชา ดังนี้

อเนกชาติสังสารัง สันธาวิสุตัง อนิพพิสัง

คหการกัณ คเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุณฺณปุณฺณ

คหการก ทิฏฺฐโฐติ ปุณฺนะ เคหัง น กาหะสี

สัพพา เต ผาสูกา ภคคา คะหะญุญฺง วิสังขตัง

วิสังขาระคตัง จิตตัง ตัณฺหานัง ขะยะมัจฉณฺชคาคิ.

เราแสวงหานายช่างผู้ทำเรือน เมื่อไม่ประสบ จึงได้ท่องเที่ยว

ไปสู่สงสาร มีชาติเป็นอเนก ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์

แนะนำช่างผู้ทำเรือน เราพบท่านแล้ว, ท่านจะทำเรือน

อีกไม่ได้, ชีโครงทุกชี ของท่านเราหักเสียแล้ว

ยอดเรือน เราก็อ่อนเสียแล้ว, จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่อง

ปรุงแต่งแล้ว, เพราะเราบรรลุธรรมที่สิ้นค้นหาแล้ว.

เมื่อพระสงฆ์เริ่มสวดอเนกชา เจ้าภาพหยิบเหรียญกับใบโพธิ์ขึ้นมาอย่างละหนึ่งอัน โดยถือให้เหรียญอยู่ใต้ใบโพธิ์ แล้วหยิบแก้วนํ้าขม้นกับปูนมาค่อยๆรินนํ้าลงบนใบโพธิ์ เหมือนกับเรา กรวดนํ้าไปเรื่อย ๆ ทีละน้อย ไปจนถึงพระท่านลงที่ ขะยะมัจฉคาคิ เจ้าภาพทิ้งเหรียญกับใบโพธิ์ในมือ ลงในถาด ให้มีเสียงดัง แล้วจึงหยิบเหรียญกับใบโพธิ์ใบใหม่ขึ้นมาถือในมือ ทำซ้ำแบบนี้ ไปจนครบเจ็ด ใบ หรือพระสงฆ์สวดอเนกชา ครบเจ็ดครั้งแล้ว แต่ทางชุมชนวัดมะขามจะพระสงฆ์หยุดรอ เจ้าภาพ จะต้องหยิบเหรียญทั้งหมดขึ้นมาถือในมือพร้อมกับใบโพธิ์อีกทั้งหมดถือขึ้นในมือ แล้วรินนํ้าขม้นกับ ปูน เหมือนเดิมเพียงแต่พระสวดจนถึงพระท่านลงที่ ขะยะมัจฉคาคิ ว่ารอบนี้ให้รินนํ้าขม้นกับปูนเท

จนหมดแก้ว และทิ้งเหรียญกับใบโพธิ์ ลงในภาตทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธี แล้วพนมมือตั้งใจฟังพระสงฆ์
สวดมนต์ต่อไป

๔. พระสงฆ์ขึ้นบทพาหุงดังนี้

พาหุงสะหัส สมะณีนิมิตะสาวุธันตัง

ครีเมขะลัง อุทิตะโฆ ระสะเสนะมารัง

ทานาถิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

มาราติเร กะมะภियุฌมิตะสัพพะรัตติง

โฆรัมปะนาฬะวะกะมักกะมะถัทธะยักขัง

ขันตีสุทนต์ะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง

ทาวักคิจักกะมะสะนีวะ สุทธารุณันตัง

เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

อุกขิตตะขัคคะมะติหัตถะสุทธารุณันตัง

ธาวันติโยชะนะปะถังकुลิมาละวันตัง

อิทธิภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

กัตตะวานะ กัฏฐะมูทะรัง อิวะ คัพภินียา

จิณฺญายะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะยะกายะมัชเฌ

สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

สัจจัง วิหาเย มะติสัจจะกาวัตตะเกตุง

วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง

ปัญญาปะทีปะชะลิโต ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

นันทะปณฺณะทะภุชะคัง วิพุทฺธัง มะหิทธิง

ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะยันโต

อิทธิปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
 ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ
 ทุคคาหะทิฏฐิภุชะเคนะ สุทัฏฐะหัตถัง
 พรหมัง วิสุทธิชุติมิทธิพะกาภิธานัง
 ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท
 ตันเตชะสา ภาวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ
 เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา โย
 วาจะโน ทินะทีเเน สะระเต มะตันที
 หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิ
 โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ

มะหาการุณิโก นาโถ หิตายะ สัพพะปาณินัง ปุเรตวา ปาระมี สัพพา ปัตโต สัมโพธิ
 มุตตะมัง เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลังฯ

ชะยันโต โพธิยา มูเล สักยานัง นันทิวัทธมโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ ชะยะมัง
 คะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวีโปกชะเร อะภิสะเก สัพพะ พุทธาณัง อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ
 สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง สุขะโณ สุมุหุตโต จะ สุยิฏฐัง พรหมะจาริสสุ ปะทักขิณัง
 กายะกัมมัง วาจากัมมัง ปะทักขิณัง ปะทักขิณัง มะโนกัมมัง ปะณิธิเต ปะทักขิณา ปะทักขิณานิ กัตวา
 นะ ละภันตัตถะ ปะทักขิเณฯ

๕. พระสงฆ์ขึ้นภาวะตุสัพ (องค์ท้ายจะเริ่มม้วนสานสิญจน์เก็บและส่งต่อ ๆ ขึ้นมาจนถึง
 ประธานสงฆ์) เป็นอันเสร็จพิธี

๖. เจ้าภาพยกภัตตาหารมาประเคนพระตามลำดับ คาว-หวาน

๗. เสร็จแล้ว ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ทุกองค์

๘. เจ้าหน้าโยงสายสายโยงจากอัฐิ มาให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุล เสร็จแล้วเก็บสายโยง
 ออก เจ้าภาพยกเครื่องกระบุงกรวดน้ำมาถวายที่ประธานสงฆ์

๙. เสร็จแล้วกรวดน้ำ การกรวดน้ำในงานนี้จะไม่เทลงถ้วยรอง โดยตรง แต่จะเทลงใน
 กระถางอาหารหวานคาวเลย ในชุมชนวัดมะขามเองก็มีบทกรวดน้ำอิมินาใหญ่ ที่เป็นแบบของตนเอง
 ดังนี้

“อิมินาบุญญะกัมเมนะขอเดชบุญกุศลหมู่ญาติทั่วทุกคนพร้อมใจตัญญูถวายภัตตาหาร
 ของคาวหวานและหมากพลูเสื่อหมอนเครื่องลาดปูในหมู่สงฆ์ผู้ทรงศีลสวดมนต์บังสุกุลในวันนี้..ฉัน
 ทำบุญในวันนี้แผ่ผลบุญนิจิอุทิศให้แก่ (ใส่ชื่อผู้ที่เราจะอุทิศ) ผู้วายชนม์บิดามารดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์
 พระชีเป็นต้นหมู่ญาติทั่วทุกคนได้รับผลอนุโมทนาแม้นเกิดสถานใดบุญนี้ไשרงนำพาเหล่าของทิพย์

อันโอชาสัมผัสล้วนแต่ส่วนดียากจะญอญารู้ได้โรคาโช้ย่าพืงมีอายุไม่น้อยกว่ายี่ร้อยปีข้ามปากพันถึงนิพพานหากท่านยังท่องเที่ยวเกิดเกาะเกี่ยวในสงสารผลบุญจึงบันดาลตามส่งถึงชั้น กามา จงทราบด้วยโสตธาตุว่าหมู่ญาติส่งบุญมา ผูกเทพและเทวาประกาศก้องสาธุการ เดชะฉันทแผ่บุญเข้าเจือจนเป็นสาธารณ์สิ้นสุดวายปรารถนาลิ้นชีพม้วยจากเมืองคนขอให้ได้เกิดในสวรรค์บุญชั้นนั้นอำนวยผลวิมานทอง ผ่องโสมณเป็นทองล้วนทุกส่วนไปหากเกิดในเมืองคนความยากจนจึงห่างไกลปราศจากหมู่โรคโรคาไข้ให้ร่างกายบริบูรณ์ คนพาลสันดานหยาบคนใจบาปถอยสกุลเดชะให้ห่างศูนย์ไกลเหมือนฟ้าและแดนดิน นิพพานะปัจจะโยโหตุ”

เมื่อพระสวดจบหมดแล้ว พืงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยพร้อม ๆ กันอีกครั้ง เมื่อพระสงฆ์ลงจากอาสนกลับขึ้นวัดแล้วก็นำกระถางนี้ไปวางที่ทางสามแพร่ง ก็เป็นอันเสร็จพิธี

๔.๓ บทสรุป

พิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก" ในชุมชนวัดมะขามในปัจจุบันเป็นพิธีกรรมที่ยังคงได้รับการอนุรักษ์ และสืบทอดเป็นขนบธรรมเนียมปฏิบัติที่ยังคงอยู่ เป็นแนวความคิดก้าวหน้าของอดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ผ่านมาได้แก่ท่าน พระครูสิริปัญญาโสมณ ได้เล็งเห็นความก้าวหน้าว่าถ้าจัดพิธีนี้ตามแบบโบราณจะไม่สามารถรักษาประเพณีนี้ได้ เพราะการจัดแบบโบราณจะจัดเป็นการเฉพาะกับญาติสนิทคนส่วนใหญ่จะได้เห็นพิธีกรรมนี้น้อยมาก ท่านจึงได้เปลี่ยนแปลงอนุรักษ์การจัดพิธีกรรมเสียใหม่ให้คนทั่วไปไปได้เห็นการจัดพิธีนี้ เพื่อจะได้มีความตระตรึง และซึมซับสร้างความคุ้นเคยในความทรงจำเมื่อถึงเวลาจะได้นำมาปฏิบัติได้ตามหลักขนบธรรมเนียมโบราณ และเป็นการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักแก่คนรุ่นหลัง ได้รู้จักและอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชุมชนชาวมอญวัดมะขาม และนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน เพราะเพียงแค่เปลี่ยนเวลา ก็สามารถทำให้คนรู้จักพิธีนี้มากขึ้น มีความเข้าใจมากขึ้น จึงทำให้ประเพณีนี้อยู่ได้นาน ไม่เหมือนบางที่จะไม่สามารถจะประยุกต์ประเพณีให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ก็จะไม่สามารถรักษาประเพณีนี้ต่อไป เพราะมันจะยุ่งยากต่อชีวิตและความเป็นอยู่ การจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก" ของชาววัดมะขามเองก็ยังมีแตกต่างจากชุมชนมอญกลุ่มอื่น ๆ อยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นความหลากหลายที่สร้างความน่าสนใจให้แก่วัฒนธรรมของตน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษา และวิจัยเรื่องคติ และความเชื่อเรื่องพิธีกรรมเทาะโยงกย้าจก ของชาวมอญวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ ดังนี้ ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรม "เทาะโยงกย้าจก", ศึกษาหลักธรรม และคติความเชื่อ ในประเพณีที่เกี่ยวกับ "เทาะโยงกย้าจก", ศึกษาการจัดพิธีกรรม "เทาะโยงกย้าจก" ในชุมชนวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี โดยวิธีการค้นจากเอกสารชั้นปฐมภูมิในพระไตรปิฎก และทุติยภูมิจากหนังสือ ตำรา เอกสาร ต่าง ๆ นำมารวบรวม และเรียบเรียงจึงสรุปผลได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพิธีกรรมเทาะโยงกย้าจก ของชาวมอญวัดมะขาม จังหวัดปทุมธานีได้พบว่าการจัดพิธีกรรมเทาะโยงกย้าจก เป็นการจำลอง หรือเลียนแบบเหตุการณ์ในการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยได้เริ่มจำลองเหตุการณ์ตั้งแต่นางสุชาดา ถวายข้าวมธุปายาส แต่พระโพธิสัตว์ เมื่อได้เสวยข้าวมธุปายาสแล้ว พระโพธิสัตว์ได้เสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา และได้อธิษฐานโดยปรารภว่า ถ้าแม้ว่าจะได้ตรัสรู้พระโพธิญาณในอนาคตเบื้องหน้าแล้วก็จะขอให้ถาดทองนี้ลอยทวนน้ำ ก็ปรากฏว่าถาดทองได้ลอยทวนน้ำไป ๘๐ ศอก และน้ำในแม่น้ำได้กลายเป็นสีแดง ประดุจสีเลือด ถาดทองได้ลอยทวนน้ำไปจมลง ไปซ้อนกับถาดของอดีตพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน และที่ตรงที่ถาดลงไปซ้อนกันนั้นมีพญานาคนอนเฝ้าอยู่ตรงที่ถาดนั้น ได้ตื่นมาอุทานแล้วกลับไปหลังจากนั้นได้เสด็จกลับมาพบกับนายโสติยะ ๆ ได้ถวายหญ้าคาจำนวน ๘ กำ เมื่อพระโพธิสัตว์รับหญ้ามามากแล้วปูทำรัตนบัลลังก์ และอธิษฐานถ้าไม่ได้บรรลุก็จะไม่ลุกขึ้น จนกว่าจะได้บรรลุพระโพธิญาณ ดังนั้นชาวมอญจึงนำเอาเหตุการณ์เป็นต้นแบบในการประกอบซึ่งพิธีกรรมดังที่เห็น

เหตุที่ทำให้ชาวมอญมีความเชื่อในการประกอบพิธีเทาะโยงกย้าจกก็เพราะชาวมอญมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญมากเรื่องการทำบุญให้ทานต่าง ๆ และในหลักคำสอนก็มีเรื่องราวที่มีมาในพระไตรปิฎก ซึ่งกล่าวถึงกุศลผลบุญ ซึ่งถือว่าเป็นแม่แบบแห่งความเชื่อถือ เป็นบรรทัดฐานในความประพฤติปฏิบัติ ทำให้สังคมของชาวมอญมีความเชื่อในเรื่องบุญบาป ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย ชาวมอญเองก็ยังเชื่อว่ารับพระพุทธศาสนา มาก่อนใครจึงทำให้มีการนำเรื่องราวในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิต ทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี

ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งให้ความเคารพยกย่องตั้งในความเชื่อที่ยกมาตั้งแต่ต้น และคนมอญมีความเชื่อต้องเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีจะผิดพลาดไม่ได้ ขณะเดียวกันถ้าได้กระทำการที่ถูกต้องแล้วก็เกิดบุญกุศล ความดีงามและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็จะได้านิสงส์ไปด้วย

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาส่วนใหญ่แล้วจะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันในเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดจากญาติมิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวมอญก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าไม่สบายใจในสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหายาแก้ก็คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็ดี คติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนทำให้ชาวมอญสามารถรักษาวรรณธรรมมาได้จนถึงปัจจุบัน การจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก" ในชุมชนวัดมะขามในปัจจุบันพิธีกรรมนี้ยังคงได้รับการสืบทอดและปฏิบัติอยู่ โดยความคิดก้าวหน้าของอดีตเจ้าอาวาสองค์ก่อน ท่านมองเห็นการไกลว่าถ้าจัดพิธีนี้ตามแบบโบราณจะไม่สามารถรักษาประเพณีนี้ได้ เพราะการจัดแบบโบราณจะจัดเป็นการเฉพาะกับญาติสนิท คนทั่วไปจะได้เห็นพิธีนี้น้อยมาก ท่านจึงได้เปลี่ยนแปลงเวลาการจัดพิธีกรรมเสียใหม่ ให้คนทั่วไปได้เห็นการจัดพิธีนี้ เพื่อจะได้ติดตาม และคุ้นชินในความทรงจำ เมื่อถึงเวลาที่จะต้องใช้งานจริงก็จะได้ปฏิบัติด้วยตนเองได้ เพราะเพียงแค่เปลี่ยนเวลา ก็สามารถทำให้คนรู้จักพิธีนี้มากขึ้น มีความเข้าใจมากขึ้น จึงทำให้ประเพณีนี้อยู่ได้นาน การจัดพิธีกรรม "เทาะอะโย่งกย้าจก" ของชาวมอญเองก็ยังมีแตกต่างจากชุมชนมอญอื่นๆ อยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นความหลากหลายที่สร้างความน่าสนใจให้แก่วัฒนธรรมของตน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

พิธีกรรมต่าง ๆ มุ่งเพื่อแสดงความยึดถือ ความนอบน้อมจากคำสอนของบรรพบุรุษ มีระบบความคิด ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาและความเชื่อของตน ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในสังคม ทำให้สังคมมีการยับยั้งชั่งใจ เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เพื่อประโยชน์แก่การเข้าใจ

พฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม และความและความสัมพันธ์สามัคคี ในคติความเชื่อของคน มอญส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมพิธีมีส่วนร่วม ญาติทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบจนกว่าพิธีจะสำเร็จ เรียบร้อย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้ว ก็คือการสอนโดยอาศัยอุปกรณ์ ถ้าพูดแบบสมัยใหม่เหมือนกับการสอน แบบสามมิติ ทำให้มองเห็น และเกิดการเข้าใจได้ง่าย มีกระบวนการแบบไหน เมื่อเห็นจินตนาการก็จะ เกิดการจดจำ จนนำไปใช้ได้

ความเชื่อเกี่ยวกับเรือ การเคารพ ไม่ดูถูกดูหมิ่นจึงจะเกิดผลดี ที่ เกิดเป็นประเพณี ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ คติความเชื่อต่าง ๆ ในวรรณคดีก็มาจากทางพุทธศาสนา เช่น เรื่องคำ สอนศิษย์วัด มีหลายบทที่แสดงแนวคิดทางพุทธศาสนา

เมื่อเกิดปัญหาในสังคม ปัญหาคนนิยมวัตถุมากเกินไป ก็ยังมีความพยายามจะหาคำตอบ จากหลักการในความเชื่อ และพุทธศาสนาอยู่ ความขัดแย้ง หรือกระบวนการต่าง ๆ การเสาะหา คำตอบได้จากความเชื่อ และพุทธศาสนา จึงแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อ และพุทธศาสนายัง "มีชีวิต" อยู่ และยังสามารถนำมาใช้ได้อยู่ในชีวิตประจำวัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

สังคมชาวมอญร่วมกับคนไทยสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสขอความเชื่อใหม่ ๆ หรือแนวใหม่ ๆ ในความเชื่อหลักแต่เดิมเมื่อเกิดปัญหาในสังคม เช่น เรื่องปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาคนนิยมวัตถุมากเกินไป ก็ยังมีความพยายามจะหาคำตอบจากหลักการในความเชื่อ และพุทธ ศาสนาอยู่ ความขัดแย้ง หรือกระบวนการต่าง ๆ การเสาะหาคำตอบจากความเชื่อ และพุทธศาสนา จึงแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและพุทธศาสนายัง "มีชีวิต" อยู่จึงมีข้อเสนอในการวิจัยในหัวข้อที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาพิธีการ เทาะอะโย่งกย้าจก ในสังคมของชาวมอญท้องถิ่นอื่น

๒) ศึกษาผลกระทบความเจริญทางเทคโนโลยีว่ามีผลดี หรือผลเสียต่อความเชื่อของชาว มอญอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดปทุมธานี. “บรรยายสรุป
จังหวัดปทุมธานี”. สำนักงานจังหวัดปทุมธานี. ๒๕๕๙. (อัดสำเนา)

คณะสงฆ์วัดมะขาม. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสิริปัญญาโสภณ
(ประสิทธิ์ ข่างเกตุ). พิมพ์ครั้งที่ ๑. ปทุมธานี: วัดมะขาม, ๒๕๔๗

จวน เครือวิชฌยาจารย์. วิถีชีวิตชาวมอญ. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗.

จอม บุญตาเทศ ป. อานิสงค์สร้างพระพุทธรูป. มหาอานิสงค์ ๑๐๘ กัณฑ์. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๒.

จารุวรรณ พึ่งเกียรติ. ผศ.ดร. พุทธศิลป์ พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ชมรมเยาชนมอญกรุงเทพ. จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าพี่
นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียม
มอญ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑.

นิราศวัดเจ้าฟ้า. หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป.

พระธรรมโกศาจารย์ อนุจารีเถระ. ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ. กรุงเทพมหานคร: มิตรการเจริญ-
พิมพ์, ๒๕๒๐.

พระมหาจรรยา จอกสมุทร. รามัญรักษ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเทคโนโลยี แอนด์แอตเวอร์ไทซ์, ๒๕๔๑

พระมหาช่วง โชติปาโล. วัฒนธรรมประเพณีมอญ. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปฐม
ธรรมโชติ(บุญไทย โชติปาโล). กรุงเทพมหานคร: บริษัทเทคโนโลยี แอนด์ แอต
เวอร์ไทซ์ จำกัด. ๒๕๔๐.

พิศาล บุญผูก, ประเพณีการทำศพมอญ, จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวาย
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ตาม
ลัทธิธรรมเนียมมอญ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑
ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ในองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. พระ
อาจารย์อะเฟาะเทพกวีศรีรามัญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
ลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

สถาบันบันลือธรรม. ปฐมสมโพธิกถา ,พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิต
ชิโนรส. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๑

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานพุทธเจดีย์. พิมพ์พระราชทานในงาน
พระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. กรุงเทพมหานคร: ห้าง
หุ้นส่วนจำกัดศิวิพร, ๒๕๐๓.

สมพิศ มงคลพันธ์ รามัญรักษ์. (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปัญญานันทคุณ (บาง
ปัญญาที่โป). พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี: วัดสโมส, ๒๕๕๒.

สมาพร คล้ายวิเชียร. พระพุทธรูปบูชา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมวิทย์บรรณา
การ, ๒๕๐๙.

สุรีย์ มีผลกิจ,-วิเชียร มีผลกิจ. พระพุทธประวัติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์ต จำกัด, ๒๕๔๔.

สุเอ็ด คชเสนี. วัฒนธรรมประเพณีมอญ. หนังสือพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรวราภรณ์ รองเจ้า
คณะอำเภอพระประแดง และรองเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมวรวิหาร อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. สมุทรปราการ: พระประแดงการพิมพ์, ๒๕๔๓.

องค์ บรรจุ. วัฒนธรรมสองฝั่งน้ำ. หนังสือที่ระลึกครบรอบ ๒๐๐ ปี ปทุมธานี. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

(๒) วิทยานิพนธ์:

เกตุอัมพร ชื่นอินทร์งาม. “การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๕๐.

พระครูปลัดสุพรจัน สันทรักษ์. “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนผ่านพิธีศพของชาว
มอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.

อรสา เงินฉาย. “การศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เอกสารภาษามอญ

ယေဓမ္မာ

ယေဓမ္မာများကို တံဂါထာဓမ္မိင် အရန်အဿနိတွံထွေး ကုပြဘာတ်ဥပတိဿ
မဒ်လှောင်အရန်သာရိပိုတ်ရ။ အရန်အဿနိဉ္စယောင်ကိုပဉ္စဝဂ္ဂီမသုန်ကျော်ဒ်မွဲကျ
ရ။ ဂါထာယေဓမ္မာကို ပုန်ဒ်ကြက်ခပ်ကျက်တြိမ္ပဓမ္မောန်တုံဂါထာယေဓမ္မာနုတံဒ်
ကျောတ်ဂ်။

ယေဓမ္မာဟေတုပြဘဝါ ကောသံဟေတုံ

တထာဂတော အဟ တေသဉ္စ ယောနိ

ရောခေါ ဇုဝံဝါဒီမဟာသမနောတိ။ မဒ်ရ။

ဂါထာဝံဒ်ဘာသာပါဠိတုံယဝ်ရဒးကိုအဓိပ္ပါယ်ဗီမန်မွး

ခပ်ရုပ် ခပ်နာမ်တံဂ်ဟိုတ်နူခပ်ဟိုတ်ဒးဒ်ကျင်ရ။ ဟိုတ်နူခပ်ဟိုတ်ဖုံကတံဒ်
ကျင်တံဂ်ကို၊ နဲကဲဝံဖအိုတ်ကွေ ခပ်ဟိုတ်ကိုခပ်ဖုံကိုကျက်တြိတွံ လပ်ကိုရ။ ကျက်တြိ
ဂေါတမဂ် ဒင်ကေတ်လပ်တဲကွေတ်သတ်ဏံရ။

ယေဓမ္မာဂါထာကို ပွဲသက္ကရာဇ်ခရေတ်ဗွမ်မသုန်ကံသုာ် အေဒီ ပွဲချင်မန်သုဝဏ္ဏ
ဘုမ္မိ၊ ချင်ပျူမရနုက်ကို ဒုတိယခေတ်သရေခေတ္တရာ ကိုပွဲချင်ရခေင်ခေတ်ဝေသာ
လီ၊ ကာလုဇကရာဇ်ရခေင်တံအုပ်စုပ်ပွင်ရင်ချင်တံ ချူဆာ်လပ်ဂ်ပွဲဆုံကေတ်ရ။
ဂါထာဝံဟိုတ်နူဝံဆုံလပ်ပွဲချင်တံဂ်တုံ ချင်ဗီဟိုက်ကျင်တံဂ် ဒင်ကေတ်လပ်ကွေတ်
ဗုဒ္ဓဘာသာဂ်ဝံတိကေတ်မာန်ရ။

နတ်ထပ်သောန်

၁၃

ဝိနိဝံသိုလင်ဂါထာ ယေဓမ္မာကိုလေဝ်မွဲချင်ကံ့မွဲချင်သုင်စောဲစကာလင်ဘာသာ ကံ့အကွရ်တံဂ်တုဟ်ခြာမံင်ဂ် ဝံသိုကောတ်ရ။ ပွဲကံ့ဗိုလိက်ပရေင်ဝံညင်ဝံစီကူးလင် ပရူဝေါဟာ ဓါမ မပ္ပံ “ဘာသာ” ကံ “အကွရ်” မူးခိုဟ်ဂျိုင်ရောင်အဲဇော်စိုတ်ရ။ ဘာသာမူးဂ်သွက်ဂကူမွဲမွဲကွာလိက်ဟံမံက်ဏီအရေဝ် ဟိုကးမံင်ဂ်မံင်ရ။ နကံ့အရေဝ် ဘာသာဂ်ဝံဒ်တိုန်လိက်ပတ်ဂ် ဒးစွဲနင်အကွရ်ရ ဂကူလျိုတံဂ်ဝံဝံအကွရ်ညးတံပတန် ပဒ်ကောတ်အိုတ်ရ။ ဂကူလျိုတံဂ်ကောတ်အကွရ် နူဂကူတုဟ်သ္မာင်တဲချူတိုန်လိက်အိုတ် ရ။

အကွရ်ဂကူမွဲဂကူဂ်လေဝ်မွဲအခိုင်ကံ့မွဲအခိုင်တုဟ်ခြာပြင်လှာဲကျိုင်ဂ် ဝံသို ကောတ်မာန်ရ။ ဥပမာအကွရ်မန်ပိုသုင်စောဲစကာပွဲအခိုင်သက္ကရာဇ်ခရေတ်ဗွင် (၆) ကံ့သုာ် အေဒီကံ့အကွရ်သုင်စောဲချူဆတ်မံင်ခေတ်လျဟ်တံဂ်ပြင်လှာဲကျိုင်ဂ်ဝံသိုကောတ် ရ။

ယေဓမ္မာဂါထာဆိုလင် ပွဲသုင်ကျာချင်ရခေင်ကရပ်ချင်(မြို့ဟောင်း)ဂ်ချူ လင်ပွဲတံကလောံတဲ ဝံနူဒဗာန်ဒို (သင်းကျန်တော်တောင်)နံ့ပွဲချင်တြေဝေသာလီ ရ။ အကွရ်ချူလင်ပွဲတံကလောံဂ်ဒ်မံင်အကွရ်ဂကူ ဂုဗ္ဘတန်တံဒ်ပွဲဒိုဟ်ဗြဿာန် ချင်အိဇြိယရ။ ဆဂးဘာသာလိက်ဂ်ဒ်မံင်ဘာသာသက္ကတရ။ (ရံင်ဗို ၁)

၁၁၆ မိဝိန္ဒုပိဗျဗျာဟံ ပါပိ လ
 ဂိ ခံ ဂဓာ ဂါဂါ ဗျဗျဗျဗျဗျဗျ
 ဂိ ဗာ ဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျ
 ဗာဇိ ဗာ ဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျဗျ

၃၈

ယေဓမ္မာ

ဟိုတ်ဂုံရ အခိုင်တေဉ္စကရာဇ်အုပ်စုပ်ပွင့်ရင် ချင်ရခေင်တံဂုံ ကေတ်အခပ်
ဂကူဂုဗ္ဘတုံချူလင်ဂါထာ ယေဓမ္မာပွဲတုံကလောနကိုဘာသာသက္ကတရဂုံဟိုမာန်ရ။
လိက်တုံဝံ့ချူဆာလင်ပွဲသက္ကရာဇ်ခရေတ် ဗွဲ(၆)ကံသုဘ အေဒီရဂုံ အာသုတေသန
တံ ခယျကေတ်ရ။

ပွဲကုံခေတ်တြေချင်ရခေင်တံစိုဉ်ဆုံလင်ဂါထာယေဓမ္မာကို ပွဲကုံခေတ်သရေ
ခေတ္တရာ ပွဲကုံချင်ပျူမရနက်ကိုဒုတိယဂုံလေဝံပွဲဆုံကေတ်ယေဓမ္မာဂါထာဂုံရ။ ဒုဘ
အဒေါင်ချင်ဇော်သရေခေတ္တရာတြေဂုံ လှဟ်မူးခယျကေတ်ဒ်ဒုဘရင်ကွီပုတ်ကွာန်
(မှော်ဇာ)တုံနွဲလပါဒိုဟ်အဝံ့ခရာစိုတ် (၅) တိုင်နူကုံချင်ပြန်လှဟ်ရ။ ပွဲကုံချင်မဉ္ဇ
(မှော်ဇာ-ခင်ဘကန်း၊ မောင်းဂန်၊ အိုးစ) တံဂုံ လိက်ပျူခေတ်သရေခေတ္တရာ
ချူလင်ပွဲတုံဇုတ် ဗပိုတ်ထပ် ကုံခေါ်တိစံင် ဗွဲမဂ္ဂိုဉ်ဂုံလေဝံပွဲဆုံကေတ်လင်ရ။
ပှော်ကုံလိက်ချူလင်တံဂုံ လှိုကေတ်အကွန်နာဂရီတုံ ချူလင်နကိုဘာသာသက္က
တတုံလှိုတံဂုံဒ်မင်လိက်နကိုအကွန်ပျူချူလင်ဘာသာပါဠိ၊ ဘာသာသက္ကတကို
ဘာသာပျူတံရ။ ဟိုတ်ဂုံရပွဲကုံခေတ်သရေခေတ္တရာဂုံ ဂကူပျူတံဂုံလင်အကွန်
ပျူတုံရဂုံဟိုမာန်ရ။ ဆဂးအကွန်ပျူဂုံဝံ့နူအကွန်ဂကူ ကဒမ္ပတံသုင်စော့ချူစကာမင်
ပွဲဒေသ သျင်ကျီချင်အိန္ဒြိယဂုံ အာသုတေသနတံဟိုဂးလင်ရ။

အကွန်မဉ္ဇ နာဂရီ၊ ကဒမ္ပ၊ ဂုဗ္ဘတံဂုံလေဝံစေနဆက်စေ်ကျင်နူအကွန်တြာဟ္မီ
မစိုပ်ကျင်ချင်အိန္ဒြိယ ဗွဲကုံပိက္ခာအိုတ်ရ။ ပွဲကုံသက္ကရာဇ်ခရေတ်ဗွဲပိက္ခာသုဘ ဘီစီ
လက်ထက်သိုင်အာသောကမဉ္ဇရင် ချင်မဂဓန္တလပါဒိုဟ်ဉာဏ်ချင်အိန္ဒြိယ တုံ
တုံဒုဘချူလင်လိက်တုံဂုံပွဲဆုံကေတ်မာန်ရ။ လိက်တုံတံဂုံ ကေတ်လင်အကွန်တြာ
ဟ္မီတုံချူလင်နကိုဘာသာသက္ကတကိုပါဠိမန်ရ။

ပွဲကုံဗပိုတ်ထပ် မင်ဂန်(မောင်းဝွန်ရွှေပေလွှာ) ပွဲခေတ်သရေခေတ္တရာဂုံ
စကာသုင်စော့အကွန်ပျူတုံချူလင်ယေဓမ္မာဂါထာ ဗွဲမချိုက်မောင် နကိုဘာသာပါဠိ
ဂုံ ပွဲဆုံကေတ်ရ။

သဝဏ္ဏသက္ကရာဇ်
 ၈၂၁ နှစ် ၈၀၈ နှစ်
 ၈၂၁ နှစ် ၈၀၈ နှစ်
 ၈၂၁ နှစ် ၈၀၈ နှစ်

နိ(၂)

ဂါထာဝံသုဒ္ဓါလင်ပွဲသက္ကရာဇ်ခရေတ်စတင်(၅-၆)ကဲ့သို့ အေဒီရက်ခယျကေတ်
 မာန်ရ။ ဂကုပျူပွဲခေတ်သရေခေတ္တရာတံဂ် နက်အကွရ်ပျူလင်ဘာသာပျူကို
 ဘာသာပါဠိတံဂ် ထွေးသက်သိသာခေကာမာန်ရ။

ဗိုဝ်ဆိုင်လင်ပွဲချင်ရခေင် ခေတ်ဝေသုလီကို ပွဲချင်ပျူမရနက်ကိုဒုတိယ
 ခေတ်သရေခေတ္တရာကိုပွဲ သုဝဏ္ဏဘုမ္မိချင်မန်လေင်ချူလင်ယေခမ္မာဂါထာ ပွဲသက္က
 ရာဇ်ခရေတ်စတင်(၆)ကဲ့သို့ အေဒီဂွံဆိုင်မာန်ပွန်ရ။ ဟိုတ်နွံဆိုင်လင်ယေခမ္မာဂါထာ
 တံဂ် တဲအဆိုင်တေပွဲဒေသရခေင် ပျူကန်မန်တံအုပ်စုပ်ပကင်ရင်ချင်ဂ် ကွေတ်ဝါဒ
 ဗုဒ္ဓဘာသာပြာကတ်ခွင်ရ် ထွေးသက်သိချိုတ်တံဂ်တံမာန်ပွန်ရ။

ပွဲပွီပျူသက္ကရာဇ်ခရေတ်စတင်(၅)ကဲ့သို့ အေဒီ ဒေသသဓီ ဟံသာဝတီ လျှင်
 ကော်ဒေသဖရပထံနသျှင်ကျပ်ချင်ချောချာတံဂ် ပံင်ကော်တဲကော်ခစ သုဝဏ္ဏဘုမ္မိ
 ချင်မန်ရ် ဟိုမာန်ရ။ ဒေသဖရပထံဂ်ဒွါရဝတီလေင်ကော်ခစအိုတ်ရ။ ဟိုတ်ဂ်ရ
 ဒွါရဝတီဂ်ဒ်ဒေသပါလုပ်မံင် ပွဲသုဝဏ္ဏဘုမ္မိရ်သုတေသီတံခယျကေတ်အိုတ်ရ။
 အတိုင်ပတ္တံ(လိက်သမ္ဘိ)ကြက် ချူလင်မွဲး ချင်တံလုံပိုတီ (TOLOPOTI)
 မွဲဂ်တန်တံခွင်အကြာလပါဠိကံးချင် (ကမ္ဘောဒီယား)ကိုလပါပလိုတ်မွဲးချင်ပျူ
 သရေခေတ္တရာရ်ဟိုထွေးလင်ရ။ ချင်ဂ်သွက် ဂွံချင်သုဝဏ္ဏဘုမ္မိဟိုဂးစမာန်ရ။

ယေခမ္မာဂါထာချူလင်ပွဲချင်မန်သုဝဏ္ဏဘုမ္မိဂွံဆိုင်ကေတ်ကရပ်ကျပ်စေတီ
 ဖရပထံလတူတံကလော်ရ် ဂွံတီကော်လ။ (ရင် ဗို ၃)

၄၀

ယေဓမ္မာ

အသမ္ဘာလေတံ န ဓမ္မာရံ ဟ
 လပံလောကံ န ဓမ္မာရံ ဟ
 န ဓမ္မာရံ ဟ
 ဓမ္မာရံ ဟ

ဗို.၃

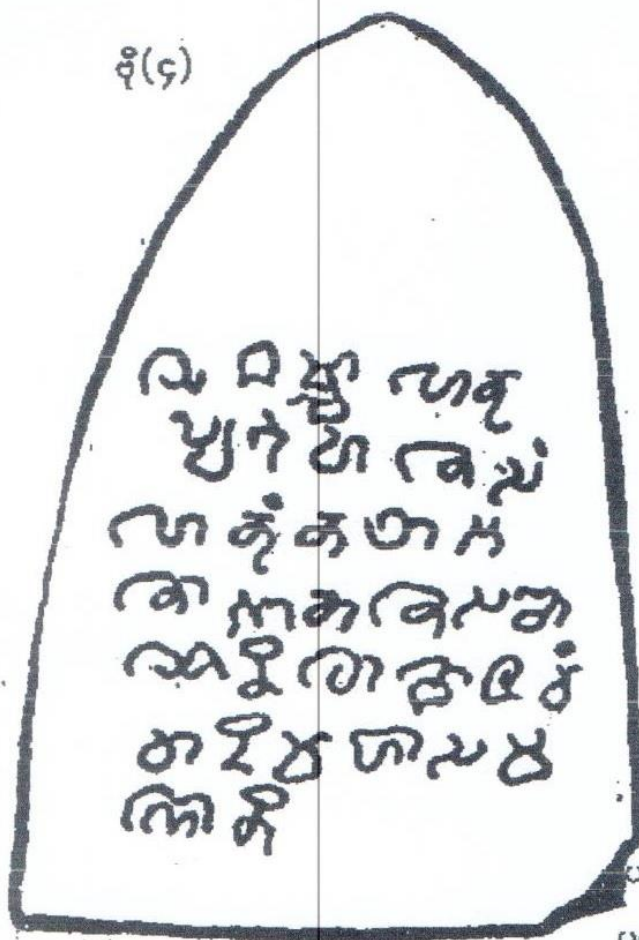
အကွရ်ချလပ်တံ ဟံတုပကံအကွရ်ချလပ်ပွဲချင်ရခေင်ကိုချင်ပျူ
 ရ။ ချလပ်နကံအကွရ်မန်သက်သက်ရပ်ပွဲသိုကေတ်မာန်ရ။ ဆကးဘာသာဂါထာ
 နံဘာသာပါဠိရ။ အခိုင်မန်တံလပ်အခပ်ရတုချမင်လိက်ရပ်ဟိုကးစမာန်ရ။
 ရံင်ကေတ်ကံအကွရ်မန်တံစကာသုင်စောမင်အခိုင်တေမူးမန်တံ ဝှလပ်အကွရ် နူကို
 ဂကူပလ္လဝ မတန်တံမင်လပ်သျှင်ကျာချင် အိန္ဒြိယဟိုစပွဲရ။ ဗိုအကွရ်ပျူ၊ ကဒမ္မ
 နာဂရ်ကိုအကွရ်ပလ္လဝဝှလပ်စောန်ဆက်စေကျင်နူအကွရ်ဗြာဟ္မီမဒ်ရ။ မန်တံပို
 ကေတ်အကွရ်မန်တုချလပ် ယေဓမ္မာဂါထာနကံဘာသာပါဠိကို နကံဘာသာမန်
 လေပ်ချလပ်လတုတံတ္တဝါကလေပ်တံဝှလပ် နူကျင်စေတီဖရပထံပွဲတိကေတ်ရ။
 တုပ်သုဟ်ကိုယေဓမ္မာဂါထာ ကေတ်အကွရ်မန်တုချလပ်နကံဘာသာပါဠိ
 သိုလပ်ပွဲကျင်ဖရပထံကို ပွဲအခိုင်ပွာန်ဂွးတိအလန် ဒုတိယကာလဂျပါန်တံအုပ်
 ဝှလပ်ကိုနံချင်စာဂ် ဟိုတ်နူကျင်ဒ်အပ်ချင်လျှင် ဒးမဂတိုဟ်တုခေါ်တိစင်မွဲကျောန်
 လပ်သိုရပ်ကျင်ပွဲလပ်တံမက်တိတ်ကျင်ရ။ ပွဲကံစးခေါ်တိစင်ဝှလပ်ချလပ်
 ယေဓမ္မာဂါထာဂွဲသိုကေတ်ပွန်ရ။ ရံင်ဗို(၄)

ယေဓမ္မာသိုလပ်ပွဲကိုကျင် ဖရပထံကိုယေဓမ္မာဂါထာသိုလပ်ပွဲကျင်ဒ်အုပ်
 ချင်လျှင်တံ အကွရ်လေပ်အကွရ်မွဲစိုစပ် တုချလပ်ဝှလပ် နကံဘာသာပါဠိဂ်ရ
 မန်ဖရပထံကိုမန်ဒေသလျှင်တံဂ် မန်တန်တံပွဲမွဲချင်ရပ်ဟိုမာန်ရ။ ဒုဒေသလျှင်
 ဟိုတ်လေပ်မန်တန်တံမင်ပွဲအကြာလပ်ပလိုတ်မူး ဝိဇ္ဇရာဝတိတေကိုလပ်ပွဲမက်မူးဝိ

စို(၄)

၄၁

သင်လောန်တံဂ်တန်ဒ်ရ။

ရင်ကေတ်ကိုဗွဲလတုတု
(TOLOPOTI)

ချူလပ်ပွဲပတ္တံ (လိက်

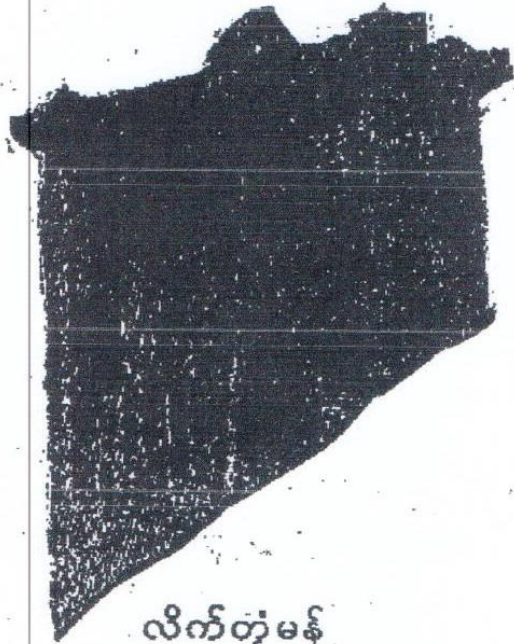
ပလပ်သမ္ဘိ) ကြက် ဒေသလပါ

ပလိုတ်ဒ်ကိုစိပ်ဝိဇ္ဇာရာဝတီ ဒေသ

လပါဗွဲကန်ကိုစိပ်ချင် ကမ္ဘောဒီယာ ဒေသအကြာဓါဝံ ဒးဒ်ချင်မန်သုဝဏ္ဏဘုမ္မိ
ရက်သောင်ကွဲမင်ရ။

ယေဓမ္မာဂါထာဂ်စိပ်ကွင်ပွဲကိုန်ချင်ဗွာ ပွဲကိုသက္ကရာဇ်ခရေတ်ဗွပ်(၆)ကံသုာ
 အေဒီကာရ ဗက်ကိုဒုာဒေသတုချူလပ်ဘာသာကိုအကွရ်တံဂ် မွဲဒုာကိုမွဲဒုာဟံတုပ်
 ညးကံဂ်ဟံဆုံကေတ်ရ။ မူဟိုတ်ရောဟိုဗ္ဗး-ဂါထာဆုံလေပ်ပွဲချင်ရခေင်ဂ်ကေတ်လပ်အ
 ကွရ်ဂုဗ္ဗ တုချူလပ်ဒ်မင်ဘာသာသက္ကတဂ်မွဲဗို၊ ဂါထာဆုံလပ်ပွဲသရေဓတ္တရာလပါ
 ချင်ပြန်ဂ်ပုန်ကေတ်လပ်အကွရ်ပျူတုချူလပ်ဂ်ဒ်မင်ဘာသာပါဠိရ။ ယေဓမ္မာဂါထာ
 ဆုံလပ်ပွဲပရပထံကိုချူလပ်ပွဲစ၊ ခေါ်တံစံင်မက်တိတ်ကွင်နုကျာ်ဒီအပ်ချင်လျှင်ကာလ
 ဒးမဂတိုတ်ဂ်ပုန်ကေတ်လပ်အကွရ်မန်သုင်စောစကာမင်ပွဲသက္ကရာဇ်ဗွပ် (၆) ကံ
 သုာအေ-ဒီ-တု ချူလပ်နကိုဘာသာပါဠိရဂ်-ပိုမန်တံညင်ဂွံတိစိကွးလပ်မွးချူထွး
 ကါရဒံ။

၄၂

လိက်တုံမန်

လိက်တုံဟိုက်မုရော-လိက်တုံဟိုက် လိက်ချူလပ်ပွဲတုံခတေ၊ တုံတိုင်တံဂ်
လိက်တုံညးတံကော်ခစအိုတ်ရ။ မဟိုတ်ညးတံဒးချူလပ်လိက်ပွဲတုံခတေတုံတိုင်
တံဂ်ရောဟိုမူး၊ မိုဟ်ကွာကွာတေကို၊ ဇကရာဇ်ကွာကွာတေကိုကာလပကုသိုက်ဒါန်
ဒိုဒို၊ ပရူညးတံကောန်လပ်ကမောန်မဲ့မဲ့ဒိုဒိုမိက်ဂုံကောန်ဗွဲကရံဗွဲဂတတီတုံချူ
လပ်အိုတ်ရ။ မန်ပိုကွာကွာတေလေပ် ချူလပ်နကိုလိက်မန်လွှာတုံဂ်ရ လိက်တုံ
မန်ကော်ခစအိုတ်ရ။

လိက်မန်ဂ်မန်တံစပွဲ ချူကျင်နကိုအခိုင်လောန်ကျင် (၁၅၀၀) သွာရဂ်ဂုံတီ
ကောတ်ရ။ ကာလမန်တံချူတိုန်လိက်ဂ်လွှာသုရိုတ်ကို၊ လွှာတုံကိုချူကျင်ဂ်ဂုံတီကောတ်
ရ။ ဆဂးလိက်မန်ချူလပ်လွှာသုရိုတ်ပွဲအခိုင်လောန်ကျင်လိသွာတံဂ်အခိုင်လွှာဟ်ဂုံသို
မာန်ဂ် ဝါတ်ဂါတ်ဗွဲမလောန်ရ။ မဟိုတ်ရောမူး သုရိုတ်ဂ်ဂုံဂိုင်ဒေပ်လပ်သွာလံလမာန်
ဂ်ဝါတ်တံဗွဲမလောန်ဟေင်မဒ်ရ။ ဟိုတ်ဂ်ရ လိက်မန်ချူလပ်တြေတြဟ်တံဂ် ဆဗိုတ်
ပွဲတုံခတေ တုံတိုင်ချူလပ်လိက်တြေတြဟ်တံပုန်လေပ် ဟိုတ်နုဥတုသကာတ်
မြဟ်ကို၊ ဟိုတ်နုမြိုဟ်လျိုတ်ဟွံတံပလီပလ်ဒးတုံ၊ လိက်ချူလပ်ပွဲတုံတံဂ်ဒးလိ
လ်အာလေပ်နွံဗွဲမဂ်ဂိုင်ဟိုမာန်ရ။ ခေတ်သုဟ်ပိုဂုံသိုကောတ်တုံ ဂုံကတ်လုတ်မင်တံဂ်
လိက်တုံသေ့ခက်ခိုင်တံဟေင်မဒ်ရ။

နတ်ထပ်သောန်

၄၃

လိက်တုံ့မှူးဂုံမုဂုံဏ်ဖိန့်တိုရော။ လိက်တုံ့မှူးဂုံ ဟိုတ်နုချူလပ်နကုံအခိုင်ကာလ
 ဗွဲမလံလောန်တုံလိက်တြေလေဝ်ကော်ခစမာန်ရ။ ပွဲခေတ်လူဟ်ဝံလိက်တြေကို
 ကပေါတ်တြေကို ကျပ်တြေကို ခြေတြေဗွဲမဂိုဏ် နွံကုံငှဟ်မးဂုံ ညးတိအဲတိအိုတ်
 ရသေင်ဟာ၊ ပွဲခေတ်လူဟ်ယပ်ရ မိုဟ်ဗွဲမဂွံကပေါတ်တြေ ဥပမာ-ထပ်သြန်တံဂ်
 ယပ်ရ သွံကုံအလိုအသိတ်မှူးအလိုအသိတ်ပါနုငှဟ်မးထပ်သြန်ဂုံ ဟိုတ်နုဒ်ကပေါတ်
 ခြေတုံညးတံထပ်ဆင်ကုံငှဟ်မးထပ်သြန်ဂုံ ငှဟ်မးသွက်တြေတြဟ်ကိုရ။ လိက်
 ခြေတြဟ်ကိုလေဝ်ညင်ကပေါတ်တြေတြဟ်ကိုတုပညာတံဂွံကတ်လုတ်တုံညးတံ
 ပတ်အမ်သင်ကွေကွေရ။ မဟိုတ်မှူးလိက်တြေကပေါတ်တြေတံဂ် ဗွဲကံထွေးကိုဝင်တြေ
 မဒ်ရ။

ကာလကပေါတ်တြေ လိက်တြေဟွံမက်တိတ်ဏီဂုံ ဝင်ဗွဲမဂုံဆဇိုတ်မိုဟ်တြေ
 တြဟ်တံဟိုကျင်ဂုံဟေင်ကေတ်တုပလပ်သမ္ဗီရ။ ပလပ်သမ္ဗီနကုံလဟိုဇုဇုလတံဂ်
 ညံလေဝ်နွံကို ဟွံညံလေဝ်နွံကိုရ။ ဆဂးကပေါတ်တြေလိက်တြေမက်ကျင်တုဝင်
 ကလေင်ချူလပ်လက်ကရံတံဂ် ချိုတ်ပျိုတ်ဗိုန်ဗတ်တိုန်အိုတ်ရ။ ဥပမာ-ကွာလိက်
 တုံမန် ရာဇကုမာရ် (မြစေတီကျောက်စာ) ဟွံမက်တိတ်ဏီ (ဗိုဟွံဒးဏီ) ဂုံဝင်
 ချူလပ်သတ္တရာဇ်ဗွန်ချင်အုပ်ဓုပ်ချင်ဗဏံဂုံ၊ ဟိုတ်နုကေတ်လပ်နကုံလဟိုဇုမိုဟ်တြေ
 တံတု ဗွေတ်မင်ကိုချူလပ်ပွဲလိက်တုံဂ်ရ။

တုပညာချူဝင်လက်ကရံတံဂ် သက်သိသာဓကနကုံ လိက်တုံဂုံဆိုကေတ်
 တု၊ ချူလပ်ဗိုန်ဗတ်တု ညးလုံဗွဲလေဝ်ဂွံသွေဟ်ဟွံမဲရ၊ ဟိုတ်ဂုံရ လိက်တုံဂ်
 သွက်တုပညာချူဝင်တံဂွံ ဗွဲဒလတ်တုဂုဏ်ဖိန့်ဗွဲမဂိုဏ်ရ။

ဂွံကတ်လုတ်လိက်တုံမန်ဗိုတု မန်ဗိုဂုံလောန်ကျင်ဇိုတ်လှိုမသုန်ကွံသွာ်တေ
 မင်ကျင်ကိုဇုကရာဇ်အုပ်ဓုပ်ဗွင်ရင်ကျင်ကိုန်ချင်ပွဲလပ်ချင်ဒျောဒျော လှဟ်ရဂ်
 ဂွံတိကေတ်ရ။ ယုကိုန်ချင်လွှာ်သျှင်ကျာ်ညးတံကိုလပ် ယုဒွါရဝတီရ။ ကိုန်ချင်
 ဒွါရဝတီဟိုဂ် ပွဲလိက်သုရိတ်တုပညာဗိုမန်ချူလပ်ဟွံကေင်ဆိုသက်ကရ။ ဆဇိုတ်
 ဗိုဂုံဆိုရာဇဝင်မန်ချူလပ်ပွဲသုရိတ်ဂ် ပရုချင်သထို၊ ချင်မတ္တမချင်ဟံသာဝတီ၊ ချင်
 ပါဒ၊ ချင်လျှင် ချင်သေင်တံမဒ်ရ။

ချင်ဒွါရဝတီဟိုဂ် လိက်တုံမန်ချူလပ်ပွဲချင်ဒျောဒျာလှဟ်မက်တိတ်ကျင်တု

ဟောင် မန်ပိုက်မဲ့အခိုင်တေမံင်ကျင်ကို ဇကရာဇ်နန်ထပ်တဲယွင်ရင်ကျင်ကိုနီချင် လပါချော့ချာလှဟ်ကို ဝံတိကောတ်ရ။ လိက်တုံမန်ချူလပ်ပွဲချင်ချော့ချာကို ဟိုတ် နူဝံဆုံပွဲချင်ဖရေပထုံ ချင်လဝ် (လပူရီ) ချင်ဝင်ကျပ် (ချင်လံ) ချင်လာမ်ဖန်တံ တဲပယိုမန်ပိုယွင်ရင်မံင်၊ လှိုင်ချင်ချော့ချာလပ်ဝံတိကောတ်ရ။ သုသုမူးရင်ကောတ်ကို လိက်တုံမန်မဲ့ကိုမဲ့တဲ ဟိုတ်နူတပညာတံပာ်ထွေးမာန်ခေတ်အခိုင်အခါတဲ မန်တံယွန် ချင်လှိုင်ချင်ကျာချင်ချော့ချာ ပွဲဒေသဖရေပထုံ ချင်လဝ်တံကျာတဲလက်ကရဲဏံ ဟိုတ် နူကုခမေနံတံသုဖေတိုတ်ကောတ်ဒဲမန်တံတဲမန်တံဒဲဆုတ်အာလပါသုင်ကျပ်၊ အာ ယွန်ချင်လပါချင်လာမ်ဖန်ကို ဝံတိကောတ်ရ။

ယုချင်လပါသုင်ကျပ်ကို ဟာရိပုဇ္ဈတဲ ယုဇကရာဇ်ဗြဲဝံနန်ပွဲချင် ဟာရိပုဇ္ဈ ပြာကတ်ဗွဲမလောန်ကိုကျပ်ဒေဝီမံင်ရ။ ဝံတိဝင်ကျပ်ဒေဝီယွင်ရင်လပါချင်လာမ်ဖန်မုံ၊ ယုဟာရိပုဇ္ဈကို ဟိုတ်နူလိက်တုံမန်ချူလပ်ပွဲချင်လာမ်ဖန် နွံဒိုင်ဒိုလှဟ်ကိုရ။ ဟိုတ်ကို ရ လိက်တုံမန်ကို ရာဇဝင်ကျော်ဗွန်မံင်လပါချင်ချော့ချာကိုကလောင်ဗွဲကံထွေးကိုကိုရ သွက်မန်ပိုနံကိုဂုဏ်ဖိုဗွဲမဂ္ဂိုင်ရ။

လိက်တုံမန်ဆဗိုတ်ဝံဆိုလပ်တံတဲတပညာတံကတ်လုတ်တဲ ညးတံပာ်လပ်ခါ ဂကူ ခါခေတ်ကိုဝံဆိုကောတ်ရ။ ခေတ်ပထမဏ်နူကိုပဉ္စုချူကျင်လိက်မန်နီကိုသက္ကရာဇ် ခရေတ် (၁၂၀၀) ကို လိက်မန်ခေတ်တြေညးတံကိုလပ်ယုရ။ ပွဲကိုလိက်မန်ခေတ် တြေကို ပါနူလိက်မန်ချူလပ်လှူတံကို လိက်မန်ချူလပ်ပွဲကဝေက်တိကို လိက်မန် ချူလပ်ပွဲသုင်ပါနီဒဲဒဲလှိုင်တံကို ဟိုတ်နူချူလပ်မဲ့အခိုင်ကိုလိက်တုံတြေတဲ လိက် မန်ခေတ်တြေကော်ခံစအိုတ်ရ။

လိက်တုံမန်ချူလပ်ပွဲကာလ ဗညာထံ(မိစောဗု)ကို ဓမ္မစေတီတံကို လိက်ခေတ် အဒေါင်ညးတံကော်ခံစအိုတ်ရ။ ဖျော်ကိုလိက်မန်ခေတ်ခါခေတ်တေ၊ လိက်တုံ မန်ဆိုလပ်ပွဲချင်ချော့ချာတံကို လုပ်အာအဝေါင်ခေတ်တြေရ။ ပွဲချင်ဏံလပ်လိက်တုံ မန်ဆိုလပ်ပွဲဒေသ သမိုကိုပွဲချင်ဗကံ လက်ထုက်သိုင်မနုဟပ် သိုင်အနပ်ရထံ၊ သိုင်ကျာန်ယျေတ်တံကိုလပ် လုပ်အဝေါင်ခေတ်တြေအိုတ်ရ။

လိက်တုံမန်ခေတ်တြေကို ဟိုတ်နူချူလပ်နူကိုလက်ထုက်သိုင် သမိုတံပကင် ရင်ကျင်ချင်တဲ မိုဟ်ခေတ်လက်ကရဲဏံတံကို ဗိုဟံဒဲသက်က်ရ။ လိက်ချူလပ်လတူ

နာထဝိသောနိ

၄၉

ဒကာကိုလပ်ဒါန်တဲ့ပြာကတ်ခွင်အလုံကိုနီချင်မန်ဗွာတံဂ်လေဝ် သက္ကရာဇ်ဂီတု တဲ့ လုံသိုင်လပ်တဲကိုလပ်ဒါန်ဂ် ချိုတ်တံပျိုတ်တံချူလပ်ပလပ်သမ္ဘိဟံမ္မဲတဲဟိုဟံမာန်ရ။ ဝိုတ်သ့ဘဲလုံသိုင်လပ်တံဂ် ဒါခယျကေတ်ရ။

ဆေင်ကိုဘာတိုက်ကဒေါဟိုကျင်ဗွဲလတူဆေင်ဂ် ချူလပ်ချိုတ်တံပျိုတ်တံပလပ် သမ္ဘိပွဲလိက်သုရိတ်ဂ်ဝံဆိုကေတ်ရ။ ယောအခိုင်ကာလတေင်ဂ် ဗိုခေတ်လျဟ်ကိုဒါန် သိုင်ပန်ဗွာန်တံတဲဝံချူလပ်ပွဲတိုင်တဲ-သ့-ဂီတု-တဲတံဟံမ္မဲကျင်ရ။ ဘာတိုက်က ဒေါဂ် လိက်တိုင်တဲဟံမ္မဲကျာရ။ ချူလပ်ပွဲသုရိတ်ဗွဲမဇိပ်ဂီဝ်ဂ်ရ တေင်တုဟ်ကွေဲကွေဲ ဂ်ဝံဆိုကေတ်ရ။ ဆကးဂ်ခေတ်လျဟ်ပုဂံဗ်သုရိတ်ဂ်အာန်တံဗွဲမလောန်တဲ၊ ယပ် ရသုရိတ်နွဲဘာတီလပိုန်သင်တံဂ်ဝံဂိုင်ဒေပ်လပ်ချိုတ်တံပျိုတ်တံဟံမ္မဲဗွဲ ပရူပရာ နွဲကံဂုဟ်မးတံဂ်ကွေဲဗွဲအာမာန်ရ။ ဗွဲသုဝံဆေင်ကိုပရူပရာဗိုသိုင်ဗဒ်လပ်ဘာတိုက် ကဒေါတံဂ်ရ။

ဒါယကာသိုင်ကိုဘာတဲကိုလပ်ဒါန်ဘာတိုက်ကဒေါဂ်နာထဝိယိုက်ကိုမိ ထပ်ရဲ မန်ရ။ နာထဝိယိုက်ဂ်ဒ်မနာမန်ထပ်ရ။ နာမန်ထပ် ဂ်မ္မဲအခိုင်တေံပွဲကွာန်ကဒေါဒ် သေဋ္ဌိ ဇော် ကွေဲန်ကလောန်ချုဂ်လျှပ် သိုင်လပ်သိုဒ်စိတ်စိင် ဝံလပ်ကြာတဆိပ် (နေမျိုးသခံရာ) နူကိုဗြကရာဇ်ဗွာတဲပြာကတ်မင်ဗွဲမလောန်ရ။ နာထဝိယိုက်ဂ် အဒိကိုပ်ကွာမိုဟ် ကွေဲန်စကွဲ တိုလွီတံဆိုတံဒန်ရ။ လက်ကရဲဏံပကောံဝံတံ ရိဟ်တဲအာကွေဲန် ကလောန်ဂြိုပ်ဆု ပွဲကိုဗလေဝ်စိသံယျင်နွဲပွဲယံသိုင်သေံကို ချင်ဗွာရ။ နူကိုကလောန် ဂြိုပ်ဆုဂ်ဒ်တိုန်သေဋ္ဌိတဲသိုင်ကိုဒါန်ဘာတိုက်ကဒေါမာန်ရ။

ဘာတိုက်ကဒေါဂ်စယွန်သိုင်ပွဲဂီတုပုဟ်သက္ကရာဇ်(၁၂၂၂)တဲညင် ဝံတဲဒ်ပွဲ သက္ကရာဇ်(၁၂၂၇)ဂ် ချူလပ်လိက်ကုမိုဟ်သိုင်တံဂ် ဝံတီကေတ်ရ။ မိုဟ်ကေတ် တာလျိုင်သိုင်ဘာတံဂ် မာ်စာန်မေန် (မောင်စံမင်း) နူချင်မတ်မလိုကိုအာမာ်ကောန် (မောင်ကွန်း)နူချင်အဝတ်ဂ်ရ။

ပွဲကိုစယွန်သိုင်ဘာ သွက်သောံသွားဇးတိဗ္ဗးကိုသွက်သောံခါကိဝံဗျေပနက် ဂ်ကိုဆေင် ကံခါတိဝံကိတိတံဂ်ဒးစကာဂကူဂလာတမိလ် ကျင်နူချင်မဒရာတ်ရဂ် ဝံတီကေတ်ရ။ အယောသိုင်ဘာဂ်ပုန်ကွာန်ကဒေါဂ်လေဝ်ပွန်ကွာန်ဗျေဗိုပြင်ဝံ အာကျင်ညင်ဝံဒးရး ဒးကွေဲန်မင်တဲပွဲကိုကလောန်ခါတိဝံကိတိတံဂ်ပုန်ဂလာ

၄၆

လိက်တုံ့မန်

မပွဲကိုအင်္ဂုလိက်၊ ပြင်သေတ်၊ ဂျာမဏီ၊ ဂျပါန်တံကတ်လုတ်တိုန်ဗွဲမဉ်ဂှိုင်ဂှ် ဂွံဆိုင်ကေတ်ရ။ ညးတံဂှ်ပါနုလိက်တုံမန်တြေဂှ် လိက်မန်ခေတ်တိုဏ်လေဝ်ကတ်လုတ်ခွံင်ရ။ မူဟိုတ်ရောမွဲဂကူမန်ဂှ်ဒ်ကွိုင်ဂကူဇော်မွဲကိုတုဲ လိက်ပတ်ယေန်သုာ်မန်ဂှ်မွဲအခိုင်တေံဇော်မောင်တောတက်မံင်ဂှ် ညးတံမိက်ဂွံတိတုဲ ဒးကတ်လုတ်အိုတ်ရ။

ဗွဲသရုပ်သွးဟိုမွဲ-

- (၁) လိက်တုံမန်မံက်ကွိုင်တုဲ ဝင်မန်ကွေံဗွန်မံင်တံဂှ်မံက်ကွိုင်တုဲ၊ မန်ပိုဗွဲအခိုင်တေံပါနုပွိုင်ရင်အုပ်စုပ်ချင်ကွာန်၊ နွံကွိုင်ကိုနန်ထပ်ကွိုင်ဗွာင်ဆဗိုတ်ပွဲကိုနုချင်ဗွာင်ဗွဲဗေပ်ဟံသေင်၊ ပွဲချင်ချောချာကွာကွာတေံ လေဝ်နွံကွိုင်ကိုဇကရာန် ပွိုင်ရင်ကွိုင်ဒေသသျှင်ကျာ၊ သွပ်ကျာချောချာဂှ်ဂွံတိကေတ်ရ။
- (၂) လိက်တုံမန်ဂှ် နှိခွံင်လိက်တြေတြဟ်တုဲဂုဟ်မးလိက်တြေဂှ်လံအာဂုဟ်မးဂှိုင်တိုန်အာမဒ်ရ။
- (၃) ဟိုတ်နုလိက်မန်တြေမံက်ကွိုင်တုဲ ဝင်ချူလပ်ဗွေတ်ဗွေင်မံင်ကံဂှ် သုာ်ပြဗိုန်ဗတ်တိုန်အိုတ်ရ။
- (၄) ဟိုတ်နုလိက်တုံမန်ချူလပ်ပရုဝင်မန်မပွဲကိုဂကူ လိက်ပတ်ယေန်သုာ်မန်တံဂှ်တုဲ ဂကူမန်ဂှ်မွဲအခိုင်တေံ ဇော်မောင်ရာင်ဆာ်ခွံင်ဗွဲမလောန်ဂှ် ဟိုတ်နုဗွဲကံထွေးလပ်ရ ပျိုန်ကိုစရာဲကျာ်သိကုမန်ပိုလုဟ်ဂှ်လေဝ်ဟိုဗာန်ရ။

လိက်မန်တြေတုပညာမန်ကွာကွာတေံ ချူထွေးလပ်တံဂှ်၊ တုပ်တံကံအံတုာ်မိမပိုဗွဲလပ်သွက်မန်ပိုလုဟ်ရဂှ် တိကေတ်အိုတ်ညိ၊ အံကွာ်မိမစွဲလပ်တံညံင်ဟံဂွံကွေံဗွန်အာဂှ်ပိုမဒ်ကောန်ဇာတ်ဂမိုင်ဒးမင်မွဲထိုင်ဒက်ဂှ်လေဝ်ဒးတိလပ်ထေက်ရ။

အံကွာ်ဂှ်ပါနုဟံကွေံဗွန်အာဂှ်နုအံကွာ်ဂွံလပ်ဂှ် သွက်သွော်ပေါအံတြေတိုန်ဇော်မောင်တိုန်မွဲကောန်အာဂှ်လေဝ်ဒ်တာလျိုင်မန်ပို ခေတ်လုဟ်ရ။ မန်ပိုခေတ်လုဟ်ဂှ်ကတ်လုတ်လိက်မန်တြေအောန်ခွံင်ကွေံကွေံရ။ မန်ပိုခေတ်လုဟ်ဂှ်ကတ်လုတ် လိက်မန်တြေအောန်ခွံင်ကွေံကွေံရ။ မန်ပိုဟံကတ်လုတ်ကွာရ ဂကူဗဟ်သွာ်ဗွဲမဉ်ဂှိုင်ကွေံဗိုတ်ကတ်လုတ်မံင်ဂှ်ဂွံဆိုင်ကေတ်တုဲ မန်ပိုဒ်ဒးဂကူညးတံထေက်ရ။

၉၂

မန်ကျီဗုဒ္ဓသာသနာ

ရွှေချောင်ခပ်ကျွတ်တြိတွံလဝ်ဂ် နံနိဇ္ဈိယဟ်ကောတ်တဲဒွေတ်မင်ပွဲကို ညံင် သာသနာဂွံတန်ကြန် တောတက် ပေါင်တြိဇော်မောင်တိုန်ပွဲတ် ဖြဟတ်ကျောန်အာ ကိုတ်ဂ်ဂ်ကမ္ဘောန်ဗဂိုလဟ် ဗုဒ္ဓသာသနာရဂ်ဟ်ဓာန်ရ။

ကျွတ်တြိဂေါတမကလိဝ် သဗ္ဗညုတဉာဏ်တဲလောန်အာ (၄၉) တဲအယော တန် တံင်ဒဲရောင်တြိဇောဓိ ဓဗသိုက်ကောန်ဒဲ ညးဓါ ဣတပူကို ဣတဗင်နူကို ရးမန်ရ ဣတပူကို ဣတဗင် နွံန်ကျံင်နာဃုပမန်သတ်တဲ အာတ်ပုဇနိယဝတ္ထု နူကိုကျွတ်တြိရ ကျွတ်တြိဇွတ်ကျိပ် ဝံင်ဝါတ်သော် ဒဏ်တုင်တဲဒွေတ်ကိုကောန်ဒဲညးဓါရ ကောန်ဒဲဓါကလောင်ဓိဏ်ရမန် ဥက္ကလာပတဲ ကော်သိုင်ဥက္ကလာပဒက်ပတန်လင်စေ တီ ရွှေချိုင်သိုင်ယုတ္တရ ရ။ ဓါတ်သော်ဒဏ်တုင် နိပ်ကျိုင်ချိုင်ဥက္ကလာပဂ် ဗုဒ္ဓသာသနာ နိပ်ကျိုင်ရးမန် အလန်ပထမရ။

ကျွတ်တြိဝံင်တြိ တဲအယောတန်တံင် ပွဲကိုဒ်မကုလပဗ္ဗတဇရောင်ချိုင် ရာဇ ပြိုလ်ဂ် ကောန်သေဋ္ဌိဓါမ္မယု မဟာသာလကို စုဋ္ဌသာလနုချိုင်ခိုင်တူ (စောင်းတူ) ရးမန်အဟိန် ဓံဒိုက်အာမဇ္ဈိမဒေသဂ် ပြာပ်အာဇရောင်ကျွတ်တြိကိုဒါန်ဗွဲ မဒးရးတဲ နိမန်ကျွတ်တြိ ညံင်ဝံင်ဣအာ ချိုင်ခိုင်တူတဲတွံဝံင်ကို ကောန်ချိုင်ခိုင်တူရ ကျွတ်တြိလေဝ် အနာဂတ်ဂတ သာသနာဇော်မောင်ပွဲဒေသ ဟံသာဝတီဏောင် ညာတ်ကဲဒွေတ်ကို ဓါတ်သော်ဓါတုင် သွက်ပွဲပတန်စေတီ ပွဲကုန်ဒ်သုဒဿန မြင်သိလ္လာဂ်ရ ကုန်သု ဒဿနမြင် သိလ္လာဂ်လက်ကရုဏ်ကော်ဓိစ ဟံသာဝတီရ ကောန်သေဋ္ဌိဓါ ကလောင်နိပ် ချိုင်ခိုင်တုင် သိုင်သဓိလေဝ်ပရိုင်ဓါတ်သော် နိပ်မင်ပွဲချိုင်ခိုင်တုင် ကျိုင်ပူဇဓါတ် သော်ရ သိုင်သဓိကိုကောန်သေဋ္ဌိဓါဂါဒါကုန် သုဒဿနမြင်သိလ္လာဟံသိုတ် ဓါတ် သော်ဂ် ယာယီသိုင်လင်ပွဲဗွဲလွတ်ဗွဲချိုင်ခိုင်တူရ ကာလနိပ်ကျိုင်သက္ကရာဇ်သာသနာ (၁၁၁၆)အရှန် ဒဏ်ဇကု နုတ္တံသိုင်ယုနိပ်ကျိုင် ချိုင်ဟံသာဝတီတဲထွေးကိုဓါတ်သော်ဓါ တုင် ကုသိုင်သမလတဲ ဒက်ပတန်စေတီကျိပ်မုဟ်တဲရ ဓါတ်သော်ဓါတုင် နိပ်ကျိုင် ချိုင်ခိုင်တုင် သာသနာနိပ်ကျိုင်ရးမန် အလန်ဒုတိယရ။

ပဟိတ်ကိုမဟာထေရ် ၈၀၈တို့တွဲ ပွဲကိုဝံ့ဒစံဝံ့ ကျော်ကြီးကွေ့ကျင်ချင်သမို
တွဲခပ်ကုသိုလ်သီဟသူဓမ္မရာဇာကောသလ်ချင် ကောန်ကွာန်ဂမ္ဘိုင်ကို သာသနာစိုပ်
ကျင်ရမန် အလန်တတိယရ။

ကျော်ကြီးကွေ့ကျင်သမိုဝံ (၃၇) သွား ကာလကျော်ကြီး ပပရိနိဗ္ဗာန်အတိုင်
ကျော်ကြီးလုပ်ကတိပါင်ကု ဉ္စကရာဇ်သီဟသူဓမ္မရာဇာ နကိုအဓိဋ္ဌာန်ကျော် အယော
စင်ဥတုဇ ဇေယျာန် မှာထေရ်ဂဝံပတိနကိုဣဒ္ဓိဇေယျ ပတိတ်ကေတ်ခါတ်ငှက် (၃၃)
တူင်တုပလံင်ဗစိုပ်ကိုသိုလ် သီဟသူဓမ္မရာဇာချင်သမိုပုန်ရ။ ခါတ်ငှက် (၃၃) တူင်
သိုလ်ဒက်ပတန်စေတီ (၃၃) တဲ့ ဋ္ဌာပနာလုပ်ပွဲစေတီတံဝံရ။

ခါတ်ငှက် (၃၃) တူင်ကျင်စိုပ်ချင်သမိုကို သာသနာစိုပ်ကျင်ရမန်အလန်
တူတ္တရ။ ကျော်ကြီးသွပရိနိဗ္ဗာန်တဲ့ ပွဲသက္ကရာဇ်သာသနာ (၂၃၅) ဝံ ပွဲချင်ပါတလိ
ပုတ္တိသိုလ်အာသောကပုတ္တိန် သင်္ဂါယန အလန်တတိယတဲ့ သွက်သွက်ပွန်သာသနာ
လေးနင်သောဏထေရ်ကို ဥတ္တရထေရ် ခါဇေယျစိုပ်ကျင်ချင်သုဝဏ္ဏဘုမ္မိရ ဗိုဗလး
နင်သောဏထေရ်ကို ဥတ္တရထေရ်ကို လပါတ္တံသိုလ်သိုလ်ဗလးဏါ မဟိန္ဒထေဝ်
ရ သောဏထေရ်ကို ဥတ္တရထေရ် စိုပ်ကျင်ရမန် သုဝဏ္ဏဘုမ္မိကျင်ပွန်သာသနာကို
သာသနာစိုပ်ကျင်ရမန် အလန်ပဉ္စမရ။

ပွဲကိုစိုပ်ကျင်သက္ကရာဇ်သာသနာစိုတ် (၉၀၀) အယောသိုလ်ဓမ္မပါလကို
ဒက္ခဒေဝီပွဲရင်ချင် သုဝဏ္ဏဘုမ္မိအာတွဲ ဗုဒ္ဓယောသဏ္ဌာအာတွဲသိုလ်သိုလ်တူရူစောကေတ်
ပိဋကတ်ပိပွဲသုရိတ်တုကေတ်ပျန် သုဝဏ္ဏဘုမ္မိကို သာသနာစိုပ်ကျင်ရမန် အလန်
ဆဋ္ဌမရကို ဟိုမာန်ရ။

ပွဲကိုသက္ကရာဇ်သာသနာ (၁၆၀၁) သက္ကရာဇ်ချင် (၄၁၉) ဟိတ်နကိုမဟာ
ထေရ် အရဟံညးမဉ် ၈ကုမန်နကိုချင်သမိုကို သိုလ်အနပ်ရထာစေတီကို ဗုဒ္ဓသာသနာ
ဘဲ့ ပိဋကတ်ပိ နူချင်သမို သိုဉ္စကရာဇ် မနုဟင်ကောတွဲ ပညာမန်ဗွဲမဂ္ဂိုင်စိုပ်အာချင်
ကံါတုအာပွန်သာသနာပွဲရးဗျာရ။

နကိုသက္ကရာဇ် ချင် (၄၁၉)သာသနာတန်တကျင်ပွဲချင်ဗကံါ (၁၀၇) သွား

၉၄

နဲထဝ်သောန်

တဲ့ ပဲ့ကံစိုပ်သတ္တရာဇ် (၅၂၆) ရ် ပဲ့တ္တံသိုင်ယိုသိရိသဃံဗောဓိပရက္ကမ ဗာဟုစ္ဆးဇး သာသနာရ ပဲ့တ္တံသိုင်ယို ဣဒ္ဓးဇးသာသနာပွဲတြိသုဘံတဲ့ ပဲ့သတ္တရာဇ်ချင် (၅၃၂) အွာ တုသိုင်ချင်ဗကံါ ညးမဒ် ကောန်ဂကူမန် ဥတ္တရဇီဝဂ် သွက်သွောံလှောင်စေတိ ဣအာတ္တံသိုင်ယိုရ။

ပဲ့ကံအာတ္တံသိုင်ယိုဂ် ဒးနေချိုက်ကွင်ပဲ့ချင်ကုသိမ်(ဖါသီ)ရ။ ကွာဟံပွဲချိုက် ကွင်ဂ် အွာတုဥတ္တရဇီဝကောံပွဲထပိုမဲ့ဇေညးမဒ်ကောန်ဂကူမန်နကံကွာန် ဆပွဋ် တဲကွာအာတ္တံသိုင်ယိုမဲ့စွဲရ ပိုတ်နုဒ်သာမဏီ နကွာန်ဆပွဋ်ကောံခဂးသာမဏီဆပွဋ်ရ။

စိုပ်တ္တံသိုင်ယိုတဲ့ ကာလဆိုဂဗကိုသင်တ္တံသိုင်ယိုဂ် ဂျိုက်ဂျိုစိုတ်မှာန်မုက် မူး သင်တ္တံသိုင်ယိုဂ်ခံင်တောင်မဟီနထေရ် သိုင်အာသောကဗလးနင် နူချင်ပါတလိ ပုတ္တရ အွာတုဥတ္တရဇီဝပုန်လေဝ်ဟိုတ်နုဒ် ဒတောင်တောင် သောဏထေရ်ကို ဥတ္တရ ထေရ်တဲ့ ညးတံသိုဖအိုတ်ဂ် ဆေင်ဆက်ကျင် နူမဲ့တောင်ရဂ်တိအိုတ်တဲ့ ဝံက်မဲ့စွဲ ပျိုန်ပယျင်ကံသာမဏီ ဆပွဋ်ရ။

အွာတု ဥတ္တရဇီဝဂ် လှောင်ပုဇ်ခါတ်ကျင်တြိ ပဲ့တ္တံသိုင်ယိုတဲ့ စကျင်ရးမန် ပုန်ရ ဆဂးတုဂဏ်ဆပွဋ် ဆက်မင်အာပဲ့တ္တံ သိုင်ယိုတဲ့ ကတ်လုတ်ပိဋကတ်ဂိုကိုန် သွာံရ။

တုဂဏ်ဆပွဋ် မင်ပွဲစို် သွာံပဲ့တ္တံသိုင်ယိုတဲ့ကာလစကျင်ဂ် ကသေံကွပ်ပွဲ မဟာထေရ် ပန်ဇေကု သိဝလိ မဟာထေရ်၊ တာမုလိန္ဒမဟာထေရ်၊ အနန္ဒာမဟာ ထေရ်၊ ရာဟုလာမဟာထေရ်တဲ့စကျင်ရးမန်ကျောံ မဟာထေရ် ပန်ဇေကုဂ်ရ ကာလစိုပ် သွောံဟ်ကုသိမ်(ဖါသီ)ဂ်ဒ်အာ အခိုင်ကြပ်ကံလုပ်ဒဂိုန်တဲ့ တန်တံခိုင် ပဲ့ချင်မန်မဲ့ဝ် တဲမှတိုန်အာချင်ဗကံါဇေရင်အွာတု ဥတ္တရဇီဝရ။

ကွာဆပွဋ် မဟာထေရ် ကျောံမဟာထေရ် ပန်ဇေကုဟံစိုပ်ချင် ဗကံါဂ်အွာတု ဥတ္တရဇီဝဂ် ဒ်အာအနိစ္စဓပ်ရ။ ကာလဆပွဋ်ထေရ်တံစိုပ်ချင်ဗကံါဂ် အွာတုဗ္ဗာတံဒ်မင် အလံအသီလပါသါသနာတဲ့ ဆပွဋ်ထေရ်တံဂ် ဟံမိက်ဝံက်မဲ့စွဲကို သင်ချင်ဗ္ဗာတံတဲ့ ညးတံမသုန်ဇေကုဟေင်ဝံက် မဲ့စွဲတုဟ်တြာကိုသင်ဗ္ဗာတံရ။

မန်ကံ ဗုဒ္ဓသာသနာ

၉၁

မဟာထေရ် ဆပဋ္ဌကော မဟာထေရ်ပန်ဧကု ဟိတ်နုဆိုက်ဗွက်ညွှက်
ညါလပါပိဋကတ်ပိကို ဟိတ်နုတောင်ကွဲသိင်ယံတဲ ဒွေတ်မင်မွဲလပါပဋိပတ္တိလေဝ်
ဒးရဲတဲကောန်ချင် ဗက်ကံကို သိဉ်ကရန်နရပတိဇယသူရ (နရပတိစည်သူ)
ရဲ သေရ်ဂံကံတြဟတ်ဂံရ ဂိုဏ်ဆပဋ္ဌဂိုဏ်လဟံမင်ပွဲချင်ဗက်ဂရ။

လက်ကရဲဏ် နူကံဂိုဏ်ဆပဋ္ဌဂိုဏ် ရာဟုလာမဟာထေရ် မွဲစိုပ်အာချင်မာလာ
ယုတဲရံတိတ်နုဘဝနီတဲ ပဒတ်အိန်ထံင်ရ တဲပွန်ဆပဋ္ဌထေရ်မွဲလေဝ်စာသွပ်ပွန်
တဲ ထေရ်ပိဧကု သိဝ်လိထေရ် တာမုလိန္ဒထေရ် အနန္ဒာထေရ် သေမင်တံက်စွန်မွဲ
ဧကုကံ မွဲဧကု ဟံသုဟ်ရထညးညံတဲ မွဲဧကုမွဲဂိုဏ်ပဒကးအာအိုတ်ရ ကာလဂံ
ပွဲချင်ဗက်နိ အာပန်ဂိုဏ်ရ ဂိုဏ်တြေဗ္ဗာတံ မွဲဂိုဏ်ကံမဟာထေရ်ပိ ပိဂိုဏ်ရ။

မဟာထေရ်ဆပဋ္ဌစာသွပ်တဲပုဂံကို မဟာထေရ်ပိဧကုမဟာထေရ်အနန္ဒာ
ဂံ (၅၄) သွာ ပွန်သာသနာတဲ ကာလစိုပ်သက္ကရာဇ်ချင် (၆၀၇) ဂံစာသွပ်ရ။

ပွဲချင်ဗက်ဂိုဏ်တန်တံကျင်နူကံလက်ထက်သိုင် အနင်ရထာဒိုက် နိပ်သိုင်
နရပတိဇယသူရ (နရပတိစည်သူ) နူကံသက္ကရာဇ်သာသနာ (၁၆၀၁) ဒိုက်စိုပ်
(၁၇၂၅) ဂံ ကော်ခံးပုရိမဂဏတဲ မပ္ပံနူကံလက်ထက် မဟာထေရ်ဆပဋ္ဌဂိုဏ် ကော်ခံ
စပတ္တိမဂဏရ။

ပွဲချင်ဗက်ကာလ အနန္ဒာမဟာထေရ်တြာကတ်ဒယံတံမင်ဂံ သာမဏီမ္မုယု
သာရိပုတ္တရာ နူကံကွာန်ပဒိပ္ပဇေယျ နူကံချင်ဒလရးမန်ဂံ အာကတ်ပိဋကတ်ဇရေင်
အနန္ဒာမဟာထေရ်ရ သာရိပုတ္တရာ ဆိုက်ဗွက်ညွှက်ညွာပွဲပိဋကတ်ပိတဲ သိုင်နရပတိ
ဇယသူရ ဟိန်စရဲရဲသေရ်ဂံ ကံယုဓမ္မဝိလာသတဲညင်ဝံပွန်သာသနာ ပွဲရးမန်ဂံ
ဗလးပျေင်ရ။

ဓမ္မဝိလာသစိုပ်ချင်ဒလတဲ ပွဲဒလဂံဂိုဏ်ဓမ္မဝိလာသဒတောင်ကွဲသိင်ဃံမွဲ
ဂိုဏ် ဂိုဏ်မန်တြေဗ္ဗာတံ တိုန်ခါဂိုဏ်ရ။

၉၆

နဲထင်သောန်

ပွဲကာလကို ပွဲမှတ္တမလေဝ်ပါဒကးမံင်တြ်ဂုဏ်ရ ဂုဏ်တြ်ဂိုဏ်တံဂ်-

၁။ ဂိုဏ်မန်တြ်

၂။ ဂိုဏ်အနန္တာမဟာထေရ်

၃။ ဂိုဏ်သိဝလီမဟာထေရ်

၄။ ဂိုဏ်တာမုလိန္ဒမဟာထေရ်

၅။ ဂိုဏ်ဗုဒ္ဓဝိသမဟာထေရ် ညးမဒ်အွာတု ဝုကျ်ချင်မှတ္တမ.

၆။ ဂိုဏ်မဟာသာမိ မဟာနာဂမဟာထေရ်တံရ။

လက်ကရ်ဏ်ပွန်ကာလသိုင်ရာဇာဓိပတိ (ဓမ္မစေတီ) ပွင်ရင်အုပ်ခပ်ချင်
ဟံသာဝတီတု ပွဲသက္ကရာဇ်သာသနာ (၂၀၀၂) သက္ကရာဇ်ချင် (၈၂၀) ဂ် တုညး
ကလေင်စူးဇးသာသနာတု ညံင်ဂွံဒ်မ္ပိဂိုဏ်ဝေင်လေဝ် တုညးဖန်ဖက်ဏာဂ် ဝံဆိုကောတ်
ရ။ ဗိုတုညးဓမ္မစေတီ စူးဇးသာသနာဂ် ပွဲ“ပြကိုဟ်ဝင်သီ”ချူလဝ် မွဲတြးဂ်ဗိုကောတ်
မာန်ရ။

ဗွဲသရုပ်ဒးအုပ်နိဂီဇး ဗုဒ္ဓသာသနာစိုပ်ကျင်ရးမန်ဂိုင်ကို အလန်ဂ်တဲသာသနာ
ဂွံဂိုလဟ်မံင် ပွဲရးမန်ဂ် ဟိုတ်နုကကူမန် မပ္ပံကိုတပူ တဗင် မဟာသာလ စူဠသာလ
ကျောံအွာတုဗုဒ္ဓဃောသတံဂ်ရ တဲပွန်သာသနာဂ်စိုပ်အာရးဗျာဂ်လေဝ် ကောန်ကကူမန်
မပ္ပံမဟာထေရ် အရဟံ မဟာထေရ် ဥတ္တရဇီဝမဟာထေရ် ဆပ္ပဋတံ ဟိုတ်တြဟတ်ဂ်ရ
သာသနာဂ်ဂိုလဟ်တိုန် ပွဲရးဗျာဉ်ရ။ ဆေင်စပ်ကိုဗုဒ္ဓသာသနာဂ်ဂိုလဟ် ပွဲရးမန်ဗျာ
ဂ် မန်တံနကိုပုဂ်ကိုနကိုအလုံကကူကို ဗြကရာဇ်မန်တံကို ဗိုတ်လီကျောန်ကျင်ဂ်
ကလောတ်ထေက်ကိုတိလပ်ဂ်ရ ဒးပွိုန်ထွေးဏာဗွဲမရှေ်သော်ရ်ရအံ။

ภาคผนวก ข
ภาพการทำพิธี เทาะอะโย่งก้ายัก

ภาพที่ ๑ พระพุทธรูป และฉัตรธง เทียนอริยสัจ ในถาดด้านหน้า

ภาพที่ ๒ การเตรียมเทียนโพธิปัก ๓๗ เล่มในถาดด้านล่าง

ภาพที่ ๓ พระพุทธรูป วางบนหญ้าคา และหญ้าแพรก ปูลาดด้วยใบบัว ด้านหน้าวาง
กระถางข้าวทิพย์ปิ่น ๔๙ ปิ่น หมากพลู ๓๙ จีบ

ภาพที่ ๔ การเตรียมใบโพธิ์ ๗ ใบ เหริยญ ๗ เหริยญ และน้ำมันผสมกับปูนกินหมากที่
ทิ้งไว้ตกตะกอนใส แล้วกรองแต่น้ำใสมา

ภาพที่ ๕ การไหว้พระรับศีลก่อนทำพิธี เทาะอะโย่งก้าย่าจ๊ก

ภาพที่ ๖ ขณะทำพิธีจุดเทียนโพธิปัก ๓๗. เล่ม

ภาพที่ ๗ ขณะทำพิธีเทาะอะโย่งก้าย่าจ็ก เป็นการทิ้งเหรียญ และใบโพธิ์ลงในถาด

ภาพที่ ๘ ขณะประกอบพิธีเทาะอะโย่งก้าย่าจ็ก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูใบฎีกาอาทิตย์ อคฺคธมฺโม (ชื่นอารมณ์)
ว/ ด/ ป/ เกิด	: ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๐
สถานที่เกิด	: จังหวัดปทุมธานี
การศึกษา	: ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖ : ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙
ประสบการณ์การทำงาน	: ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๗ ผ่านการฝึกอบรมเป็นพระนักเทศน์ ตามโครงการ ฝึกอบรมพระนักเทศน์ของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๙/๒๕๔๓ รุ่นที่ ๔ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ : ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ผ่านการอบรมวิปัสสนาจารย์ รุ่นที่ ๕ รุดงค์เฉลิมพระเกียรติฯสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี : ๕ มิถุนายน ๒๕๕๑ รับตราตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมะขาม : ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๑ ผ่านการฝึกอบรมพระนักเทศน์ ในโครงการ ฝึกอบรมพระนักเทศน์ คณะสงฆ์หนกลาง ณ วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
ผลงานทางวิชาการ	: -
อุปสมบท	: ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๕
สังกัด	: วัดมะขาม จังหวัดปทุมธานี
หน้าที่	: ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
ปีที่เข้าการศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดมะขาม เลขที่ ๑๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๐๐๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๗-๐๓๖-๒๓๔๗ email address jatosaa@hotmail.com